

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

ZIVISTAN/2010

Hevpeyvîn li ser defileyea kînc û bergêñ jinêñ kurd bi Xanîm İncî Hakbilenê re

Destpêka axaftinê û fonksiyonêñ ziman

Prof. Dr. İlhan Kızıl han

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi
Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu,
İbil Pano Koçgiri ile söyleşi

bîrnebûn

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.
Sê mehan carekê derdikeve / Üç ayda bir çıkar.

Utgas av Apec-Förlag AB

Hejmar 44 zivistan 2010

Ansvarig utgivare

Ali Çiftçi

Redaksiyon

A. Çiftçi, Dr. Mikailî, H. Erdogan, M. Bayrak, I. Türkmen
M. Duran, Muzaffer Özgür, Nuh Ateş, Sefoyê Asê, Vahit Duran

Adress

Navnişana li Swêdê
Box: 8121, SE 163 08, Spånga/Sverige
Telefaks: 0046-(0)8-761 24 90

E-post

info@birnebun.com

Internet

www.birnebun.com

Tekili/Illişki

Danimarka: Irfan Baysal, 0045-27 11 58 83
Avusturya: Cüneyt Dagdalan, 0043-69 91 11 55 294
Amerika: Mam Recall, mamrecall@yahoo.com

Belavkirin / Dağıtım

Evrupa: Muzaffer Özgür/Bîrnebûn
Postfach 900348, 51113 Köln / Almanya
Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye/Ankara:

Dipnot Kitebevi, Selanik Caddesi No: 82/32
KIZILAY / ANKARA
Tfn: 0312-419 29 32

Anatolia Muzik Center

Cumhuriyet Mah. Turan Cad. No: 29 A
Polatlı-Ankara
Tfn.: 0090-312-622 94 36

İstanbul: Selahattin Bulut/Medya Kitapevi

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Bîha/Fiyati

Europa: 5 Euro • Türkiye: 2,5 YTL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanya 40 Euro
Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

İsveç hesap numarası

(Bîrnebûn) postgiro: 468 65 12-7

Ji bo aboneyen li derveyî Swêdê / İsveç dışındaki aboneler için

APEC, "Bîrnebûn" PlusGirot-Stockholm/Sweden

BIC: NDEASESS

IBAN: SE85 9500 0099 6026 4686 5127

Çap / Baskı

Apec-Tryck AB

ISSN 1402-7488

Gruba govenda xortan
di şeva Încovê ya li Danimarkê de

Her nivîskar berpirsê nivîsa xwe ye.
Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Bîrnebûnê re
tên, serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li
xwedîyan nayê vegerandin.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û
Komela Ziman li Almanyayê piştgirên kovarê ne.

NAVEROK / İÇİNDEKİLER

Wêneyên li bergen pêş û pas:
Defileya cil û bergen kurdî, ji arşîva Inci Hakkîlenê.

- 2 Ji Bîrnebûnê, *Ali Çiftçi*
- 3 Şeva Încovê, *İrfan Baysal*
- 7 Li Salzburga bajarê Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê, *Ömer Yüce*
- 9 Hevpeyîn bi xanim Inci Hakkîlenê re, *Sami Ekici*
- 12 Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman, *Prof.Dr. İlhan Kızılhan*
- 17 Reva me ya Stembulê, *Nuh Ateş*
- 21 Rêwî, *Seyfi Doğan*
- 24 Êzîzê Mahcîr, *Yusuf Yeşilöz*
- 28 Aştiperweriya gelê kurd li ser dîroka gundi Bîrtalikê û Mistî Alê, *Ekrem Harmancı*
- 31 Heskêm, *Nuh Ateş*
- 33 Tama derewan, *Mem Xelikan*
- 35 Îzbend, *Nuhê Hecê*
- 37 Esrara Kaso, kêf û sonda Heydo, *Muzaffer Özgür*
- 41 Roja Zimanê Zikmakî û Manx, *Ecevit Yıldırım*
- 43 Geşta Kurdistanê II, *Xayyam Rizgar Celikanî*
- 47 Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgîrî ile söyleşi, *Evîn Çiçek*
- 80 Anemneza bi kurmancî, *Mem Xelikan*

Sal 2010

Di rewşa kurdên me yên bakûr de her wek salêن borî, di alîyê ziman, perwerde, çand û azadiya rêxistînî de tu guhartin nebûn. Hêviyên ku sala borî çêbûbûn jî mixabin bi van bûyerên dawî hatin şikestin. Dîsan bi sedan kurdên siyasi yên ku bi raya gel li bajarêن kurdan hatibûn hilbijartın, hatine girtin. Hêzên tarî ku dixwezin rê li ber pirsa kurd bigrên, li Tirkiyê rabûne ser piyan! Ev bûye heft sal ku hukumeta AKPê bi raya kurdan li ser hukum e, heta niha tenê bi gotinan ma. Partiya ku serokê wê Recep Tayip Erdogan e digot: "... li Tirkiyê pirsa kurd heye. Ew pirs jî pirsa min e û em ê pirsa kurdan hel bikin!" tu dinêri niha ji zarokêن kurdan re jî tehamul nakin, bi hezaran zarokêن kurdan hepsi ne, zarokêن biçûk jî têne girtin!... Dema rê li ber dîtina azadîyê bêt girtin hêviyên ku çêbûne jî tên xirakirin. Di demêni wiha de divê bi rêya medyaya ku iroj hewqes berfiref bûye, em bo mafêni xwe yên kesayetiyê û li nirxêni xwe yên pîroz xwedî derkevin!

Ev 87 sal in ku li Tirkiyê politikaya asîmîlekirin û qirkirina kurdan her berdewam e. Encama vê politikayê ye ku iro bi sed hezaran kurdên me yên Anatoliya Navîn û kurdên ji Kurdistanê bi mîljonan li welatên Ewropayê bûne koçber. Ji bo ku bikaribin di jîyana koçberiyê de çanda xwe biparêzin piraniya hemwelatiyên me yên ji Anatoliya Navîn li van welatên Ewropayê bi navê komeleyên gundêni xwe, xwe bi rêxistînî dikin.

Li København li bajarê Danîmerqê di 15.01.10 da Komela Încovê şahiyeka çandî çêkir. Şahiyeka sên û kurdî ku ji xelkên Încov û gundêni derûdora xwe besdariyeka berfiref hebû, bi serkeftî derbas bû. Li Salzburga bajarê

Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê di dawiya sala borî de çebû, hûn dê xeberê van herdu şahiyen di vê hejmarê de bixwînin

Sami Ekici, mamosneyê zimanê kurdî li Hamburgê, ji bo kovara me hevpeyvînek li ser defileya kinc û bergên jinê kurd bi xanim Inci Hakbilenê re kiriye ku ew bi xwe jî ji kurdên Heymanê ye.

Evin Çiçek di vê hejmarê de bi sernivisa "Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgiri ile söyleşi" hevpeyvîpneka dîrokî kiriye. İbil Pano yek ji endamên şahîdê qirkirina Koçgiriyê ye û serpêhatiya kalê xwe bi me ra parve dike.

Birêz Prof. Dr. İlhan Kızılhan li zanîngeha Konstanz û Freiburga li Almanyayê di warê lêkolinê pevçûn û aşîtiyê de dixebite. Bi navê Destpêka axafînê û fonksiyonên ziman kur-telêkolînek di derbarê ziman û kesayetiya zaro-kan de nivisiye.

Muzaffer Özgür, Xayyam Rizgar Celikanî Ecevit Yıldırım, Nuh Ateş, Mem Xelikan, Seyfi Dogan, Yusuf Yeşilöz bi hekat, gotar, gername û kurteçîrokêni xwe yên zarxweş ve ev hejmara jî bo we xwendevanê birêz dagirtine.

Xwendevanê bi rûmet, di hejmara 43an de me bi sernivisa "Yek ji me Mam Recall" re hevpeyvînek kiribû. Di hevpeyvînê de jî diyar e ku birêz Mam Recall li ser ziman xebatên wî yên hêja hene. Ji vira ha ew hem dibe yek ji nivîskar û hevkarê kovara me û hem jî ji bo tekiliyê li Amerîkayê dibe berpirsê kovara me. Bi vê wesêleyê em li ser navê redeksiyonê dibên: tu bi xêr bê, birêz Mam Recall!

Heta hejmara bê şad û bextewar bin!

Ali Çiftçi

Li Københavnê di 15.01.10 da Komela Încovê li Danimarkê şeveke şahiyê çekir. Ev li dora 40 salan e ku kurdên me yên Anatoliya Navîn li Danimarkê dijîn. Êdî xwedanê sazî û komelan in. Li xwe xwedî derdi Kevin û xwe diparêzin.

Şeva şahiyê ji aliyê Enver Kesen, se-roke komalê Halil Kara, Fahri Bardakci, Rahman Kalkan û Erol Kizilkaya ve hatibû amadekirin.

Şev di cihekî mezin da hate darxistin. Li ser hezar kesî besdar bûn.

Di bernama şevê de axaftin, stran, go-vend û xwarin à vexwarin hebû. Bername pir dewlemend bû. Ji Ewropayê û ji welat mîvan besdar bûn.

Di şevê de pir mîvan, şexsiyet, siyaset-medar û berpirsiyarên komelan besdar bûn. Ji şarederiya Încovê İlyas Kara(serok) Sirri Kesen, Mehmet Yazar, Bahattin Hacioglu. Li ser navê kovara Bîrnebûnê, ji Swêdê xwedanê weşanxana APECê Ali Çiftçi.

Ji Elmanayayê Dr. Nebi Kesen, Komela Celika, Cutka, Şerefli û Hecilera jî besdar bûn. Ji ali Bîrnebûnê Irfan Baysal û rojnama Zaman jî hatibûn dawet kirin.

Siyasedmedarê ku hatin Mahmut Erdem, Bilal İnekci, Erdal Çolak, Ahmet Degirmenci û Ahmet Kucukakin mebusê Sosyal Demokrata Yıldız Akdogan jî mîvan bûn. Yıldız Akdogan ji kurdê Çorumê ye.

Di vebûna şevê de Dr. Nebi Kesen di axaftina xwe da dînamika civakê hi-na ziman û bal kişand ser yekitiya kurdan. Hikmet Çoban stranên mehelî got. Serokê şaredariya Ishøjê Ole Bjostron li ser bi-ratiya şarederiya Ishøj û Încovê deng kir. Biratîyen her du şarederiyen hat teyit kirin. Lars Aslan Rasmussen bi navê serokê şarederiya Københavnê besdar bû. Murat Kuçukavci bi stranên mehelî rengek da şevê.

Erkan Kilic û koma wî stranên mehelî gotin. Ev koma ji Sarikayayê ye.

Nurettin Çiçek jî bi stranê ji Anatoliyê beşdarî şevê bû. Serokê şaredariya Încovê Ilyas Kara silav û hurmetên xwe anî ziman. Ali Çiftçi di axaftina xwe da li ser rewşa zimanê kurdî û parastina zimanê zikmâkî sekinî û bal kişandin ser perwerdeya bi zimanê kurdî.

Canê jî bi stranê xwe mîvan li Anatolya Navin gerandin. Canê bi xwe ji Încovê, keça Mehmedê Sofî ye. Di dawiya şevê de hunermendê me yî bi nav û deng Şivan Perwer derket. Bi axaftin û bi stranê xwe coşeka mezin da mîvanan.

Îrfan Baysal

Mîvanê birêz, hevalê delal,

Şeva Încovê jî dil silav dikim û ez jî dibêm: Hûn bi xêr hatin!

Mîvanê ji Încovê, birêz serokê belediyê, Îlyas Kara, endamên meclisê Sirri Kesen, Bahattin Hacıoglu û Halit Yazar bi hesreta Încovê jî dil silav dikim. Serokê belediya Ishojê birêz Ole Bjostrop: Hûn jî bi xêr hatin şeva Încovîyan! Hozanê kurdan birêz Şivan Perwer jî beşdarî şevê bûye. Berî 35 salan li Încovê me guhdarîya sitranê Şivan dikir. Niha ew li vir e û di nav me da ye. Birêz Şivan, jî te ra jî dibêm: Tu bi xêr hatî, li ser seran, li ser çavan!

Berpirsê kovara Bîrnebûnê û hevalê delal, Alî Çiftçi ta ji Stockholmê hatîye şevê û niha di nav me da ye. Kek Alî, tu jî bi xêr hatî, li ser seran û ser çavan! Ez pîr kîfxwêş im ku iro di şeva Încovê ya didûya de me! Bi hezaran kilometre ji Încovê bi dûr, iro ewqes kes li Kopenhagenê hatîye cem hev. Va tiştekî pîr baş, bi rûmet û bi mana ye. Jî bona vê spasi hemû hevalê Komala Încovê û Fona Cenazê dikim. Mala we ava! We, kar û barekî giran dayê ser milê xwe: Xwedê jî we razî be! Ez bi hevalê wek we serbilind im û we hemûyan pîroz dikim.

Mîvanê birêz, hevalê delal,

Di şertên xerîbîyê û koçberîyê da em hemû hatine cem hev. Bi şenahîya Încovîyan, bi şeveka tiji kilam û govandan dixwazin hesreta xwe derbas bikin. Di nav me da, jî gundêñ dora Încovê wek Kelhesen, Hecîlera jî mîvan hene. Li hêla dîn, mîvanê şevê yên ji Kurdistanê jî hatine. Bona vê, ev şeva şeveka kurdêñ Kopenhagenê ye û divê weng bê fêm kirin. Berî çend salan, li Ewropayê pîr caran em salê carekê li Newrozan dihatin cem hev. Niha her dawetek, her nîşan û sûnetek bi şiklê Newrozê tê pîrozkirin. Iro her salekê bi dehan şevêñ gundan li Ewropayê têne organîzekirin. Şeva Încovê jî yek ji wan e û em pê serbilind in.

Bo ziman û çanda me, van şenahîyên weng pir giring in. Em çiqes bi ziman û çanda xwe ra girêdayî bin, ewqas jî em ê ji wê îstîfade bikin. Zarok û xortêñ me, divê zimanê dayîka xwe baş bizanîn û lê xwedî derkevin. Pêşgirtina li asîmîlasyonê di vê rîyê ra derbas dibe. Dibêm: Em bi kurmancî deng kin! Em bi kurmancî bixwînin! Em bi kurmancî binivîsin! Ziman hebûna me ye!

Çend hevalên ji kurdên Anatoliyê ji salan vir da xizmetek mezin û rînd dikin. Ew bi navê Bîrnebûnê kovarekê derdixin. Divê hemû heval û mîvan xwedî li vê kovarê, xwedî li Bîrnebûnê derkevin, bixwînin û bidin xwendin. Ji ber ku Bîrnebûn xizmeta ziman û çanda me dike. Li Anatoliyê, Încov û bi dehan belde û gundên din yên Konya, Ankara, Kirşehir û Aksarayê hene. Mezinê me berî bi sedsalan hatine van deran û gund ava kirine. Me heta îro zimanê xwe ji bîr nekîriye û edetên xwe parastine. Divê li Ewropayê ji em vê berxwedanê berdewam bikin. Mîvanen birêz, hevalên delal: Ji wezifeyên me yek ji ew e ku em pirsa kurd herdem binin bîra xwe. Heta ku kurd li Tirkîyê û Kurdistanê azad nebin, ziman û çanda me ji ji bin tesîra asîmîlê û bîrbûnê xelas nabe.

Bi hezaran kes ji bo nasname û heqên me canê xwe dane. Hîn ji bi mîlyonan xweng û birayên me di vê rîyê da ber xwe didin. Kar û xizmeten ku em ji bikin hene. Mîna birayên me Nurettin Çiçek, Hikmet Çoban, Murat Kuçukavci û xwanga me Canê! Van hozanan ji ji dil pîroz dikim. Di vê şeva me da, ew ê bi dengên xwe yên xweş û bi zimanê me yê şîrîn me coş bikin. Hozan û hunermendên me divê hîn ji pîr bibin.

Kurmanc, zaza, şexbîzinî, soran û goran, me hevdu li Kopenhagenê û bajarên din yên Ewropayê nas kir. Bi van xwang û birayên xwe ra ji divê em nêzikî hev bin û ji hevdu tiştan fîr bibin! Em kesen ji Încovê, perçeyek ji cîvata kurda ne. Kêfxwesi û serêşyên me ji divê bi hev ra bin. Eslê me yek e, zimanê me yek e, nasnameya me yek e. Em yek milet in û bi vê ji serbilind in.

Mîvanen birêz, hevalên delal, ez naxwazim pîr dirêj bikim. Bi rastî, şeva Încovê karekê pîr bi qîmet û baş e. Carek din him hevalên ku organîze kîrine, him ji xwedîyê Başak Sarayê, pismamê min, Mustafa Sutçu ji dil pîroz dikim.

Ji Hamburgê heta Kopenhagenê, ji Kopenhagenê heta Încovê, bi hezaran silav ji we ra!

Bîmînin di xêr û xweşîyê da!

Nebi Kesen

Yeniceoba Gecesi
"Yeniceoba Kültür ve Dayanışma Derneği"

Şivan Perwer

Konuk Sanatçilar

Hediye Çekilişleri

Nurettin Çiçek, Hikmet Çoban, Murat Kuçukavci ve grubu

Yeniceoba Belediye Başkanı İlyas Kara ve Ishøj Belediye Başkanı Ole Bjørstrop

Onfone mobil www.onfone.dk/fri750

Tarih: 15-01-2010
Kapı Açılış: Saat 16.30
Bilet fiyatları:
6 - 12 yaş arası 100 kr.
13 - 18 yaş arası 200 kr.
(Yernek + şerbet + meyve - içecek)
+ 0 - 6 yaş arası giriş ücretsizdir

Bilgi ve Bilet Satış
Tel: 26 25 01 23
Tel: 20 15 33 98
Tel: 22 84 85 95
Basak Saray Düğün Salonu
Adres: Bâdehavnsgade 57,
2450 København SV.

Mêvanên birêz, amedekarêن şevê, haval û nasêن bi rûmet, bi rêz we hemûyan sîlav dikim mala we ava ku we ev derfeta da me, em îro bi hev re, li vir di nav vê şenahîyê de ne! Ji bo ku ez wexta we pir negrêm û di şenahiyeka wiha de serê we neyêşinim ez ê tenê li ser çend noqteyên gîring yên zimên rewestim.

Zimanê mîletekî çîqas dewlemend û pêşketi be jî ku neyê bikarnîn nikare ji bo pêşerojê bibe zimanê zarokan. Ziman divê bijî, yanê di her qada jîyanê de divê zimanê kurdî bibe bingeha pêywendiyê. Wexta ku em bi zimanê xwe bi hev re li ser dîtin, çand, cîvak û aborîyê deng nekin û kul û derdêن xwe, xewnêن xwe bi hev re parve nekin, zimanê me nikare bijî. Ku tenê hînek rewşenbîr, nivîskar bi zimanê kurdî deng bikin, ev têr nake.

Wek kurd li kuderê dibe bila bibe, ku em bi hemû sazî, rêxistin û komelêن xwe ve bi rastî bixwazîn dîsan vegerin ser zimanê xwe, divê em di jîyanâ xwe ya rojane de, di pratik û teoriyê de bernameyên xwe biguherînin. Bi taybetî mirovên nas, yanî berpîrsen civatê, serokên rêxistinan, komelan, siyasetmedar, hunermend, nivîskar û hwd... divê gavêن pêşî bavêjin û bi fermî bi zimanê kurdî biaxfîn. Bo nimûne divê di şîn û şâhiyan de, di civînêن malbatî û komeleyan de em bi zimanê xwe deng bikin. Dema em wek dê û bav rûmetekê bidin zimanê xwe dê zaroknên me jî pê bizanîn, fîr bibin û biparêzin.

Ziman di pêşveçûna şexsiyeta zarokan de rola herî mezin dileyize. Ziman dibe bingeha nasnameya zarokekî û şexsetiya wî. Bi zimanê dayikê zarok fêrî jîyanê dibe û derûdora xwe nas dike. Herwiha bi zimanê xwe li gor erf û edetêن xwe fêrî tiştan dibe û dînyaye dinase. Çand û folklorâ xwe fêr dibe û dikare bi pêş bixe. Dema em zimanê xwe fêrî zarokên xwe nekin, ew ê bi zimanekê din fêrî çand û dîrokeka mîletekî din bibin û dê durî mîletê xwe bikevin û bi vê re jî çand, erf û edetêن me yê bi wan xerîb bêñ. Zarok bi zimanê bav û kalan dibe yek jî civata xwe û cîvaka xwe bi serbilindi, şâhi û şerefekê mezin dînirxîne û lê xwedî derdikeve.

Îro li welatên Ewropayê, ku car caran pîraniya ciwanêن kurd li nasnameyên xwe xwedî dernakevin û nasnameya xwe negatif şirove dikin yek jî sebeban ew e ku zimanê xwe yê dayikê baş nîzanîn. Mîrasa her mîletekî di çand û folklorâ wî mîletî de veşartiye. Her mîletek li ser wê mîrasa xwe, xwe bi pêş dixe û pê serbilind dibe. Ew parastina mîrasê jî bi ziman ve girêdayî ye. Jî ber vê yekê jî ziman pîr muhîm e!

Ev deh donzdeh sal in ku em kovara Bîrnebûnê li derveyî welêt, li Ewropayê derdixin. Giraniya naveroka kovarê li ser vê meselé ye. Berhevkîrin û parastina çand, ziman, folklor û dîroka gelê kurd û bi taybetî jî kurdêن Anatoliya navîn e. Ew kovareka lêkolînî ya me hemûyan e. Divê ev kovar bigîhê destê her insanekî me. Hêvî û daxwazeka me ya dîn jî we heye: Em dîxwazîn di her hejmareke kovarê de, jî cil û bergêن kurdêن Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di Bîrnebûnê de biweşînîn. Eger li ba we wêneyêن kesen jî malbatên we, ci jin û ci mîr, bi kinc û tevgirêdanêن kurdî, li ba we hebin, jî kerema xwe jî me re kopîyekê bişeynîn. Bi vê yekê em ê bi dewlemendiya tevgirêdana xwe bizanîn û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin. Ne tenê ew eger serpêhatiyek, şirokek an jî kilameka folklorîk li ba we hebe, bi nîvis an jî bi deng jî kovarê re bişeynîn.

Bîrnebûn kovara we giştikan e, wê bi tenê nehîlin!

Careka dîn mala we ava û her bijîn!

Ali Çiftçi

Li Salzburga bajarê Avusturyayê şahiya kurdên Aksarayê

Li bajarê Salzburga Avusturyayê kurdên Ekecîka Aksarayê cara yekem şahiya çandê li dar xistin. Şahiya ku gelek kes besdar bûn bi coşeke mezin hat li dar ket.

Şahiya kurdên Aksarayê di salona çandê ya Tribuhneyê pêk hat. Şahî bi axaftina şampiyonê boksê yê Ewropayê Engîn Erdogan ve dest pê kir. Piştî axaftina Erdogan qurana pîroz hat xwendin. Li ser navê komîteya amadekariyê

Dîmenek ji govenda keç û jinên kurdên Aksarayê li Salzburga Avusturyayê.

Dîmenek ji govenda keç û xortên kurdên Aksarayê li Salzburga Avusturyayê.

Ozgur Çankaya axaftinek kir û anî ziman ku mebesta lidarxistina şahiya çandê ew e ku nîrxên xwe yên çandê biparêzin û ji bo nîfşen nû bihêlin.

Ozgur Çankaya di axaftina xwe de behsa dîroka kurdên Ekecîka Aksarayê kir û anî ziman ku polîtîkaya asîmîlasyon û încarê polîtikayeke dewletê ye û wiha axivî: "Em zîhniyeta ku partiya me DTP'ê digirin şermezâr dikin. Ger îro em bi rihetî bikaribin xwe ifade bîkin, em vêya deyndarê Tevgera azadiya kurdan in." Piştî axaftinan der barê şehîdê tevgera azadiyê Zinar Andok (Îbrahîm Kiliç) ku kurdê Aksarayê ye sînevîzyonek hat nîşandan.

Pişt re peyama ku Wezîrê Entegrasyonê ya Eyaleta Salzburgê, Anja Hagenaur hat xwendin. Haganeur di pey-

ama xwe di diyar kir ku şahiyê çandî yên bi vî rengî girîng in û divê dewama vê şahiyê pêk bê.

Her wiha peyamên serokê Komeleya Çanda Ekecîk ya Holandayê Seyît Keskîn û peyama Ozan Zinar ku kurdê Aksarayê ye li Amsterdamê de tedavîyê dibîne hat xwendin.

Di şahiyê de helbestavanên kurdên Aksarayê, Remê Hilkecikê, Ozgur Çankaya, Yeter Akin û Nazmî Kavas helbest xwendin. Ozan Delîl Xidir û Koma Dem ku di bin banê Komeleya Çanda Mezopotamyayê ya Linzê xebatê xwe dimeşîne stran gotin. Şahî bi govendan ve bi dawî bû.

ÖMER YÜCE - SALZBURG

Rengên ji Kurdistanê

Defileyek li ser kinc û bergên jinên kurd Hevpeyvîn li ser defileya kinc û bergên jinên kurd bi xanim İnci Hakbilenê re

Armanc û xebatên defileyê çi bûn?

Herkes di civata xwe de gor pîşeya (meslekê) xwe xebatên çandî û hunerî pêk tîne. Dizayn karê min e. Min jî xwest di warî modeyê da cil û bergên kurdistanî bi reng û ahenga wî ji nû ve têkim rojeva jiyana civakî ya rojane, ji bo ku hin hêjayıyên, dê û dapîran, bav û kalan bigihîje asta jiyana jinên kurd. Ez dixwazim bi kurdî modeya xas a kurdî li cîhanê bidim naskirin û jiyandin. Bi vê gava yekem wê gelek kesên modezan/modekar cûrretê vê xebatê bikin.

Desen û motîfên kincên jinên kurd pir in, ma defileyekê têra we kir?

Ez bi defileyekê tenê têr nebûm û nabim jî. Ji ber vê yekê jî daxwaza min a herî mezin ew e ku ez her sal defileyeke nû li Awrupa û welat li dar bixim û pêşkêşî raya giştî bikim, li bajarêن qedîm, Amedê, Silimanîyê û.... hwd. Cil û bergên civatan (gelan) perçeyek ji nasnameya wan e. Ev nasname, wan gelan bi reng, motîv û helwesta xwe ji civatê din cûda dike û ev cûdatî jî serbixwetiya çand û hunera civatan bi xwe ye.

Tesîra kincên dora Haymana û herêmên din yêñ gundêñ kurdan li Anatoliya Navîn kîjan rol di xebatê we da leyîst?

Di zaroktiya min de ez bi kincên dapîra xwe, xaltî û metên xwe gelek kîfxwêş bûm. Dema min dest bi dibistana keçan ya dîzaynê kir, min dixwest ku ez rojekê kincên dapîra xwe û kincên jinên kurdên Anatoliya Navîn bidirûm û wan klasik û nûdem dîzayn bikim, ji ber ku ev cil û berg bi rengên xwe yên pîroz perçeyek ji jiyana min bûn. Guliyên porêñ wan yên bi berg hatibûn xemilandin jî gelek li cilêñ wan dihatin û ez dibûm heyranê kombînasyona wan. Ev sûret wek xeyaleke mezin di dil û mejiyê min de cîhekî dáimî û biwate girtibûn ku diviyabihata pêkhatin. Her ku hestêñ min ên neteweyî pêş ve diçûn û haya min ji min û bingeha min çêdibû, ev daxwaz jî di dilê min de girtir dibû.

Kîjan şert û astengî li ber we hebûn?

Tu şertêñ min yên ku ez vê defileyê li dar bixim, nebûn. Lî belê daxwazêñ min hebûn, xeyala min a ku dixwest pêkwre hebû. Bi

taybetî li Awrupayê piyeseya modeya kurdî, mînakên kincan nebûn û hîn jî nînin, yan jî ez bêjim, gelek kêm in. Cawêن kincêن kurdî nedihatîn dîtîn û kirîn. Min gelek perçeyêن kincan jî Kurdistanê da anîn. Lê mixabin li wir jî ev adet li ber têkçûnê ye. Di warêن aborî, pîlansazî û pêkanîna defsleyê da gelek alîkariya hevalêن min bûn. Mînak: hemû modelêن min nû bûn û lb hesteke amatorî ji dil û can bi min re bûn û wan ez bi tenê nehîstîm. Ew her hebin. Gelek spasiyêن wan dikim.

Çiqaş wext xebatêن amadeyî girtin?

Heger ez dema xeyalêن xwe jî li ser xebatan bihesibînim, demeke dûr û dirêj ji bo amadekarîyê hewce bû. Lê belê xebatêن dirûn û pêşwazîkirinê bi giştî şes mehan dom kirin.

Alikariya kesan çawabû? We pêştgiriya sazgeh û kesan xwest û çawa bû?

Jî rêxistin û komeleyên kurdistanî alîkariyek, piştgiriye khestî û aborî hîc nebû. Lê belê heval û dostêن min ên kurd û yên din wek qadroyekê bi min re bê heq kar kîrin û gelek ji wan kesan ehlê karê (pişeyê) xwe ne.

Mînak: di warê teknîk, ronahî, musîk, cîh, reklam, pêşwazîyê de kêm û zêde 40 kes destek dan min û her yek di warê zanyariya xwe da bê lamûcum çalak bûn. Herçiqas keça min, Dîcle, li Hamburg çêbûye jî, hestêن wê yên li ser bingeha xwe, ez bi tenê nehîstîm û hebûna wê bi xebatêن çalak ji min re jî bûn motivasyoneke mezin. Ji wê

re spasiyêن xwe dikim. Ji komel û rêxistinê kurdistanî bi hêvî me ku xebatêن ji bo civata kurdî di warê sivîl û siyasi de bi tenê nehîlin û bi hestêن civata kurdayetiye li hêjayiyêن me zêde bikin, xweyî derkevin û piştgiriya me bikin. Dîvê herkes di beşa xwe de xebatan bike û alîkariya xebatêن besêñ din jî îhmal neke.

Di çapemeniyê da nû:e û şirove derketin û hûn dikarin behsa we bikin?

Di çapemeniya tîrkan, kurdan û almanan de li ser defsleya kurdî bi navê „Rengê Mezopotamyayê“ nûçe û şirove derketin. Ev nûçe û şirove gelek balkêş bûn. Rojnameya Ozgur Politikayê bi hest û rengê kurdewarâ du caran berê defsleyê û pişte wê, nûçeyêن pir xwesik weşand. Ez bi wan pir serfiraz im. Rojnameyên tîrki jî nûçeyêن xwe, herçiqas min berê bala wan li ser kurdistanî û kurdbûna defsleyê kişandibû jî, wan dîsa nûçeyêن xwe, xeynî rojnameya Post, li ser defsleyek ji cil û bergen başûrê rojhelata Tirkîyê weşandin. Ev weşan hinek di warê morovatiya mirovan û çapemeniyê de ez êşandim, ji ber ku min wek min nedan û nadîn nasîn.

Di televziyona dewleta Alman, NDR de jî nûçeyek li ser amadekarîya defsleyê û pîşwaziya wê hat weşandin. Di ber ra jî kurdêن Hamburgê hatin nasandin û behsa rewşa defsleya kurdan û yekemînbûna vê defsleyê hate ziman. Ji bo kurdan û bi taybetî jî kurdêن Hamburgê ìmajek baş hat pêşkêşkirin.

Defile gihîst armanca xwe?

Ji bo min û besdarên defileyê gelek xweş û serkeftî derbas bû. Min xwe gelek baş ji bo vê defileya yekemîn li Hamburgê amade kiribû. Di çapemeniyê de gelek cîhêن xweş girt. Lê belê xemgîniyek mezin ew e ku televîzyonê kurd ku hêjmarêن wan ne kêm in, besdarî defileyê nebûn û bernâme yan jî nûçe di vê çarçovê de neweşandin, herçiqas me ew vexwendibû jî. Hêviya min ew bû ku TVyêن kurd li gel TVya Alman NDR ji bo kurd û Kurdistanê nûçe çêbikirana û defiley bi giştî biweşanda.

Ci plan û hewldanêن we ji bo dema pêş hene?

Ez bi hêvî me ku TV defileya yekem ji bandê ji bo pêşketina xebat, motivasyon û agahdariya gel di vî derheqê de biweşînin. Defileya min ya diduyan wêbi koleksiyoneke nû di 26 û 27ê Sibata 2010an de pêşwazî gel li Hamburg bibe. Hemû têkildar û medyaya kurdî ji dil û can vedixwînime besdarbûn û weşandina nûçeyan. Di vê defileyê de jî ez ê cil û bergê kurdî yêن klasîk û nûdem pêşkêş bikim. Defileya min armanca modeya kurdî li ser bingeha civata kurdan ya kevnare ye, ne folklorîk e. Hêviya min ew e ku ev cil rojane jî werin lixwekirin. Xebatêن min ev ji xwe ra kiriye armanc. Modeyek kurdî ya nûdem li ser esasên şaristanî ji bo keç, bûk û dayikan e. Bi taybetî xeyalek min jî ew e ku ez van defileyan di rojêن pêş de li bajarêن qedîm Amed, Silêmanî, Hewlêr û Mêrdînê pêşkêşî jinêن kurd bikim, ji ber ku jinêن kurd layîqê tiştêن gelek xweş in û ev defile

bi rastî jî gelek xweşik bû. Ez bi hêvî me ku di demek kin de aloziyêن siyasi çareser bin, lê ew hebin jî, em ê defileyêن li bajarêن qedîm taloq nekin.

Şert û derfetêن ku defile li Kurdistanê bê pêşkeşkirin çawa ne?

Ez kurdek li dîyasporayê me û têkiliyêن min ên kesane û rêxistinî li Kurdistanê xemgînim ku tunene. Lê belê ez hewl didim ku bi şehredariyêن kurd re têkiliyan di vê çarçovê de daynim û bi xebatêن ji bo wan bajarêن jorîn dest bikim. Ji bo defsleyeke li Amedê amadekariyek hebû, lê belê ji ber van êrîşen dawî li ser şehredariyêن kurdan ev xebat hat taloqkirin, betal nebû. Heger saziyêن kurd û kurdistanî daxwaz bikin, em ê bi qadroya xwe bi coşek mezin li welatê xwe bi serfiraziyek mezin gelek defileyan pêşkêşî kurdistaniyêن hêja û şareza bikin.

Tiştê ku herî zêde tu bi heyecan kir, ci bû?

Dema ku mirov bi dîrokî li pêvajova jiyan Kurdistanê mêze dike, diviya hemû kurd reş girêbidana, cil û bergê wan, yêن şînê bûyana. Lê ci xweş e ku em civatek xweş jiyan in, cil û bergê me reng û reng in. Her reng bi wateyek xwe ya xwezayî, olî, civaka sosyalî kêfxweşî û hurmetê sembolîze dike. Gotina; „Em zarokên agir û rojê ne, ji xweliya agir ji nû ve jîndar dixin“ civata me ya jiyanhez, bi motîv û rengêن me, bi berxwedana jinêن me gelek qenc û xweş tîne ziman.

Amadekar: Sami Ekici,
Mamosteyê zimanê Kurdî, Hamburg

Destpêka axaftinê û fonksiyonên ziman

Prof. Dr. İlhan Kızılhan

Belê ziman pêwist e. Lê kî ji me di jiyana rojane de li ser difikire, em çîma dengdayan, bi zimanekî rast xwedî syntaks diaxifin. Axaftina otomatîk û rast zarok çawa hîn dibin? Zimanê me yê organîk wek ji ber xwe ve dest pê dike û diaxife. Elementên biyolojî, civakî, nevrolojî û psîkolojîyê bi hev re ev zimanê ku em pê dixafin gengaze dike. Heta mirov bêjeyekê derdixe, bi hezaran hucrên organîk û nevrojî di nav hinek mîkrosaniyan de kar dikan û wiha mirov bêjeyekê dibêje. Ku yek element kêm be, an jî baş kar neke, asteng di axaftina ziman de derdikevin.

Ji aliyên jenetiîka mirovan enformasyon li ser ziman û axaftina ziman ya rast di mejû de bi çêbûna ji dayikbûnê de tê afrandin.

Ziman ne tenê ziman e

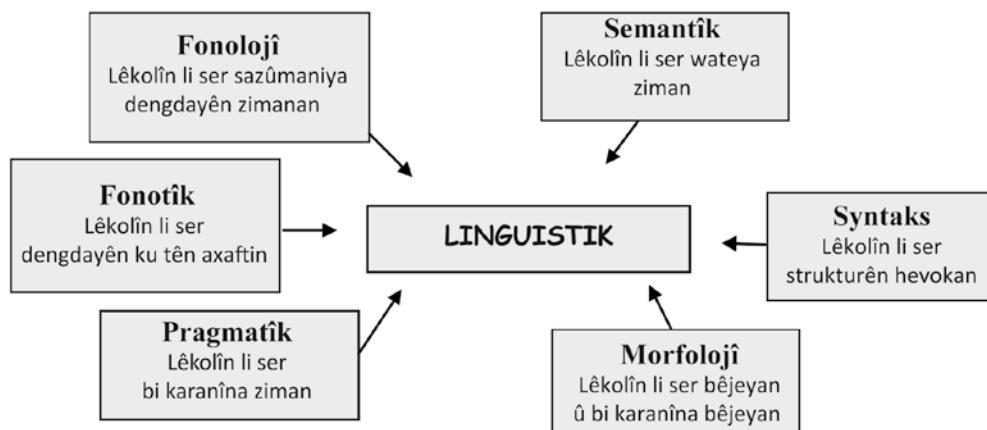
Heta mirovek bikaribe biaxife gelek fonksiyon divên werin bi kar anin. Di grafika 1 de,

tê diyarkirin ku ziman ji gelek babetan digihîje hev û wiha ziman dibe xwedî şikil

û formeke efsûnî daku mirov ji mirov fêm bike.

Zarok û axaftin

Ferbûna ziman beriya ku zarok were

Grafîk 1: Babetêñ ku ziman li ser hatiye avakirin

dinyayê dest pê dike. Di zikê dayika xwe de guhdariya axaftin û dengan dike. Hinek hefteyêñ piştî ku zarok tê dinyayê, dest pê dike bi girî û herz xwestinê xwe tîne ziman. Herwiha ragihandinek di nav dayik û zarok de beriya axaftinê çêdibe. Dayik û zarok pir dengan di navbera hev de dikan ku mirov bawer dike ew bi hev re diaxifin.

Ragihandina sembolik ya yekemîn piştî şes mehan dest pê dike. Ev bi girî, an jî bi livbaziyan wek livandin xwestinêñ xwe diyar dike. Bi wê ragihandina sembolik zarok ziman wek aletekî bi kar tîne. Ku zarokêñ piçûk bixwazin werin hemezkirin, ew destê xwe dirêj dikan ku mezin dikenin, ew zarok jî dest pê dikan û dikenin, ew wiha bala mezinan dikşînin ser xwe û dabin perceyekî ragihandina kolektîf.

Li dora neh mehan zarok dest pê dikan û dikan qêrîn daku tiştekî bi za-

nebûn bistînin. Bi girî hedef nişan didin daku bighîjin armancêñ xwe. Ku dîtin û awirêñ xwe li ser tiştekî konsentre kiribin, ew destê xwe nişanî wê hedefê dikan. Ku hedef ne li ber çavan be, divê mirovên mezin bi xwe derxînin ku zarok ci dixwazin. Ku mirov tiştekî xelet diyarî wan bikin, ew dengê qêrîna xwe bilindtir dikan.

Piştî hinek mehan zarok ji bo tiştekî bixazin bi sembolik diaxifin. Anglo zarok bi neh mehan ji aliyê zanistiya ziman dixafin. Mînak: Ku zarokek birçî be, dibêje: *namnam*, an jî *hamham* û hwd. Namnam wiha dibe cigirê „*Ez birçî me û xwarinê dixwazim*.“ Dayik an jî bav têdigîhîjin û xwestina wî zarokî bi cih tînin. Piştî gihiştina wê derecê zarok dereceya heywanan derbas dikan, ji ber ku xwestin û hedefêñ xwe bi hizrandinê nişan dikan. Ev destpêka ragihandineke aktif ya zarokan e.

Piştî salekê zarok ji pirsan jî têdigi-hîje. Ku mirov ji zarokên biçûk bipirse “Ka çavê te?” Ew bi destê xwe çavê xwe diyar dike û hwd.

Pêşî bêje û piştre axaftin

Beriya ku zarokên biçûk fêrî bêjeyan dîbin, ew dest bi axaftinê dîkin. Car caran jî wek mezinan devê xwe dîbin û tînin, dixwazin wek mezinan dengän derxînin. Beriya ku biaxifîn, zarok dîbin xwedî gelek bêjeyan, wan fêm dîkin lê nikarin bibêjin. Mînak: Ku mirov bibêje hesp, ev hespê diyar dike û dibêje; *bîhî*, nabêje hesp.

- Struktura ferbûna ziman li gel zarokan
- Hiraşî û sazûmaniya hevokan heye.
- Struktura kûr û ser rû heye. Struktura kûr li ser wateyê radiweste. Herdu struktur bi şertên tranformasyonê digîhîjin hev.
- Ziman dikare bê dawî hevokan biguhirîne û dikare herdem hevokên nû biafrîne.
- Daku zarok bikaribin fêrî zimanekî bibin, divê wateyâ ziman fêr bibin. Pêşî struktur û rêziman ne pewist e.

Ev hinek mînakên jor diyar dîkin ku prensipêkî giring heye:

Zarok ne tenê fêrî ayaftinê, bêjeyan û gotinan dîbin, ew herwiha fêr dîbin ku her bêjeyek xwedî livandin (bareket) û wateyekê ye. Ev hemû jî prensipên zimannasiya lingüistik in.

Di têgihîştina dinyayê de ziman ristekî mezin dileyize.

Zarok bi kurtkirina bêjeyan û kopîkirinê zimanê mezinan fêr dîbin. Herwiha zarok di salên pêsi de zêde dixwezin naveroka bêjeyan fêm bikin.

Mînak: „Dayê, mal e, em herin.“ Mezin jî, ku zarok bêjeyan şaş bibêjin (wek **min** û **ez**) rast dîkin, heta wan bêjeyan rast fêr bibin. Ziman çiqas ji hev cuda bin jî, dixwazin wateya pêwendî û têgihîştinê were amedekirin, ango mirov ji hev fêm bikin û bi hev re têkevin nav pêwendîyan. Beriya ku zarok fêrî rêziman bibin, ew stratejiyê têgihîştin û wateyê bi kar tînin.

Armanca zarokan herdem têgihîştin e. Ji ber xwe ve û hêdî hêdî fêrî rêziman dîbin. Di destpêkê de zarok ji aliyê mejû xwedî kapasîteyeke mezin in û zû enformasyonan digirên. Lewra jî, zarok dikarin pir zimanan bi hev re fêr bibin. Lê her ziman divê serrast were fêrkirin. Ku du an sê ziman tevlihev werin ayaftin, di mejûyê zarokan de struktur baş nayê bicîhkirin. Mînak: Ku zarok ji aliyê bay fêrî kurdî bibe, divê ev bay gotin û bêjeyen kurdî û tirkî tevlihev neke.

Ziman û civak

Zimanê gel, komek an jî netewek çiqas dewlemend û pêşketî be jî ku nejî, nikare ji bo pêşerojê bibe zimanê

zarokan, ango nesîlên nû. Ziman divê bijî, ango di her xala jiyana gel de divê ziman bibe bingeha ragihandinê û pêwendiyê. Ku bi zimanê zikmakî em bi hev re li ser raman, çand, civak, aborî û hwd. neaxifin, ku em kul û derdên xwe, xewnêن xwe bi hev re parve nekin, ziman nikare bijî. Tenê ku hinek rewşenbîr, nivîskar, komeke biçûk bi zimanê zikmakî biaxifin, ev têr nave.

Îro ku civaka kurd bi hemû sazî, rêxistin û komelên xwe ve bi rastî bixwazin dîsa vejerin ser zimanê xwe, divê ev di karmendî û teoriyê de bernameyên xwe biguherînin. Bi taybetî mirovên nas, ango serokên rêxistinan, siyasetmedar, hunermend, nivîskar û hwd. divê gavêن pêşî biavêjin û bi fermî bi zimanê kurdî biaxifin. Mînak (idol) ji bo gel û taybetî ji bo zarok û ciwanan pir giring in.

Daku were têgihîştin ku zimanê zikmakî ji bo civatekê çiqas giring e, ez ê hinek xalan pêşkeş bikim.

Giringiya têgihîştina zimanê zikmakî ji bo civatekê

Ziman di pêşveçûna nasnameyê de (identity) rista herî mezin dileyize.

Ziman dibe bingeha nasnameya zarokekî û şexsîtiya wî.

- Bi zimanê zikmakî zarok fêr dibe ku jiyana xwe û cihanê nas bike û têbigihîje.

- Ziman rê diyarî zarokekî dike daku karibe li ser piyêن xwe di pêşerojê de raweste.
- Zarok tenê bi zimanê zikmakî ne fêrî tiştan dibe, ew herwiha dikare binirxîne û biafrîne.
- Zarok bi zimanê xwe dikare bi mirovên din re têkeve nav ragihandin û pêwendiyân.

Mîras û xezîna civakê: ziman

Herwiha zarok bi zimanê bav û kalan dibe endamê civakekê û civaka xwe bi serbilindî, şahî û şerefeke mezin dinirxîne û lê xwedî derdikeve. Yek ji sedemên ku car caran pir ciwan li nasnameyên xwe xwedî dernakevin, ew nasnameya xwe negatîf şirove dikin ku zimanê zikmakî baş nizanibin, xwe ji vê nasnameyê (çand, edebiyat û pêwendî bi civaka xwe re û hwd) dûr dixin.

Nasname ji bo parastina dîroka şexsî û koma wî risteke mezin dileyize. Ev jî hinek girêdayîyê ziman e.

Ziman jiyana dîrokî ya kolektîf, çand û mejûyê kolektîf diparêze û dide nesîlên nû. Bîrbûna civakî ya dîrokî bi zimanê zikmakî tê parastin. Dîroka her mirovekî ya şexsî û netewî perçeyekî jiyana wî ya paşerojê ye. Dîrokeke kolektîf ya rast û bingehî bi zimanê wî tê naskirin. Bi zimanê zikmakî zarokek di nav civaka xwe de tê pejirandin,

çand û dîroka kolektif fêr dibe û wê mîrasê di paşerojê de dide zarokên xwe. Zarokek ku zimanê dayika xwe di zarokaniya xwe de fêr nebe, di paşerojê de ew pir astengîyan dibîne, ew ji aliyê civaka xwe û civakê din jî belkî her dem biyanî dimîne. Mirovekî ku nikaribe rast û bi babeteke têgîhîstî bi zimanê xwe biaxife, ew ê herdem kêmâiyekê di xwe de bibîne. Lewra jî axaftina zimanê zîkmakî bingehêke herî

mezin e ji bo tenderûstiya civakekê.

Mesela zimanê kurdî îro ne tenê meseleya zimanekî ye an jî guftûgoyeke teoriyê ye. Hebûn û tunebûna zimanê kurdî hebûn û tunebûna hemû nirxên kurdan yên kolektif e.

Tradejiyên mezin hatine serê kurdan. Ku kurd nexwazin giyan, rih û nirxên wî milletî bimire an jî were perçekirin, divê ev li ser zimanê xwe rawestin û biaxifin daku ziman bijî!

Prof. Dr. İlhan Kizilhan li zanîngeha Konstanz û Freiburgê di warê lêkolînên pevcûn û aşitîyê de dixebite. Heta niha Kizilhan 11 pirtûk nivîsandine û zêdeyî 110 lêkolînên orjinal di kovarê navnetewî yên zanistî de weşandine.

ilhankizilhan@t-online.de

Literatûr:

- N. Chomsky, *Sprache und Geist*, Ffm 1973
J.J. Katz, *Philosophie der Sprache*, Ffm 1969
N. Chomsky, *Reflexionen über die Sprache*, Ffm 1977
B.L. Whorf, *Sprache, Denken, Wirklichkeit*, Reinbek 1963
Kizilhan, I., *Der Sturz nach oben. Kurden in Deutschland*, Frankfurt 1995
Kizilhan, I., *Kurdisch einfach lernen*, Berlin (1996), St. Georgen (2001)
Kizilhan, J. (2004). *Sozialisation im Krieg. In Sommer und Fuchs* (ed.). Handbuch der Kriegs- und Friedenspsychologie. Weinheim: Beltz Verlag (S. 357-368).
Kizilhan, I. (2005). *Biographiearbeit für Kinder und Jugendliche mit Migrationsuntergrund*. In: *Forum Erziehungsilfen* 2/2005, Weinheim: Juventa Verlag (S.140-143).
Kizilhan, I. (2008). *Die Gegenwärtigkeit der Vergangenheit. Funktionen des Erinnerns von außergewöhnlichen Ereignissen im Kontext der Gegenwart*. Berlin: Regener Verlag (440 S., in Druck)
Wolfgang Köhler: *Zur Psychologie des Schimpansen*, in: *Psychologische Forschung*, Berlin/Göttingen/Heidelberg 1922, Bd. 1
R.M. Yerkes: *The mental life of monkeys and apes*, in: *Behav. Monogr.*, NY/London/Paris/Leipzig 1916, Bd. 1
Yerkes R. M. und Learned, B.W.: *Chimpanzee Intelligence and its vocal expressions*, Baltimore 1925

Reva me ya Stembulê SEWA XEYALA ARTÎSTÎYÊ

Nuh Ateş

Çel û pênc sal di ber vê, ez li bajarê Konyayê diçûm lîseya ticaretê. Ji mektebê sar bûbûm, qet dilê min nedixwazt ku xwe bi ser dim. Guhê xwe bi tîngnî ke, hemsalê min, Memê Hemê jî diçû Lîseyê. Em hemgundiyyê hev bûn û hevaltfyêke me yê tîr hebû. Ew jî mîna min ji xwandinê sar bûbû. Me kiribû sérî ku em ê xwandinê cibihîlin û herin Stembulê û bibin artîst.

Me ji sînemayê pir hez dikir. Perên me hendik bûn. Me ji qirika xwe diefşand, lê sewa sinemayê em ê destfere bûn. Me dunê nedîbû û ji gundê xwe û ji gund û bajarên nêzikî wî tu der nas nedikirin. Film ji me ra deriyê dunyake nû vedikir. Dunyeka modern, rengîn û zengîn. Lewma em aşiqe filman bûn û bûn hesretkêşê jîyana di filman da. Stembul hîngê bajerê filman bû. Mîna pir kesan, me jî berê xwe da Stembulê.

Me îna dikir ku em ê bibin artîst.

Pozê me li ewra digerîya. Çavê me î li rola seraktor bû. Bi rolên ji seraktor berjêr em nedihatîn ser. Em her du jî heweskarê spora kereteyê bûn û me kursa wê xetim kiribû. Lewma me ji xwebixwe ra digot, ku em neçar man, qet nebe em ê bibin dublor. Ku ew jî nebû, em ê dêst biavên tucarîya seyar, cincik û mincika bifroşin.

Bi van xeyal û omdîyan me mekteb cihîşt û xwe ji nas û hevalan vedizî û revîyan çûn Stembula xopan. Xalê Memê, Hesenê Fatê Mîmê li Stembulê dijîya, me xwe li wî girtibû. Dê û bavên me li gund bûn û hay jî çûyîna me ya Stembulê sewa xeyala artîstîyê tune bûn. Tenê hevalekî me bi plana me ya çûyîna Stembolê dizanî. Ew jî Hesê Hewê bû. Di navbera me û wî ra av derbas nedibû. Li gorê plana me, ku em li Stembulê bi şûn û war bûn, hîngê Hesê Hewê jî êbihata cem me. Lewma jî xwaşî û talîyên rev û rîvîtiya me ya Stembulê neketin para Hesê.

Em qedera du mehan li Stembulê man û vir da û wê da gerîyan lê me tu avil nekir. Di vê navberê da, malbatê me pê hêsiyan ku em ê li Stembulê ne. Wan zor dan ser xalê Memê û ew sucdar kîrin. Li ser paşiyê, em mecbûr man şûn da vegeŕîyan û hatin ser xwandina xwe.

Em bi otebusê ji Stembulê vegeŕîyan Konyayê û li hêlê Girê Eledîn peya bûn. Bavê Memê, Hemê Hecî Elê û birayê min, Salîyê Hecê hatibûn derîya me. Bi hev ra em helkişîyan serê Girê Eledîn û li ser qenepeyekê rûniştin. Ez û Mem ji fedîyan ra di herdê ra diçûn xwarê û me li rûyên Hemê û Sêlî mêt nedikir.

Tenê Hemê deng dikir. Wî got, "a rind e ku hun vegeŕîyan. Em bibêñ, dused û sêsed qaymeyên we hebû û we ew ê mehek-dumehan herc bikira, lê paşê wê çir bikira! We caketêñ xwe bifroştana û we yê bi perêñ wan jî heftekî-duhefteyan îdareya xwe bikira, lê paşê! Paşê jî we canê xwe bifroşta!....."

Me serî kiribû ber xwe û deng ji me dernessiket. Kenegîriyekê bi me girt, lê me bi hundurê xwe da ber dida.

Bi çûyîna ne, lê bi vegeŕîna ji Stembûlê em pir bi ber xwe ketin. Wexta ku em li tetîla havînê çûn gundê xwe, xelk li me rabû sérê. Kesekî

ku qırfê xwe bi me nekirî nema. Em bûn rûswa! Ji yên ku raste me dihatin, hena tu dikire serçavêñ me. Hena jî şîret û lome bi ser me da dîbarandin. Ji giştikan pirtir yên ku kurikêñ xwe li bajêr dixwandin li me didan. Ew ditîrsîyan ku em ê ji kurikêñ wan ra bibin nimuneyên neçê.

Reva me ya Stembulê ber tu tiştî negirt. Xwazteka me ya artîstîyê neçû serî. Artîstîyê berde, me meheleya karêñ sînemayê, "Yeşîlçam" bilem nedît. Tucarîya seyar ji bi dest me neket. Dublorî jî nekete para me.

Dublor peyveke filmî ye. Ji şûngerê (cigir) artîstan ra dublor tê gotin. Egîten filman carnan ji bo rolêñ bi taluke yan jî sehneyêñ zedê seksî ji xwe ra dublora radigrin. Dublorî hunerkarîyeke bi meşequet e û jê ra wêrekî û profesyonelî gerek e.

Meriv dikane bi kurdî şûna dublor şûnger bikar bîne. Di kurmancîya Anatoliyê da li hen deran peyva "cigir" tûne. Şûna wê şûnger heye. Zemanê berê şivanekî, wexta ku dixwazt rojekê li mal bimê û bi gotina hîngê, kincê xwe biguhêre, şûna xwe merivek dişand ber pêz. Ji wi ra digotin "şûnger". Bi gotineke din, şivêñ ji xwe ra dublor radigirt. Ji bo vî karî wî pere dida şûnger yan jî şîranîyêñ wekî şekirê bena, benê kendirê û şekir û fistiq jê ra distand.

Ji yên bê tecrube ra şûngerî ne karekî hêsan bû. Ez bixwe jî çend cara bûma şûngerê şivanan û min serhatîyeke bi tirs jî derbas kir. Ez î pandeh û şanzdeh salî bûm û ji ber şivanekî va çûm ber pêz. Yanê bûm şûngerê wî. Kerîyên pêz yên mezin tim du şivanên li ber wûn. Şivanê ku ez ji ber va herim ber pêz temênên xwe li min kirin û ji min ra cihê ku pez lê diçêriya helda.

Ez li kerê sîwar bûm û min dev da rêya ku min bigihîne herda pêz. Lê ez dereng mam û hîn ku nehîştibûm herda pêz tarî jî niçkava ketibû herde û mîna ku dibên, çav çava nedîtin. Min xwe li dengê rîngnîya zengilên stûye pêz û fitefita şivên û lêketina kuçikên wî digit.

Gerek bû ku ez di Newala Pîrikê ra derbas bûma. Newaleke kur bû. Li gorê katkirina çêrokî di vê newalê da "pîra merxuri" dijîya. Heşê hîngê bûn, wekî pir kesan min jî bi vê çêrokê ìna dikir. Çare tune bû, min çûyê kerê kir

û ez daketim newalê, lêbilem xofekê girte min û dil li min qetîya. Li biniyê newalê, li her du hêlên rîyê qeratiyêne mezin û gewrkirî ji min va xay dikirin. Wan figurên çêrokan yên bi xof dianîn bîra min. Hetanî ku ez ji newalê derketim û gihêstim herda pêz hal di min da nema, beden li min sar bû, mîna ku dibên, ruh ji min kişiyabû.

Welhesil şûngerîya min mîna filmekî tiji qerequire û figurên çêrokî yên bi xof mîna dêvîn heftserî û keftar bû. Dora dine rojê, li vegevînê min dît ku ew qeratiyêne mezin û gewrkirî yên di newalê da kevirên xwêdanîyê bûn.

Bê bi çûyîna Stembulê cir bîkî, me nedîzanî, jîyan û serhatîyêne me bi serî xwe filmek bû, filmekî rast.

Qet ser vemedin, ter ez î di şandeh salîya xwe da bûme dublor, lê min hay jê nebûye.

23.01.2010

ADORNO

"nach Auschwitz ein gedicht zu schreiben, ist barbarisch"*

adorno yê delal
ich verstehe dich wohl*
bûyêrên wî insanî ku
mêjoyî xwe li serî bûyê bela
û ve insanî ku mehkûmê tabiatê xwe
paşı neyê
tevde qirkirin îcade wî yê
û erbabê karêن wisa yê
adorno yê delal

*ich habe meinen gott in auschwitz, babij jar und in dersim verloren**
*meine engeln sind in halepce gestorben** adorno yê delal destûr bide
ez barî we zarokêñ Auschwitz, babij jar, Halepce, Sabra û Şatila û
Dersim ê yî giran gram û gram li tîpêñ peyvêñ şîrekê parve kim.

Seyfi Dogan

* Ji Auschwitz ê bi şun da helbest nivisandin hovitîyê *ez te baş fehm dikim e

* Min xwedê xwe li Auschwitz, babij jar û li Dersîmê winda kir.

* Melekêñ min li halepcê mirin

RÊWÎ

Seyfi Doğan

Her carê ku ez herim ïzinê diltengîyêke berî çend rojan dest pê dike û canî min kotîn dike. Diltengîya min her ku nezikî wextê tetilê bûm a zêde bibe û rojê ku herim a bi navî cava gê.

Telaşe û endîşê.! Belkî heycana rîwîtîyê jî hebe lê ne hemî ye. Di sînoran re derbasbûyîn ne hêsa ye. Xofekê digre ser insên.

Her wextê ku ez tême sînorekî, gotinê Jean Jaquese Rousseau tê bîrê min: "Eger yekî, tujikê ku ji bo sînorî mûlkîyêtê beli bikin, ji erdê derxista, iro had û hidûd nedibûn". Tabîî had û hidudê serîyan ê dom kirine.

Serî û doralîyên me tiji sînor kirin.

Yên ku îqtîdar kirine destêن xwe bi me re dibêjin û nîşan didin û beyan dîkin; Had û hudidêن xwe bizanin. Ji sînoran derbas mebin! Xudîyê wê axê hene.

Guh bi ser fermanan din û sûyê xwe li ber xwar bikin û îtîad bikin! Ji bo xêrê xwe destêن xwe mîna mehkûmekî li ber xwe girêdin!

Bi tirsê giyan û canî me teslîm heyni-

ne. Dixwazine ku em xwe sucdar hês bîkinî û dixwazine pisikolojîyê sucdarîyê li her hucreke canî me bi şun bikin û birişînin.

Dixwazine ku mejoyî me felc bikin û em şîyanê xwe yê fikirinê winda kin.

Tiştî nekolinîne. Ji tiştî goman nekinî. Kiritîk nenêrin.

Dixwazine piştê li me bişkînen û şexsiyêta me bi ax û xuli kin ji bo ku me wek hêvir bistirêن Dengî xwe mekin. Xuya mekin! Pirsan mekin.! Dua bikin ku emî we ço nekinî û nekine hundir! Çavpêliyê mekin! Kerselno!

Sînor têrê nekirin. Dîwar rakirin ser lingan. Dîwarên bilind. Diwarênu ba jar û gund ji hevdû veqatandin.

Sînorênu ku mayîn li navbarênu dê û dotê raxistine. Insan pelçikandin. Welat parce û parça kirin û nasnameyên însanan ji dest girtin û însan perîsan kirin.

Ji xwe dûnê li ser însanan teng bûye. Însan klaustrofobiyê di jîyanê xwe ya rojane da dijîne. Bi ser da jî had û hidûd.

*

Li Stockholmê li balafire siwar bûm.

Kurmanc û tirk tevlihev bûn. Piranîyên rîwîyan ji Omera, Sefka, Xelika, Beşkardaşê (gundêñ kurdan) û yê ji Kuluyê bûn (Kulu qeza wan gundan e).

Bi hezaran însanên ji wan gundan û ji qezaya Kuluyê li Swêd dijîn.

Piranîyên xelkî Swêd, Kuluyê mina bajarakî Turkiyê mezin an jî wek navê Turkiyê yê din dizanin. Çimkî ji car însanên ku ji Turkiyê hatine Swêdê, sisê yên xwe yê ji derdorêñ Kuluyê hatine.

Neyse şorê direj nekim. Teyara bilind bû. Min kemera xwe vekir û nefeseke xwe ya kûr heyna. Ortalix kirvîckoyê. Jinan, zarokêñ li hembêzê û zendêñ bi bazingêñ zêrinî heta anişkê xemilandîne. Merê bi dengkirine ve mujûl bûn.

Min di nav wê teşqelê da whiskyâ xwe got. Dîndarêñ zerduştî cing gûne-hêñ û qelirêñ xwe bi êr pak dikin; min jî stres û endişen xwe bi whiskyê şewitandin û pak kirin. Westiyabûm û raketim.

*

Teyare li ser susê kevî yê kanîyê jêri dêhat û rîwîyên Xelika dînan û ber ve sêfke firî.

Ez li faytonekê sîwar bûm û min ajoban nas nekir û wî jî ez nas nekirim. Ajoban ji min cîhê ku ez herim pirs kir û min cîhê ku ez herim tarifê kir. Li ber malê me pêya bûm. Rojeke germ bû. Roj mina sowê derî jev dişewitî. Li ber malê

me siri rustî ye û hemî xanî ji siri xuya nekê. Di navbare sirîyan da derîyê malê bi heft zinciran kîlît kirine. Min xwest di navbara sirîyan re herim hundir, her derê min di bin xwînê (xwîdan) ve bû. Min şû nekir herim hundir. Li sîya malê gavekê runiştîm û vehesîyam.

Rabûm berve dukanan çûm. Ketime hundirî dukanekê. Xwedanî xwe hevalê min i ji kundexê da ye û silava qutsî da. Xwedanî bi kirîyarekî ve mujûlî bû. Xayrî xwadanî dukanê çend kesen li ser kursîyan runiştîne. Kesî silava min hey-nena.

Xwedanî dukanê karê xwe qedand bi şun da vegerî min û got: kerem ke hemşehrîm.

Min jê av û perçek çîkolatî xwe kirî û derketim derve û li ber dukanê li ser kursîyekî runiştîm.

Demekê runiştîm. Min neynika xwe ji berîya xwe derxist û li xwe temaşe kir. Ez Sefoyê wek berê me lê rîyê min i dirêj bûne. Li kêlekî dukanê, binê xanîyê bellediyê da li ser kursîyê berber runiştîm û min got, xwarzê rîyê apî xwe kûr ke.

Berber ji min pîrsî xalo tu yî ji kîjan gundî yî?

Derketim derve.

Birçî me.

Li kevîya rê li aşxanekê bûm mîvan. Bihna xwarinan bi min nas neha-tin. Min li lîsta xwarinan temaşe kir.

Xwarin neyê li gorê tama devî min bûn.

Derketim derva.

Koce ralê bûkekê ye li ser rê terê.
Kincên wan ïnsanan û muzîka ku min
dibihîst, bi min pir xerîb dihat.

Rêz bi rêz ïnsan dimeşine. Çi tiştî
kevin tê ber ê tixelînine û hildiweşînine.

Lê li cîh ne xet û xeber ne jî nîşaneke û
bîranînekê datînine. Dikenine û pi rîya
xwe da berdewam dikine.

*Ji betonê xanîyên nujen ava kirine. Sar
û sewr xuya dikirin. Pencerên xwe tu-
ne bûn. Min piranîyên wan xaniyan nas
nekirin û kesî ku ez jê pirs bikim jî min
nedî. Hemî hundirî xaniyan vala bûn û
herim bi têlen ceryan çerxkirî bûn.

Çend kalên li sîya qawekê runiştine
gihiştikan jî nas dikime. Di ber re derbas
bûm û min silav da lê ne xema kesî bû.

*

Teyare li Esenbogê daket û hemî ra-
bûn ser xwe û bi lez tiştên xwe berhev-
kirin.

Ji bo ku piçekî pêşta derkevin derve,
bi lez bûn û pêla hevdu tinan. Li dawîyê
ez dêhatim.

Herkî ku nêzikî xanîyê gumrikê di-
bûn, ïnsanên ku di teyarê da şen û
skakrak bûn, dengê xwe giran kirin
û wextê ku hatin ber devî derî xani-
yê gumrikê bêdengiyekê temam orta-

lix heyna.

Li hundirî ku tolikên polisan teda, bi
tenê dengê taqeraqê maresên polîsan û
dengê silahênu li kalçê jinê polîs di-
ket dihat. Dê û bavan kurik eşt dikirin
û çi tawîz habûn didan zarokan ji bo ku
deng nekin.

Însanan dixwast ku me xuya nekin,
işî xwe zû biqedînin û derkevin derve.

Însanan xwe teslîm kiribû. Bes ji wê
derê sax û saxlam derkevin. Wan rûyên
xwe nedidan rûyên wazifeliyan.

Bi nasekî ve me li hevdu mes kir û bi
hal û hereketên xwe xwest ku bibêjê: ji
şerî wan xwe biparêzinî.

Hundirî xanîyê gumrikê tarî bû. Min
li rêzen polîsen ku pasaport konrtol
dikirin temaşe dikir ku yekî rû nerm,
rûken helbêjerim û di rêzê holikî wî
kevim. Lê hemî wek hevdu bi miruz û
bi sikûm bûn.

Çi dibe ma bibe, ez ketime dorekê.
Wextê ku dora min hat, min silav da
polîs û pasaporta xwe direjê kir. Wî sila-
va min heynena û dûr û direj li pasapor-
ta min mes kir û li komputerê henek tiş
nivisandin bi şun da, pasaporta min da.

Fikirîm, nirxand û pîvand. Min pas-
aporta xwe girt û derketim derve.

Roj dibiriqî û ezmanî hêşin bû.

Êzîzê mahcîr

Yusuf Yeşilöz

Navê min Êzîz e. Salên min heftûheftin. Daxwazek min tenê hebû ji zarakên min: ma ji xêra xwe miriyê min bibin gundê ku ez li mezin bûm. Ji bo ku ez naxwazim ruhê min li xeribiyê li nav biyaniyan şiar bibe.

Ez sî û sê sal in li Swissrê wek biyanî diminîm. Zaroktiya min li wîlayeta Konyayê di nav kurdan de derbas bû; bavê min li pişt herba cîhanê ya duyemîn ji gundekî li herêma Priştîna - Kosova hatîbû Anatoliyê. Li gundê kurdan laqaba min „mahcîr“ bû. Wexta ku ez diçûm bajarê Konyayê navê min „Azîzê Kurd bû“. Li fabrika tekstîla li Swissrê ji ez bûm „Azîzê Tirk.“

Em li gundê bavkalên xwe û li gundê Konyayê jî xizan bûn. Dema ku me nanê genim didît, qatix li me kêm dibû. Ji bo wê xopana xizaniyê bavê min ji gundê xwe derket, bû mahcîr. Xwedê rehmeta xwe bide wî, heta roja dest ji wê cîhanê berda, li ser gundê xwe digirîya; bi piranî jî wî li salên kal bûnê bîra hevalên xwe yêن zaroktiyê dikir. Xizanîyê ez ji - bi tesîra bayêki şen - ji gund avêtîm der. Ez îro jî bi tenê bîra çemê Însuyu ku em li kêleka wê diçûn neçîra qulinga, dikim.

Li piştî eskeriyê ez li nezikî bajarê Zonguldakê di ocaxê komurê de dişuxilîm. Di rojeka bê êwr de xeberek bixêr hat ji min re. Gotin ku midûrek ji Swissrê hatiye ku ji Tirkîyê karkerên xort û bi hêz ji fabrika xwe re hilbijêre. Mezinan digotin: şans û bext carekê tenê li derî dixe. Min ji çend gundiyyê kurd yên ku li Elmanyayê diman tiştên ewqes başbihistî bû ku ew mîna ku di nav rûn û hingiv de ajnê dikirin. Yek ji wana carekê hatibû serlédana min; cilê wî nû, rûyê wî tijî û kurkirî bû, dilê mirov diket hal û cilên wî, çalima wî jî mîna ya vezîrekî bû. Ez hingê çavteng bûm! Dema me bihîst ku qezanca me deh car zedetir dibe, qet manî li ber min nemabûn.

Min sibekê bi gogek sabûna kesk ku bîhna pûngê ji dihat rû û dest û pîyêن xwe ya bi toza komurê rês bûbûn, suştin. Hevalekî rûyê min kur kir, hevalekî din jî ji kincêن xwe rengê şîn, ya ku pismamekî wî ji Elmanyayê diyarî wî kiribû, li min kir. Mîna ku li ser ningekî min bazda ser qasa qamyonekê ku pê biçim Istenbulê. Hevalekî din bang min kir û got ku ez mîna zavayekî bûme. Ez bes keniyam.

Li ser rîya asfaltê bi kort li ser qasa qamyona BMC, ez berbi bextiyariyê ve diçûm.

Hingê digotin; kevir û axa Istenbulê ji zér in. Wexta ku ez li ber xaniyê dai-reya kardînê ya bi du qata û bi rengê spî dawestîm, dilê min pît li diket, te bigota şeva hinê li ber mine. Heta ku cesaret hat min ku ez bikevim hundirê xênî, demek dirêj derbas bû. Te bigota qey ez qirara di navbara bihişt û cehenemê de didim. Wê demê min bes cixarek dixwest, lê memûrê zirav li ber derî got: „eger bîhna dû ji te bê, midûrê Swissî te nagirê. Wî ezbenî hindik qolonya li destêن min kir û ez birim hundirê daîrê. Min jî xwe li ber diwar da rêza ku mîna tekmîla eskêrîyê rawestîbû. Midûrê Swissrê jî bi tenê li hember wana komak weraq û qelemek di destêن wî de sekinibû, li kêleka wî jî wergerê wî. Ode heta dêv tijî bû bi mîrêن simbelrêş mîna rengê zeytûna û wan çavêن xwe berdabûn midûr, te bigota li melekê Xwedê teala mîze dikin. Midûr li ber me çû û hat, li bejna me, li serê me û li junîyê me mîze kir; tê bigota ku qesebek li mihêن ser-jêkirinê digere. Carina bi serê xwe tarifêk dikir û wergerê wî bi qrawata şîn digot: “bira, tu dikarî herî mala xwe, Xwedê ji te razî be!”

Bi wî awayî di ser nîvî re mîr derketîn der. Em yên gir, bi gotina gundi-

yên kurda «wek kotek» di odê de man. Say ke midûr muhafizê sarokkomar hildibijêrî. Paşîngê midûr çû der ku çaya ku memûrê tirk ji wî re çêkiribû li odayek tenha vexwe. Memûrê tirk hat cem me û bi ken got ku midûr ni-ha bê û dixwaze ku bizanibe ka xwendin û nivisandina we heye yan na. Wî parçek ji rojnamê nîşanî me da û got ku ew bawer dike ku kesek ji me nikare bixwîne. Taxmîna wî rast bû. Naverok ji me re pispisand. Pişti çend deqiqan midûr kete hundir, ji ser masê rojname heyna û da dest zilamê li serî rêzê. Werger ji got: Oku!, bixwîne!

Camêr li rojnamê wusa bi çavên gir mîze kir, te ê bigota ew çav li dermaneki biyanî digerine. Lî memûrê tirk naverok ji me re gotibû, zilam ew ji dizanî. Wî dest bi xwendinê kir: «Li ser rîya navbera Ankarê û Sevasê penç kes çûn ser rehmetiya xwe. Postê şirketê li paytonekê xist, hesp û penç mirov mirin.» Bi rêzê de me gihiştikan ew xebera wusa rast xwend û midûrê Swissre mor li ser kaxizekê xist û ew da dest me. Min nikarî ji wî re spasiya xwe ji bêjim, ji bo zimanê min mina ku bi kendirê hatibû girêdan. Min bi tenê perê çorbayekê dan memûrê tirk yê ku xebera xêrê dabû me.

Heftekî bi şunda ez bi qitarê hatim. Me dihesiband ev rîwitiya bihişt e, lê paşê, bi derengî wexta ku zar-

zeçên me hatin cem me û li wî welatê rojava mezin bûn, jiyan li me bû cehenem. Hevalên min li mizgeftê digotin: «Em ji ber baranê reviyan û tolîyê em girtin!». Rast bû. Em ecêb man ku pereyên em herdem bi hesrata wan bûn, qet em bextiyar nekirin. Em bêhêvî bûn, ew êşek kûr bû!..

Li salên pêşî em li barakayê fabrikê diman. Jiyana me erzan û xweş bû. Dawiya kar em li cîhê qahwê dihatin cem hev, hinan distiran, hinê din ji dileyîstin. Me gelek pere dan cem hev, me xwe ne bi mirovên Swissre, lewma bi gundiyyên xwe qiyas dikir. Wexta ku me didît ku em ji axayê kurd li gundê me dewlementir in, kêfa me dihat û di govendê de xu li me diket.

Wexta ku zar û zeçên min hatin cem min, daxwaza min a dawî ji hat cîh; min keça xwe ya mezin, Meryem li lawê xwenga xwe, Hakan mar kir û anî Swissrê. Lê piştî çend mehan Meryema ku min bi diya pexamber navkirî bû ew xortê delalî mîna gogek zêr, mîna parçeyek herîr bi şûnda şand gundê me. Meryemê fediya xwe wenda kiribû li welatê kafiran.

Me hersal Hakan havînê li gundidî, xortekî dîndar û durist bû. Te ê bigota ew ji mala pexambera ye! Wîne cixara dikşand, ne jî rakî vedixwar. Wî bi motorê ku min şandibû, axa gundekî diajot, jin û mîran qa-

la jîrbûna wî dikirin. Meryemê jî ji wî hez dikir, lê ne wek zilamê xwe. Me ji Hakan re bi zor û zahmet vîze derxistibû, min ji bo daweta wî komek pere veşand, lê qet ji destê min neêşin. Roja ku keçika min diket mala xwedê roja min a herî baxtiyar bû. Min çavêن xwe ji girtin, wexta ku min dît ku xort li daweta - ku nezikî hefsed kes hatîbûn - nav bajarê Zurihê bîra vedixwin. Ez ewqes xoşditînî bûm. Xeyalên bavekî wekî din ci bibin? Min ji xwe re digot ku ez ê demek nezik herim riya hîcازê. Kêfa min bêsinor bû, di dilê min da teyr difirîn.

Lê ew kêfa li min neçû. Xwedê ew rojên bextiyar zêde nekirin nesîbe min. Heftekî ji daweta me ya dengdar – ez hîn bi dayîna deynêن ku me ji dawetê re kiribûn re mijûl bûm, xwerziyê min Hakan hat cem min. Wek her tim destê min maç kirin û li ser kur siya li keleka min rûnişt. Ev bi xwe de ketîbû, mîna ku te bigota tiştekî xwe yî pirî muhîm wenda kiriye. Min texmîn kir ku xemgînîya wî bi Meryemê ve giredayî ye, lê min nikarîbû ku ez ji Hakanê delal bipirsim ka ci dilê wî dêşîne. Em demekê dirêj rûniştin - bêdeng wek masiyan.

Hakan rabû çû û min kurê xwe Memed şand cem Meryema bêfêdî. Memed ji Meryemê derxist ku ew li odayek din radikeve. Bi tenê xwarina

Hakan çêdike û cilên wî jî jê re ûtî dike. Wexta ku min ew bihîst, te ê bigota ava kelî li serê min kirin, xwizîya min li ser zimanê min cêmidî. Û min Meryem da ber koteka. Ew cara yekem bû ku min li keçika xwe dixist, li min bi qar dihat, say ke bigota ez li roniya çavên xwe dixim. Meryemê tirs da min û got, "ez bangî polîs dikim!" Ew ji min re nedibû, ne li gora min bû...

Welhasil bi kurtî, dema min xiraw bû, mîna ku ez li vê dinê çûm cehenemê. Meryema dîn nikarîbû

carekê tenê jî be, ka ew çîma ji Hakan hez nake. Wê me jî xwe teslîm şeytanê bê wicdan kirîbû. Min cara dawî jî alikariya Hakan kir; min biletâ wî ya balafirê kirî û ew xortê delal zivirî gundê me. Ji wê rojê bi şunda min rîya gundê xwe nedît. Min bihîst ku navê min kirine "Ezîzê bi strû" Hevalê min li mizgefta Zurihê jî ez kirim Ezizê bêdbext.

Ez herroj sed carî dimirim û êşa min min ya mehkûmekî ye.

AGAHDARYEKE GIRÎNG

Em dixwazin di her hejmareke xwe de, ji cil û bergên kurmancê Anatoliya Navîn wêneyekî kevn di Bîrnebûnê de biweşînin. Bi vî awayî em ê him bi tevgirêdana kurmancê Anatoliya Navîn bizanin, him jî em ê hay jê hebin ku kin-cêن wan ên berê bi çi awayî ne.

Bi rîca û bi kêfxweşî em bi hemû kurdê Anatoliya Navîn didin zanîn ku: wêneyê kesên ji malbatê (jin-mêr), bi kinc û tevgirêdanê kurmanciyê li ba we hebin, ji kerema xwe ji me re kopiyekê bi rê bikin. Bi vê yekê em ê bi dewlenediya tevgirêdana xwe bizanin û em ê wan kesan careke din bi bîr bînin.

Redaksiyon

Aştîperweriya gelê kurd li ser dîroka gundî Bîrtalikê û Mistî Alê

Ekrem Harmancı

Sifteh ez dixwazim kêfxweşi li ser xebatên kurdên me yên Anatoliya Navîn ji bona qinyata çanda me dîyar bikim. Pirsa min a pêşiyê, ka em hatin pişaftinê yan jî me xwe li civatê din anî?

Na, tiştek ji van herduyan nîne! Me xwe gora dîroka Mezopotamya parastîye heta vê çaxê û tu cara çanda Mezopotamyayê jî ji bîr nekir. Em hertim dilsoz man.

Qedr û qîmetê me di lênerina çandî, civakî û dîrokî de hertim wekhev man.

Di berçavê diyardeyê de ku em civateke koçber in, binyadeke derûnî li ser dahûrîna parastina nirxên civakî û nirxan tevahî heye. Ji bona pir kurdên Kurdistanê ev bi qasî elawet û metheleka ku çawa civateka koçber heta vê çaxê piştî sed salan hîna haja nasnameya xwe bûye?

Bîrûbawerîya Charles Darwin li ser sazgêra parastinê dikane ji me re wek dahûrîn ev pirsgirêkê amaje bike.

Belê, evîn û hesreta welat bi rastî mirovan sist dike û ewqas jî sazgêra parastina nirxên xwe û qedr û qîmetê xwe didane holê wekî xem û kulên dilkî dikanin fikiran çikînîn. Bes tenêbûnê jî parastinê nirxan dihoyine. Ev nimûna hîna baş a kurdên Anatoliya navîn tê haylêbûnê.

tenêbûnê mîna dumanî reşe, nefesê li min girtiyê zeviyê xirab in gula baxcêyê min i neruzityîê hêvîyê min ê li ser te betal e û bîyê dilê ser bertiyê

Tirs û xema ji ber tiştên nû û ber werin bîr kirinê, mirovan ber parastinê qedr û qi-

metê xwe dixîne.

Li sala 1992an ez ji welat hatim Elmaniya û rast ketim serbajarê dînyê Frankfurt. Min li vira dest bi zaningehê kir. Hesreta welat û civatê ez helandim roj bi roj. Her tim gava min mirovek didît, kî mirovek ji mirovatîyê min li gund dişiband, hundirê min dişewti. Li vê çaxê min gelên indo-aryan nas kîrin.

Ez bi xwe aşitîyê di nav gelên asyayê de pêşî dibînim. Yanî ez nabêjîm ku gelên din aşitîyê nizanîn û li ber xwe nadîn ji bo aşitîyê. Feqet gelên indo-aryan li dîrokê de hevdu dişibînin Zêdetir talibên bîhnfireh bi giştî ji nav gelên indo-aryan bûn, weki kur dan, farisan yan jî afganîyan.

Zêde vana mirovîn ku nirxên arîşen dadînin ber nirxên daringî. Û ev jî hînek dibêjin ji destengîyê û belengazîyê tê.

Aştîperwerîya van gelan bi fikira min dîroka fêma van pevdigihîne. Vana zarokêni ji malbatênu ku ji ber cengê revî bûn, yan jî bona siyasetê ji welatên xwe dûrketî bûn. Dîroka vê fêmê ber her tiştekî li ser axa Mezopotamya diseğîne. Niha ez diceribînim bûyina vê fêmê li vê dewranê li ser dîroka gundî Bîrtalikê dahûrînim.

Li sala 1920an Mistê Alê ku mirovekî kîfdarê tûtinê ye, ji eşîra Omeran (Gundi Omeran-Tavşançalı) vediqete û kerîyê pezê xwe diajo ser erdê Bîrtalikê.

Li wê demê, yanî li 1920an serhildana Xoybûne derdora Agirî û Bazidê dimeşe.

Mistê Alê konê xwe vedigire û xwarziyêن xwe tevî xwe dibîne. Vana cotkarîyê dikin û dişixulin. Wanî jî debare xwe dikin.

Jina Mistê Alê navî xwe Dodik e. Ew jî eşîra xwe diterikîne û tev şuyê xwe bar dike Birtalikê. Lê vana pê nedihêsinin ku mirov ji her parçeyên Tirkîye û Kurdistanê li wê demê koçber dibil û li ciheka rihet digerin.

Li piştî her tiştî navbarê serhildana Xoybûn, yekemînê heta sêyemîne. Berê du malbatêni ji herêma Serhadê têngundî Birtalikê. Mala Feto ji Agirî û Mala Silo ji Wanê.

Vana li hezêmeta serhildana Xoybûnê di navbarê sala 1926- 1930î de direvin têncem Mistê Alê. Mistê Alê va malbatêni xerib dihewîne û dike bin bervedariya xwe. Vana dişixulîne, şûnê dide van û dike nav xwe.

Pêla din jî bi du malbatêni din ji derdora Gümüşhaneyê Kelkitê têncem ba Mistê Alê. Wate, malbata Teyyar û Gudiş. Vana jî koçberen kurd in.

Mistê Alê mîvanperwerîyê ku ji mala Silo û Feto re dilêmîne, ji mala Teyyar û Gudiş re jî neêvişîne. Şunê û kar dide van jî û heta xanîyan jî ji van re çêdike. Yani bi rastî van miletî hewcê kesî nake.

"hevdu neêşînin sewa çar rojên dinê bi dere veqetînê heye mirinê biyê hêsira qedere"

Dûv re Zeydo tê gundî Birtalikê, ji ber ku ew ji sebebênen nasas mirovekî ji malbata xwe li bajarê yozgatê dikuje û direve Birtalikê, heta ku Mistê Alê lê rast tê. Mistê Alê miroveki pir xizmetkar, xêrxwaz û mîvanperwer e. Ji perwerde û xîreta xwe re bêsinor e, ji Zeydo re jî rîndiyê dike. Her wiha Zeydo ji Omeran dizewcine, bi keçaka kurd re.

Piştî ku çar malbatêni kurd hatin, malbatêka tirk jî hat hewandine. Hem mala amedîyan ku ji paytexta Kurdistanê, Diyarbakirê têncem herwekî navê malbata van qest

dike, Mistê Alê dihewîne. Ew jî dibe ku ji serhildana Şêx Saîd şûnda têr wê derê.

Feqet hatina Hussîn, kurdekî elewî ji derdora Erzingan û Dêrsimê ne ku yekî simbel qeytan bû wekî pîrên elewiyan, me seleyeke gelek balkêş e. Hussîn dibe ku piştî serhildana Dêrsimê li dema Seyit Riza direve û xwe digihîne pîyên Mistê Alê. Kekê „Misto“ Hussîn jî bi mal dike û dizewcîne. Tu car ji bo elewiyetîyê wî nehewîne.

Girîng e ku ol û asilêvan mirovan qet gelê Birtalikê nedayê ber hev, çimki ji ber her tiştî li wê demê sîyasetkaran bi navî ol û gelan derdor disiqîlandin. Li dema hilbijartina muxtariyetê, gava ku yek ji zuriyetê Mistê Alê navzedîya xwe dadîne, herkes ji van malbatan rayê xwe venedize.

Rojekê kesek ji kulfeta Mistê Alê pirs dike: Çawa dibe ku ev mileta li me civîya?

Dodik ji dibêje: “Lê gidî! Bile, ma werin bibin ciranêne me û em kîf bikin tev hev. Tenêbûn tiştekî xirab e!

Ev ifâda belkî ji bona pir kesan ifadeyêke saltgir û hêsan e, lê belê ev gotineka felsefiye. Belkî Dodik bi xwe jî hay lê nebiye ku naverokek felsefi di nav de heye.

Sernavê wê gotarê gotinê Dodike asil heykat dike. Herweha ev sirf nimûneka li ser aşîtiperwerîya gelê kurd nîne, feqet ev sipartina nasnameya wê gelî dilêmîne. Yanî quesda min ev e ku heta îro wê civatê nasnameya xwe parastîye. Mesele îro du neviyên Mistê Alê beşdarî nav doz û hereketa PKK bûn^(*).

*“sermakê ketiyê pişta min
ji serma havinê
tu talibê hiqûqe ye kare te ciye
li ciyayên Şîrnaxê”*

(1) Diya ramazan harmancı li ser kurê xwe dema ku şehid ket

(2) Hesreta gerillayêni li ser dayikêne xwe (Ali Harmancı)

li bîniya Mêrdînê”²

Dîsa ji gundi Birtalikê ji mirovatiyê Mistê Alê du kesen din beşdarî têkoşina PKK bûn.^(**)

*„dikevîm hemêza te wekî mare nav xwelî
tirba min li hêla te bikolin derdora bajarê qule”²*

Heta ji nifşê kevn neviyêkî Mistê Alê -bi navi Hasan Harmancı tê nasîn- tev partiya PSK li Elmaniyê bû li salê 1970an. Poziyona xwe çiqas ji rîze bibe jî bi niştimanîya xwe hertim paşiyê doza kurd bû.

Heke civatek kîjan li hişa nasnameya xwe bîyê, hîngê dikare bi hesasiyeta xwe alîkariya mirovîn din bike. Îro bi rastî kesek ji malbat û zuriyetê Mistê Alê bi zimanî tirkî deng nake, heta ku li deren wekî kon-sulkane yan jî meqamên din gerek bû.

Herkes dizane ku Mezopozamyâ cihê şêr û de'weyan e. Her çestê milet di Kurdistanê de derbas bûn. Ji Farsistan, Afganistan yan ji deren weki Arabistanê hatin û xwesipartin çiyayên Zagros û Mezopotamyayê. Helbet diyalog di navbarê van miletan çêdîbe û herkes hevdu qebûl dike û rîzdar dike.

Van mirovan mecbûri debarkirina hevdû man.

Ev e! Mistê Alê çanda Mezopotamyayê tu car wenda nekiriye!

Gelê kurd û axa Mezopotamyayê bi fikra min belkî landika civatê pirparêz e. Ji bo vê Mistê Alê bi hewandina vî mileti nimûneyek e di derheqê civatê pirparêz de.

Ez hêvidar im ku min bi gotara xwe alîkarî da çanda kurd pitir çanda kurdên Anatoliya navîn.

(*) Ramazan Harmancı û Ali Harmancı

(**) Şenol Gungur û Osman Rokat

HEŞKÊM

Nuh Ateş

Giregirên Tirkîyê perwerdeya kurdî qebul nakin û dibên bi wê Tirkîye ji hev da bikeve û parce bibe. Ji ber vê jî perwerdeya yekzimanî yanê tene bi tîrki diparêzin û wê li ser her kesî ferz dikan. Li ba wan yên ku ketine pê deweya perwerdeya kurdî yan pirzimanî parcebûna Tirkîyê dixwazin.

Wan rojan li Tirkîyê li ser dewaya kurd û çarelêkirina wê mineqeşe tê kirin. Lê êlîta Tirkîyê ya sîyasî huro ji perwerdeya kurdî yan duzimanî qebul nake. Xêyrî DTP partîyên din yên ku di perlementoyê da bi cî ne, AKP, CHP û MHP perwerdeya kurdî qebul nakin. AKP tenê "dersa bijartî" ji bo zimanên xêyrî tirkî ya li ser esasa dilxwazîyê dilkirî xuya dike.

Serwezîrê Tirkîyê Erdogan sala çûyî di serdana xwe ya Swedê da gotibû "li Tirkîyê ji tirkî bêtir zimanekî din î resmî tune, nabe!" Di eynê salê da, wî di hevdîtina xwe ya bi sazîyên sîvîl yên Amedê va gotibû, "li tu derên dunyayê perwerdeya makzimanî tune!"

Min çend rojan di ber vê di gezetekê da xwand, serokê partîya mixelefeta mezin ya parlementoyê Tirkîyê, Denîz

Baykal tê da kesên ku perwerdeya kurdî yan makzimanî dixwazin bi heşkemîyê ("ehmak") sucdar dikir.

Ma parcebûna welitekî bi perwerdeya zimanên ji hev cihê çiqas rast e? Bi ya Baykal be, li rûyê dunyayê pir dewlet hene ku ji ber heşkemîyê parce dabin yan li ber parcebûnê ne.

Destek nimûne:

Li Kanadayê frensî û îngilizî du zimanên resmî hene yanê perwerde bi du zimana ye.

Li Brîtanya Mezin îngilizî li her derê zimanê resmî ye, lê skoçî, gelêrî, walezî jî li herêman resmî ne û zimanê perwerdeyê ne jî.

Li Îtalîyayê îtalî zimanê resmî ye, lê li herêman, nimûne li Tirolê almanî û ladînî jî resmî ne.

Li Îswîçreyê almanî, frensî, îtalî û retoromanî çar zimanên resmî hene.

Li Belçikayê flemanî, walonî û almanî sê zimanê resmî hene.

Li Espanyayê espanî li bitûnî Espanyayê zimanê resmî ye û baskî, katalanî û galîçî li herêman resmî ne.

Li Afrîkaya Başûr 11 zimanên resmî tê bikaranîn.

Li Hindîstanê hindî, ênglizî û 17 zimanên herêmî resmî ne.

Li Îraqê, erebî û kurdî her du jî zimanên resmî ne.

Li Finlandiyayê li hêla finî swêdî jî zimanê resmî ye.

Li Kosovayê, albanî û sirbî du zimanên resmî hene.

Li Awisturyayê almanî zimanê resmî ye, lê li herêman krowatî û slowenî jî wekî zimanên resmî û perwerdeyî têq qebûlkirin.

Ma niha wan dewletan giştikan xwe şaş kirine û berê xwe dane rêya parçebûnê? Kî heşkêm e, êlîten wan dewletan yan elîta sîyasî ya Tirkîyê?

Ku tu mela xwe didî rastîyêwan dewletê dunyayê ya pirzimanî û guh didî ser gilî û gotinênlîta Tirkîyê, tê bibêjî êpîdêmîya heşkêmîya sîyasî li yên Tirkîyê pêyda bûye. Ma li wir zîyana vê êpîdêmîyê ne di ser êpîdêmîyê din giştan ra ye?

Çare yan derman ci ye? Yan jî Tirkîye kîngê parce bibe?

Çend hefteyan berî vê, serdarê TTB (Yekîtiya Hêkîmên Tirk) Gencay Gürsoy di roportajeke xwe da got "ku perwerdeya kurdî nebe Tirkîye parce bibe!"

Malpereka nu ya gundê Kelhasan, www.kelhasan.ch

Ev malpera, www.kelhasan.ch ji aliyê gundiyyêni ji Kelhasan ku li Îsviçrê dimînin û Fonda Ceneza ya ku bi vê platformê ve girêdayîye, tê çêkirin. Bi rîya vê malpêrê hem agahdariyê komelê û Fonda Cenazê û hem jî gundê Kelhasan bi endamên xwe didin nasandin. Ji bo ku ev bi rêk û pêk ûnformasyon, dîrok, malbatêñ gund, çand, folklor, henek/yaranî, klam/stran, lîstîk û çîrokêñ xwe di vê malperê de berhevkin û biparêzêñ, lazim e herkesek ji aliyê xwe de, ci dizane ji malperê re bişîynin. Derîyê malperê ji we giştîkaran vekirîye! Eger li ba we; resim/wêne, zanebûna li ser malbata we, video, yaranî, çîrok û wekî din ci hebe, ji malperê re bişînin. Werin, em bi hev re malperê bo pêşeroj û zarokêñ xwe dewlemend bikin û rind bixemilînin.

www.kelhasan.ch

Tama derewan

MEM XELİKAN

Carna hate serê we, nizanim. Çend sal in, li doralîya me kesek bimre, ji bo serxwaşiyê em diherin tazîyê. Li wan malên eznî, hûn dizanin siftê Qur'an tê xwandin, fetîhe ji rehmetî an ji rehmetiyê re tê şandin. Dûa, tu ê serxwaşiyê bidî malbatê. Mezinên malbatê û kesên li wira jî ê xêrhatinê li mîvanan bikin û li dil û xatirê wana bipirsin. Astengîya mezin, tu yê çîng dest bi dengkirinê bikî û sohbetê ji hev kî. Carcaran, hela ku rehmetî cîwan e û li cemeetê mezinekî şorxwaş jî tuneye, herkesek ê serê xwe di ber xwe ke û bêdengî yê pêk were. Ez bi we nizanim, lê ez ji bo wê rewşê pir bêrehetî dibim. Lê Xwedê ji wana razî be, gundê me Xelikan û gundiyyên me, bi kultura xwe ya yarenî û henekan pir pêşva çûyîne. Îş, çiqas gir dibe bila bibe, yên ji bo êşê sivik bikin bi wan yarenî û henekên xwe, cemeetê şen dikin.

Îsal ji bo serxwaşiyekê çûme gund. Dawîya hefte wû. Ji bo wê gundiyyên me yên li dervayî gund dijîn, yên li bajaran bi piranî li mala eznî wûn. Di dù xêrhatin û xatir pirsînê û çay vexwarinê dîsa

bêdengî çêbû.

Hemoyî ji hevalên li cemeetê ji Silo re got:

– Silo, de du derewan bike cemeet guh bide ser te.

– Kek Hemo, welle cemeet dizane, ez derewan nakim. Min zû va ye dev ji derewan berdaye. Lê çi derawa bikim, min di zaroktîya xwe de derew diki-rin. Lê herkesek dizane derewên te pir xwaş in û tu zîyanê jî nadin kesekî. Ha tu dixwazî cemeet guh bide ser min, ez serpêhatîyeke xwe kat kim.

Hemo:

– De xwe bi qîmet meke, tu yî çi bêjî bêje.

Silo:

– Ezî hê zarok wûm, şes heft salî wûm. Rojekê bavê min, bi destê min girt ez birim ber mizgefta gund. Mezinên gund, heroj li ber camîyê berhev dibûn û sohbet dikirin. Bavê min dixwast, ez guh bidim ser wana ku kultira mezi-nan bigirim. Ez zarokê wê wextê me hûn jî dizanin, wekî cin im. Her mezi-nekî deng dikir min, şor ji dev digirt û

derew dikirin. Dûra jî çerxê bavê xwe yî rehmetî dibûm, min digot: Ne weng e kekê? Ji bo ku derewên xwe bi wî testîq bikim. Bavê min jî, ji bo ku perê min î neçê navê derva, li doralîyên xwe mês dikir wek ku bêje erê, serê xwe dihê-jand. Bavê min mês kir, ne yek ne dudu paşîya derewên min ê nayêن, rahişte de-stê min û got: "Rabe, em herin mal." Em çûne mal. Dayîka min a rehmetî li ber malê ye. Bi hêrs rahişte çengê min, ez avêtîm hemêza dayîka min. "Maga bê-namûsê, vaya yî derewîn ne lawê min e. Bêje, te va pînca ji kê peyda kir?"

Hemo got:

– Bavê te, golikê xwe zû nas kirîye.

Dû gotina Silo re, Xelo şor girt û ji hevalên li cemeetê Mest nîşan da.

– Hevalno, hûn jî dizanin çend mehan ber vê, Mest nexwaş ket û heft deh rojan ket qomayê. Li nexwaşxana Enquerê racket. Hûn dizanin, hevalê min î canecan e. Ez çûm ziyareta wî. Hê ez li ber balgiha wî bûm. Min dî Mest di cîha

de xwe dilevîne. Min di hundirê xwe de ji Xwedê re dua kirin. Ji bo ku hevalê min hêdî hêdî tê xwe û Xwedê wî li me vedigerîne. Paşê Mestê çavêن xwe ji hev kirin min zanî ew ji qomayê tê derê û tê xwe. Çend deqan şuva Mest hate xwe. Ji min re got: "Xwedîyî mala min li ku ye? Ka mîrê min?" Ya hûn bizanin, serê Mestê çeliqî wû û her tiştek tev li hev dikir. Dema ku Mest ji qomayê bi der-kecet wî xwe jin dizanî û li mîrê xwe di-gerî.

Vîqevîq kete cemeetê û kenîyan.

Mestê:

– Ha magî derewîn. Min kênga wer got? Lê min ji te re got: Eşê, avekê bide min. Dema min çav vekirin tu diyî, ji min tu Eşa xanima min î.

Hemo:

– Aha, cemeet we dî. Bi du merîyan derewek kirin, ew jî heq nekirin. Ji kî ku Xelo û Mestê dest bi derewan kirin, ta-ma derewan jî nema.

Îzbend

Nuhê Hecê

Kokê gotina îzbend ehtimalek e ku "hêzbend" be û ji du şora, "hêz" û "bend" ê peyda bûye. Yanê hêza bendkirî. Her gotinekê serpêhatîyeke xwe heye. Ji gumanê ne dûr e ku "hêzbend" di çerxa zemên da hatiye guhêrtin û berê bûye "hîzbend" û paşê "h" jê da ketiye bûye îzbend.

Di ferhenga kurdî ya Enstîtuya Kurdî ya Parîsê da ew bi awayê "îzband" hatiye binavkirin û meneya lawaz (bi tirkî: arik) lê hatiye barkirin.

Di kumancîya Anatolîyê da li hen deran awaya îzbend tê bikaranîn û meneya xwe jî jar e. Pir cara ji jarêni di nav kerîyek pez da dibêن, "îzbend". Kurdên Anatolîyê ji gotina îzbend lêkerekî hevdudanî çekirine. Ji vedana berx yan kavirêni jar ji yên çê ra dibêن, "îzbend kirin".

Tarixzanê Yonan Herodot dibê, "ji hêla avadanî û bi pir kerîbûnê di ser Frîgya ra welatekî nas nakim" Welatê Frigya nava Anatolîya bû. Bi hezaran sal ji Frîgîyan şûn da li nava Anatolîyê bi sedan salan kerîyên Kurdên Anatolîyê jî diçêrîn. Her gundekî kurd li wê derê neh û deh kerîyên xwe yên pêz hebûn, kerîyên pezêni bişîr û nêr. Bazara pezfiroştinê ya bajarêni Anqere

û Stembolê ji kerîyên Kurdên Anatolîyê bi gihan bû. Lê huro li ba Kurdên Anatolîyê pez nemaye û kevnemîrasa bavûkalan ya pezxwedîkirine miriye.

Tê bîra min, wexta ku tucarek dihat gundan û dixwazt birek pez, berx yan kavir bîstine, wi berê ew îzbend dikir. Yanê yên jar jê kérî vedidan û li ser yên mayî bazarî dikir. Qala yekî dikirin û digotin, gava ku tucarek dihatiye û pezê wî bîstine, wî bixwe berê bi dizikî pezê xwe îzbend dikiriye. Yen pir çê ji kerî vedidane û vedişartiye. Digotkiye, "ku yên pir çê di nav kerî da nebûn, hîngê yên jar zêde bi ber çavêni tucêr nakevin û ew ê kêm îzbend bike". Wî yên çê ji yên din cihê û bi bihakî giran difroştiye.

Îzbend kirin ji bo tiştên din û ji bo insanan jî tê bikaranîn.

Li gundê Xelikan (Karacadag-Kulu) qala serpêhatîyekê weng tê kirin:

Rokê cîran û heval hatine mîvandarîya Hesê Hecê. Hesê xurme ikrame mîvanan xwe kiriye û xwaztiye ku pê devê wan şêrîn bike. Xurmê di turikekî cawînî da bûne. Hesê turikê xurmeyan li ber mivanan gerandiye û her yekî yek jê helnaye.

Dor hatiye Behremê Hesen. Wî dest li nav turikê xurmeyan gerandiye û dest lê gerandina wî dirêj ajotiye. Hesê gotiye,

"Behrem çir bû, ya ku helnî xurmek bû, çîma te veqas dirêj kir?!" "Li wê navberê Ûsikê Qerê şor helnaye û gotiye, "Heso tû dizanî ku Behrem çîma ma derengîyê, ew ï surman îzbend dike"

Çerxa sîstema civatî ji însanan îzbend dike. Li hêlekê serdar û sermîyandar li hêla din karker, xizan, pala, şivan û gavan. Îdolojî û sîstemên ku lî ser binyada kast, nijad, milet û ezperestiyê bi rê diherin, ji ber cihêtîyên etnîkî, mîlî, dînî, kulturî û sosyal merivan îzbend dikin. Ma Kurd, Ermenî, Yonan, Roman, Êzdi, Elewî, Yehûdî, Xiristîyan, Gewende li her derêن Tirkîyê ne îzbend in? Ma ew ji avûrûyên xwaztek û xususîyetên xwe yên cihê da nayêñ êşandin û gunekarkirin?

Koçber jî îzbendêne welatên Ewrupayê ne. Ew ê li Ewrupa wekî îzbend tên dîtin, lê li welat yan gund û bajerê xwe bi qedr û qimet in. Li derêن din çîng e nizanim, Kurdêن Anatolîyê yên li Ewrupayê, wexta ku li tetîla havînê tên gundê xwe ji koçberîtyê derdikevin û qalikê îzbendîtyê ji ser xwe diavêن. Hen ji wan, di bin da tomefilên merqegiran û bi danana xanîyêñ mezin û giranbiha xwe wekî axa û begêñ gund yên berê dibînin. Xagîya dikan û heta bi çavekî piçûk li hemîzbendê xwe yên berê mêz dikin.

Min bi guhê xwe bîhist, yekî ji Xelika

li Elmanyê di sohbetekê da got, "di sayê Ewrupayê da, îzbendêne me gî bûn meriv, bûn zêr"

Yên serdest îzbendan di jêr xwe ra dibînin û qedr, qimet, heq û huqukên xwe rewayî wan nabînin. Li gundên Kurdêن Anatolîyê jî meriv dibe şahîdê vê rastîyê.

Li wir jî, nimûne Gewende û Mihecîr piçûk tên dîtin. Ji mineqeşeyen di malpera Zincirlikuyu da meriv tê digihê ku Gewende 50 salî di ber vê ji Gundê Omê (Zincirlikuyu-Kulu) hatine qewitandin. Omerîyan jî du salan di ber vê Mihecîrê xwe yên Merdînî bi zorê ji Omeran (Tavşançalı-Kulu) biderxistin.

Li wan salêñ paşîyê Gewende di saye hunera xwe ya muzîkê da tenekî bi qimet bûne û qezanca wan ji dohl, dawet û şahîyan ne xerab e. Nasekê qal kiribû, xizanekî li dohlekê gotiye, "xwaz bi Gewendan, rind pera qezenc dikine, xwazika ez jî Gewende bûma"

Malpera Zincirlikuyu kampanya îmzê vekiriye û pê ji Gewendan baxşandin tê xwaztin. Hewldaneke di cîh da ye û layîqi pesandin û pirozkirinê ye. Payîza îsal li dohlekê ez raste berpirsyarê malpera "Kurdêن Kirşehîrê", Mile Kara hatim. Di sohbeta me da dor hate ser kampanya malpera Zincilikuyu ya li ser Gewendan. Mile got "xwazka navê, 'Gewende jî însan in, em gî Gewende ne' li kampanyê kirina"

28.11.2009

Esrara Kaso, kêt û sonda Heydo

Muzaffer Özgür

Meha gulanê bû û li Anatolîya Navîn bihar hatibû. Ro dibiriqî. Erd germ bûbû û giranîya zivistanê ji ser erdê rabûbû. Tîrên rojê jîyan germ kiribû û gundîyan ji ber germa rojê xwe avetibûn ber sîya dîwaran.

Li gund bax û baxçan heşin dikirin, daran gul vekiribûn û bîhneka xwaş li ser gund belav dibû. Li nav gund dengan dida hev. Ji alîyekî traktorek dihat û ber va çolê diçû, li dû pûlix hebû. Ji aliyekî din va jî dengê kurikan dihat, li ser rîya dibistanê dimeşîyan û dilîstin. Çûçikên ewra dabûn dû hev, difirîyan... Jîyan xwaş bû.

Li ber dûkana Hesê, cemaata gund gehiştibû hev û li ser rewşa welat sohbet dikirin. Rewşa dewletê nebaş bû û çend salan berê leşkeran dest dabûn ser. Ji ber wê jî ilonê bi şûn da leşkeran erîş dikirin ser gundan û gundî ditirsandin. Xwaşbûna jîyanê da carcaran jî zordarî çêdibûn.

Bîstekê bi şûn da cemsâ leşkeran giran giran ber va cemaatê dihat. Gundîyan xwe berhev kirin û sohbeta xwe nû kirin! Serleşker bi lez peya bû û leşker ji cemsê derketin her yekî xwe dabû alikî û sîleh jî di destan da bûn. Serleşker ji gundîyan ra got:

– Li gora agahdarî û îxbaran li gundê we li bax û baxçan da esrar hatîyê reşandin, em ê kontrolekê bikin rastê an na. Mixtarê gund bersiva serleşker da.

– Tiştekî weng tuney serleşker, ne rast e. Gundî esrar çî ye nizanin bawer bike.

– Mixtar tu were em gerekê bikin di nav gund da.

Serleşker, mixtar, esker û bekçiyê gund ketin rê. Serleşker di pir baxçan da kenevir tespît kir, lê mat mabû ku çawa eskere di hemû baxçan da kenevir hatibû çinandinê, fahm nedikir. Ji mixtarê gund dipirsî:

– Mixtar, ev çî ye lo, gundîyan bi eskere kaçaxçitî kirine ma tu nizanî. Li pir baxçan da kenevir hatiye çandinê. Tirs û xofa wan tuneye. Ew yasax e yasax!...

– Bi Xudê komutan ew heşinayî pir e, le ji bo çî û çawa hatiye çandinê kes nizane. Gendigelenê, dema ji bazarê toxim hatin kirin ew jî belav bûye. Bi rastî ji bo heşinîyê gundîyan jênekirin, ew nizanin esrar çî ye.

– Mixtar, hemû mîrên li gund dijîn bi anonsekê li ber camîya gund berhev ke, em herin ba cemaata we.

– Mixtarê gund ji bo daxwaza serleşker emir da bekçiyê gund ku mal bi mal bigere û bi alîkarîya xoceyê gund bangekê bike.

Ji camîya gund dengê bangê bilind dibû:

– Dikkat, dikkat!... Karakol komutanının emridir, köyün tüm erkekleri hemen caminin avlusuna gelsinler, gelmeyenler jandarmalar eşliğinde zorla getirileceklerdir. Dikkat, dikkat!...

Li nav gund tirsek belav bûbû. Ew çi bû ku bi bangê, mîrên gund dawetî ber camîyê dikin. Bi lez, xort û kal, mîran berê xwe dabûn camîya gund. Li ber camîyê komutan bi hers bû. Cixara xwe kiribû ber lêvan, bi çavekî nebaş li gundiyan meze dikir. Mixtar got:

– Komutan beg gundi gehîstîn hev.

Komutan rabû ser nigan û got:

– Gundîno! Li bax û baxçan kenevîr hatîye çandin. Ji kenevîr esrar tê çêkirin û ew li gora qanûna me sûc e. Ma hûn nizanîn. Me lîstek tespit kir ku li wan baxçan gerek heşinahîya kenevirê wara pûçkirin û bi agir bê şewitandinê. Eger di nav we da kesen bi wan tiştan dizanîn hebin ma gavekê peş da derkevin. Em niha li gor lîsteya xwe, we dibin merkezê. İfadêne we gerek bêne girtin. Mehkeme ê biryarê bide.

Rûspîyênd gund tirkî fahm nedikirin û li dor xortan rûniştibûn, wan jî ji bo wan gotinêne serleşker werdigerandin kurdî.

Gundiyan li hevûdu meze dikirin û bi tirs çavên xwe berdabûn erdê. Serleşker:

– Çavuş, lîsteya ku we amadekirîye, bixwîne, navênu ku hatin xwandin ma werin alîyê cepê. Eskerek meşîya û serleşker silav kir, got:

– Serseri komutanım.

– Hasan K., Kemal Y., Bekir Ö.,... liste hat xwandin. Serleşker:

– Ma wan kesen ku navê wan hat xwandin bi eskeran va herin bax û baxçan da kenevîrê jêkin û di agir da bişewtînin. Mixtar, otobûsa gund hazır bikin, gundiyan bibin qezê.

Mixtarê gund got:

– Bi ditîna min ne gereg e gundi niha herin qezê komutan beg, êvar dibe, soz ez sibê hamûyan berhev dikim û bi otobusa gund tînim. Bawer bike. Serleşker got:

– Nabe mixtar, gerek sucdar bêne cezakirin, emirê min e, destê xwe lez bigrin.

Dema cemsa eskeran ji gund derket, otobusa gund jî li dû diçû û ber va qezê dan rê. Mixtar û çend gundiyan jî bi erebêne xwe dabûn dû.

Serleşkerê mezin yê qezê çend salan berê dema ku mixtar leşker bû, ew serlekere wî bû. Mixtar li mala wî mabû. Mîna ku mixtar lawê serleşkerê mezin bû. Ew li qezê çû mala serleşkerê xwe û hal û hekata xwe jê ra anî ziman. Serleşkerê mezin got:

– Mihemed oxlim tu dizanî va

sûcekî giran e. Ma te qet nedît di bax û baxçen gund da kenevîr heye, fedî bike oxlim. Ez bawer im bi te, ez sibê li meselê mîze dikim û em ê gundiyan serbest berdin. Tu niha havalê xwe bigre û herin gundê xwe.

Sibê li qezê, li ber cihê leşkeran gundî hatibûn ba hev. Demekê bi şûnda gundî hatin berdan. Leşkeran ji bo sûcê ku hatibû kirin, xwe berdabûn û çend xort birindar kiribûn. Lê gundî bi buyerê razî bûn. Hemû bi hev re çûn gundê xwe.

Mixtar li gund, gundî agahdar kirin. Çend rojan bi şûnda gerek xwarineka mezin ji bo heyeta ji qezê were, amade bibe. Gundîyan di navhev da pere berhev kirin û haziriya xwarinê dest pe kir. Çend rojan bi şûnda li ber mala mixtar çend pez hatin şerjêkirin. Kevanîyêndi gund di telaşeka mezin da bûn.

Di destpêka xwarinê da serleşkerê mezin got:

— Gundîyan esrar çandibûn. Toxim jî bi toximên ji bazarê sandin ra hatibû. Gundîyan di jîyana xwe da esrar nedîbûn û wek heşinayî didîtin. Di bax û baxçeyên gund da esrarê heşin dikir. Me gundî agahdar kirin û hemû malbatan esrara di baxçan da pûç kirin û avêtin agir, pirs zelal bû, em ji bo mîvandarıya we spas dikan, de afiyet be.

Pirs zelal bûbû, gundiyan bi coşeka mezin xizmeta mevanêndi xwe kirin.

Çend meh derbas bûbûn. Li gund dawetek hebû. Havîn hatibû û tîra rojê xelkê gund rivandibû ber sîya mala Xelê. Mala Xelê daweta lawê xwe Beyro dikirin. Ji bo muzîka dawetê ji gundê Kutlixanê Heydo anîbûn. Dengê dol û zirnê li ser gund belav dibû. Xort û keç ketîbûn bazdanê. Oxintîyan li odan çay vedixwarin, sohbet dikirin. Mehşer hebû.

Kaso, hevalê Beyro bû. Ji bo amadekirina dawetê wezîfe girtibû û li cîhekî rûnedinişt, xizmeta însanan dikir.

Êvarê xortêndi gund bi dizikî arak vedixwarin. Ji aliyêki da jî Heydo miruz tîrş kiribû û bi Kaso ra behsa bêkefbûna xwe dikir. Dema xortan ji Heydo stranê klasîkên kurdê Anatoliyê daxwaz kirin, Haydo got:

— Bi şeref eger min niha bi tutuna xwe ra esrar vexwara, min ê ji bo we heta sibe stranê bigotana. Kêfa min tûne. Kaso got:

— Walla tu niha bejê ez sibe ji te ra esrar tînim. Çawêndi Haydo bi gotinêndi kasو vebûn.

— Te ci got lo bira, ma li wê çolê anadolîya navîn esrar li ku yê. Heneka meke loo. Ki dizane esrar çî ye? Ma wira enquerê itfaiyê meydanîyê. Kaso got:

— Bi şeref ez tînim, em niha kêfa xwe bikin, sibe tu ê bibinî. Haydo bawer kir le şika xwe jî got. Heta sibe ciwanêndi gund bi kefa serxoşiyê govend girtibûn.

Heydo hunera xwe pêşkêş dikir.

Dema leşkeran ji baxçan heşinahîya kenevîrê berhev kirin û şewitandibûn, Kaso jî di baxçê xwe da agirek dadabû û heşinahî dabû ser agir. Ji aliyekî jî qesî nîv çalekî berhev kiribû û bi dizikî di bin kayê da veşartibû.

Dem hatibû û xezîne gerekbihata derxistinê. Ma Heydo bîr dike. Sibê bi ereba mala xudîyê dawetê hatibû ber mala Kaso û bang dikir.

– Kaso, de rabe loo, ro hatîye nîvro, ez hatim te bibim mala ape Xelo, em tevûhev xarinekê bixwin. Dawet li benda te ye. Bi dengê Heydo ra Kaso rabû. Li ber mala Heydo bi dîya wî ra sohbet dikirin. Kaso got:

– Ma çîr bû loo, zave hat revandin hûn telaşê dikin, ez têm. Heydo got:

– Oxlim de rabe, te êvarê mîna mîrekî gotinek kir, ez li benda te me. Bi şeref eger tu şora xwe nîne şûnê, ez terim gundê xwe, ma daweta we ji we ra. Birê Beyro got:

– Te çî got Heydo ma daweta me heye, tu nikani herî, mîvanên me hene, daweta me nikani terk bikî, eyb e lo, va gotinên te yên zarokan in lo. Kaso kenîya got:

– Heydo, bi min ra were em herin paş malê, gotinên min hene. Ketin destê hev û berva paşmalê çûn. Ketin hundirê xanîyê kayê. Kaso di nav kayê da çalek derxist û da Heydo. Heydo mat mabû. Dengê xwe nedikir, serxoş bûbû. Çal vekir heşinahî bi destê xwe girt û got:

– Oxlim ma tu hizirî lawo, ev ci ye? Çalek esrar, bavo mala min şewiştî, ez dikanim salekê tutunê bi kîfeka xwaşik bikşînim. Eeee em ci bikin? Kaso got:

– Ci? Ci bikî, ez soza xwe tînim şûnê, ma te bîr kir? Heydo pir kîfxwaş bûbû. Kaso maç kir û got:

– De bêje bavo, ci daxwazêne te hene.

– Daxwazêne min hene kekê, tu dizanî ez xwandevan im û kurdekî di nav siyasetê da me. Armanc û hêvîyên me hene. Gerek tu li vir li ser şerefa xwe sozê bidî min ku tu ê hertim li dawetên kurdên me însanan teşwîqî stranên me bikî, govendên me bidî lîskandin, xortan bi zirna xwe perwerdeyî muzîka govendê bikî. Dawetên me gerek bibin dibistanê kultura me. Stranên klasîk li cemaatan bêjî û bistirêyî. Li Kutluxanê zaneyê muzîka me û daxwazêne me werin perwerdekirin.

– Erê çavê min, ez bi şerefa xwe sozê didim te ku van daxwazêne te ez ê heta mirina xwe di hunera xwe da bikim. Kaso, çal teslîmî Heydo kir û hevûdû maç kirin. Dema derketin ber malê çalê bi ka kirin ereba mala Xelo.

Çend rojan Heydo li dawetê bi kîfeka mezin zirnê lêxist...

Heydo û Kaso bûbûn dostêne hev. Li her dawetekê Heydo digot:

– Kaso, oxlim ez sonda xwe tînim şûnê. Tu dibînî...

Roja zimanê zikmakî û Manx

Ecevit Yıldırım

Pakistanê di sala 1952an de zimanê urdu wek zimanê fermî qebûl kir. Ji ber ku zimanê urdu li rojhilata Pakistanê zimanê zikmakî yê tenê ji sedî sisiyê şeniyân bû, gelê li rojhilata Pakistanê li hember wê qirarê nerazîbûna xwe nîşan da. Di xwepêşandanên li bajarê Dakayê, yên di 21ê sibatê de, 5 xwendevan miribûn. Gava Bangladeşê di sala 1971an de serxwebûna xwe ilan kir, zimanê bengalî wek zimanê fermî û roja 21ê sibatê jî wek roja şehîdên ziman qebûl û pîroz kir.

Neteweyêن Yekbûyî jî serîlêdana Bangladeşê ya di sala 1999an de nirxand û di encam de 21ê sibatê wek roja zimanê zikmakî ya navnetewî ilan kir. Ji sala 2000an vir ve jî di rêberiya Unescoyê de tê bibîranîn û pîrozkirin.

Di nexşa zimanên zikmakî, ku di sala 2002an de ji hêla Unescoyê ve hatibû weşandin, 6700 zimanên ku li dinyayê têne dengkirin wek dewlemendiya tevahîya dinyayê hatin qebûlkirin. Dîsa tê ragihandin ku ji wan 6700 zimanên ku têne dengkirin, piraniya wan bi xetera tunebûnê va rûbirû ne.

Gelên ku zimanê wan di bin xete-ra tunebûnê de ye, wê rojê wek derfet

dibînin. Bi xebat û çalakîyên cûrbecûr bala raya giştî ya navnetewî dikşînin û Unesco jî piştgiriya wan dike.

Xebata Unescoyê ji bo zimanêni di bin xeterê de, her wiha ji bo zimanê kurdî ya li Anatoliya Navîn jî watedar e. Ji ber gava zimanek mir, ji nuh ve zindîkirina wî ne mimkîn e.

Pir caran ji bo zimanê iibrâni tê gotin, ku di demêñ hemdem de ji nuh ve hatiye zindîkirin. Ew yek ne rast e. Zimanê iibrâni tu carî nemiribû. Ji ber zimanê iibrâni wek zimanê îbadet û stranbêjiyê bû, tim dihate bikaranîn û bihîstîn. Tenê bi avabûna dewleta Îsraîlê di sala 1948an de, zimanê iibrâni bû zimanê fermî û zimanê rojane yê gel.

Gava em li kurtedîrok û rewşa zimanê manx dinêrin, ew rastî bi awayeke hîn eşkere û zelal tê famkirin.

Di sedsala 18an de nêzikî tevahiya 20.000 şeniyên girava Isle of Man bi zimanê manx deng dikirin. Bi dagirkirina giravê ji hêla Qraliyeta Britanyayê ya di sala 1765an de û zextêñ ku zimanê manx wê çaxê rûbirû ma, rewş hate guhertin. Zimanê ingilîzî her ku çû şûna zimanê manx wergirt. Li ser

wê rewşê, bi armanca parastina zimanê manx di sala 1899an de saziyek bi navê Yn Cheshaght Ghailckagh ava bû.

Di serjimariya sala 1901an de, 9,1% ji şeniyên giravê dan zanîn ku ew bi zimanê manx dizanin. Di sala 1930an de kesên ku zimanê wan yê zikmakî manx bû û pê dizanibûn, tenê bi qasi tiliyên destan mabûn. Di sala 1946an de kesên ku zimanê wan yê zikmakî manx bû, tenê 20 kes mabûn.

Loma jî bi armanca parastina bilêvkirina orjînal ya zimanê manx, saziya Yn Cheshaght qeyidên bi deng kiribûn. Gava di sala 1974an de kesê bi bi navê Ned Maddrell ku zimanê wî yê zikmakî manx bû mir, zimanê manx jî pê re ji holê rabû.

Di vê navberê de, di encama kar û xebata çalakvanên ziman, kesên ku zimanê manx wek zimanê duyem dizanibûn, di sala 1991an ji 80.000 şeniyên giravê bi qasî 634 kes bûn. Her wiha ji sala 199an vir de, derfet ji bo şagirtên giravê heye ku di her dibistaneke giravê de zimanê manx fêr bibin.

Tevî wê, li giravê pênc berdibistan û du dibistan (Bunscoill Ghaelegh û Scoill Balley Cottier) hene ku zimanê wan yê perwerdeyê jî zimanê manx e.

Di serjimariya sala 2001an de bê ku derecveyê destnîşan bikin, 1689 kesan dan zanîn ku ew bi zimanê manx dikannin deng bikin, bixwînin û binivîsin. Di sala 2005an de jî ji 80.000 şeniyên

giravê ku zimanê wan yê zikmakî manx bû 28 kes bûn!

Ger em zimanê kurdî û zimanê manx bidin ber hev, bêguman em ê neheqiyek mezin li zimanê kurdî bikin. Ji ber zimanê kurdî yek ji zimanê sereke yê Rojhilata Navîn e.

Lê belê rastiyek din jî ew e ku di encama siyaseta asîmilasyonê ya dewleta tirk de, coxrafya ku kurdî lê tê dengkîrin her ku diçe piçûk dibe.

Di destpêka avakirina komara tirk de zimanê yekem yê tevahiya kurdên Anatoliya Navîn kurdî bû.

Lê belê îro tenê li gundêñ sê navçeyên Anatoliya Navîn (Qulu, Cihanbeyli û Haymana), kurikêñ kurd bi zimanê kurdî mezin dixin. Ger rê li ber neyê girtin, ew dever jî dê li hember asîmilasyonê bi bin keve. Îro ji her rojê bêh-tir derfet hene ku xwedî li zimanê kurdî were derketin û rê li ber asîmilasyonê were girtin. Divê em ji hal û rewşa zimanê manx ibret û dersê werbigrin.

Hîn ku bi derengiyê neketiye, divê em qirara xwe bidin. Yan em ê wekî gelê Bangladeşê xwedî li zimanê ku ji hêla bav û kalan ve li me emanet hatiye dayîn derkevin, yan jî em ê mîna niştecihêñ Isle of Man, ji zimanê xwe bibin.

Bi vê minasebetê ez roja zimanê zikmakî ya navnetewî, li hemû zimanê di bin xetera tunebûnê de ne, pîroz dikim.

Geşta Kurdistanê II

Xayyam Rizgar Celikanî

Me di ser Semsûrê re ber bi Nemrûdê ajot. Çiyayê Nemrûdê... Nêmrûd! Meriv bêzar û bêziman dimîne. Navenda cîhanê ye, rojhilat û rojava li Nemrûdê digîhîjin hev. Hem çiya bi xwe semyan e, hem jî gora Key Antiyok ronakdar e. Dema meriv digîhîje lûtkeya Nemrûdê, têdigîhe ku Key Antîyok bi yezdanan re ketiye pêşbazîyeke xetere.

Meriv hest dike ku wî xwestiye bi xwe bibe Yezdanekî dilovan. Lewma tirba xwe li ser dertapa Nemrûdê ava kiriye. Em nizanin ka keyê mezin Antiyok xwe bi yezdanên jorê da pejirandine yan ne! Lê mirov bi hestîyarîyek valahîyê li ser banê Nemrûdê li ger û seyrana tavê temaşe dike.

Kolik

Kolik navenda eşîreta Reşîyan bû. Navê wê veguhastin û kirin Kahta. Kolik weke hemû bajarên din ên Kurdistanê bajarekî zehf kevnar e û dîrokî ye. Mirovên Kolikê mîna piranîya kurdên Anatoliya Navîn bi kurmancî û bi zarê berferatî dipeyîvin.

Navçe her çiqes li cîhekî gelekî stratejîk be jî, ji mîla aborî ve ewqes

bi pêş neketibû. Em li Kolikê rawestan û çûn çejxaneyeke li navenda navçê. Xwarina xwe gelekî baş bû. Hertiştên wan bi me nas hat. Kevçî û kodikên xwe, firaq û amanên xwe, goşt û zadê xwe hemû hertişt bi me nas dihat. Em zehf şâ bûn. Me pir kîf kir.

Semsûr

Me di ser Semsûrê re ber bi Nemrûdê ajot. Çiyayê Nemrûdê. Nêmrûd! Meriv bêzar û bêziman dimîne. Navenda cîhanê ye, rojhilat û rojava li Nemrûdê digîhîjin hev. Hem çiya bi xwe semyan e, hem jî gora Key Antiyok ronakdar e. Dema meriv digîhîje lûtkeya Nemrûdê, têdigîhe ku Key Antîyok bi yezdanan re ketiye pêşbazîyeke xetere. Meriv hest dike ku wî xwestiye bi xwe bibe Yezdanekî dilovan.

Lewma tirba xwe li ser dertapa Nemrûdê ava kiriye. Em nizanin ka keyê mezin Antiyok xwe bi yezdanên jorê da pejirandine yan ne! Lê mirov bi hestîyarîyek valahîyê li ser banê Nemrûdê li ger û seyrana tavê temaşe dike. Ger ev cîh li welatekî Ewropayî bûya, wê bi vê berhema bîrdar hemû

deverên derdora Semsûrê dewlemend bikirana, wê bi hezaran geştiyarên ji welatê dûr bikişandina herêmê. Mixabin mîna hertiştî kurdan, ev berhema hanê jî bêxûdî û mîrat maye.

Nemrûd

Gava em herçar heval bi riya teng û berwar ra ber bi tirba Key Antiyokê nemir û gorbihûst ve hildikişin, pismamê delal û destbirakê min î tevzemanan Nuro digel birayê min Mendoyê qehreman mîna ciwanên panzdesalî bi çiya de pêş de diçin.

Mala minê!... pismamê qedirbilind navzirav, tenik û narîn Sado ku min jê dipa ku ê mîna tîremaran ber bi gora Antiyok de bixûşe, bêhinase, bêhîlm ma û bi rê de gelek caran sekînî û betilî. Ez bi xwe li paş gîstan mam. Ez mirovekî qelew û bêwerz im ku bi dehsalan e min tu çalakîyên werzî nekirîye û kîloya min gîhîst 106 an. Eva rekorda min tenê ye e ku min di temenê xwe de şikandîye. Ev e min bi xwe li banê Nemrûdê li def Hezretî Antiyok soz û peyman da ku ez werzê bikim ku kîloya xwe daxim.

Lawêja min a Nemrûdê

Min soza dayî Antîyokê xawênsîk û nexwer û ez ketim rejîmeke tengezar û dijwar, min kîloya xwe daxist 88 an. Lo Antîyok!... ger Yezdanan tu tev xwe kirin û min nuha dibîzî, bizane ku min peymana xwe anî cîh. Tu jî li jor digel

Yezdanan torpîlekê bike û me rebenê Xûdê biborîne û rizgar ke.

Şêxê menzîlê me efû bike

Kerba me şikest. Em westîyan. Em betilîyan. Me berê xwe da riya Sêwrekê. Bi rê de çavê me li lewheya Menzîlê ket. Me xwest ku em sengera Şêxê bi navûdeng zîyaret bikin. Le belê me li derdora xwe nihêrî ku me bîra vexwerîye.

Em ketin gumanê gelo şêx ê me hilgire hizûra xwe yan ne? Piştra me biryara xwe da ku em neçin û wî camêrî nerihet nekin.

Sêwrek û Ferîbot

Sêwrek li ser riya Amedê ye. Wê em pêwist in di ser riya wê re biçin Paytextê. Riya me li Feratê diqelibî. Em di riyeke teng û pêçek re gîhan ber bendava Ataturk û robara Feratê. Bendav ku bi navê wî kesê bi lanêt hatiye bi nav kirin gelek efsûnkar û raydar bû. Mîna leyлан û revrevikan ku li çolistan û berîyan rast derwêşekî tî û westa be, li mirovan pêrgînîyê dike.

Em bi ereba xwe ve li tenîşa bendava navlanêt rawestan û me bendewarîya feribotê kir. Ew rengê şîn û ferîbot bi rastî zehf eksotîk dixûyîn. Piştî 20 deqiqeyan ji hember de ferîbota me xûya kir. Min berê jî li Pitsburgê li Rotterdamê û li Zurichê ferîbot dîtîbûn û li wan siwar bûbûm. Dewra ferîbota me mîna keştiya hezret Nûh xûya dikir.

Dîsan jî kêfa ku min ji rîwîtiya vê ferîbotê hilgirtî ji yên din zehftir bû.

Ber bi Amedê

Dû derbazbûna me taxa din de di riya Sêwrekê re em daketin riya paytexta bi navûdeng a welatê navqedexe. Erd û zevîyên Amedê gelek bala merivan dikişîne. Kifş e ku ev erd û zevîyan ji bona cotemenîyê pir adan û berhemdar in. Balkêstirîn tişt ji adanîya wî erdî jî, kevir û zinarêñ reş di hemû deşta Amedê de hatibûn reşandin. Nizanim ew ji ku hatine. Ger ez hizrekê bikim ez dikarim bibêjim ku ev kevirê reş ku bazalt in, ji çiyayêñ arîn ên Kurdistanê wek Sîpan, Nemrûd û Agirîyê derketin û di hengama qeşayê de bi ber sîpanan ketin û ji çîyan de ber bi deştan xûşîn. Em dawîya dawîn gehîştin armanca xwe, Amedê. Evar bû û me tenya miraza dilan, paytexta nebinavkirî bi çavêñ şevê dîtin. Me rasterast trempêla xwe ajot ber Otela Malabadîyê. Em di otelê de bi cîh û war bûn û me pêdivîyêñ xwe dabûn kirin.

Piştre em li ereba xwe ya mîna kevokek spî siwar bûn û dev da baxçeyê Dîcleyê ku bi sed salan e bi navûdeng e. Navê wan ê xasma Hewsel e. Em li Koşka Gazî rûnştin. Me şîv kir, çay vexwar, aravî kişand. Dora din ê rojê em li nava bajêr gerîyan. Sûrên Amedê ên bi navûdeng dîtin li ser wan gerîyan. Bi rastî li Amedê gewşîn û teybêtendîya herî balkêş ev bûku li her alîyekî qışleyên

leşkerî hebûn û bajar bi temamî di bin işqala leşkerên dewletê de bû. Ev rewş hem di sûrên Amedê de deng vedida û hem jî di rûyên amedîyan de şewq vedida.

Heskêf

Westgeha me ya di rêzê de Heskêf bû. Heskêf di geşta me ya çar rojan de navçeya dûr bû. Celikan li ku Heskêf li ku? Navbera wan 1300 km herd bû. Riya me bi Dîcleyê re beramber mîna marekî belek lox dibû. Di vê navberê de em di nava Îlîhê re derbaz bûn. Îlîh jî mîna bajarêñ din ên Kurdistanê bi rastî bûye metropolek. Devê me li hember vî bajarî jî ji hev vekirî ma. Her çiqes em li wir ne sekînî bûn jî.

Heskêf bajarekî 12 hezarsalî ye. Min bi xwe heta nuha tucaran ev bajar bi çavêñ dunê nedîtibû. Her tim me ew di sûretan de didît. Heskêf bi rastî anakronizmayekê ye. Hinek dibêjin nizanim dîroka wê ji artukîyan de dest pê dike, hinêñ din dibêjin ji romayîyan de dest pê dike. Bi ramana min dîrokê hîn dest pê nekirîbû li Heskêfê dayikan ji zarokê xwe re çîrok digotin. Mîna ku Ahmed Arîfê héja gotibû: "dayika te Hewik hîn zaro bû, Min landik şand ji Nûho re" Ez jî bibêjim gava çîroka Heskêfê qediya dîrokê nû dest pê kir. Li gor lêkolînêñ zanayê kurd Mihrdad Izady, Heskêf 12 hezar salî ye. Rakolandinêñ li girê Helefê, girê Cermoyê û li deverên din

ên Kurdistanê nîşanê me dikin ku şaristanîyê li Kurdistanê dest pê kiriye. Ev ne teorî ye, ne jî têz e, ev rastî ye. Weke birêz Öcalan jî peyitandîbû ku şoreşa neolitikê li Kurdistanê qewimî. Heskêf aha tam jî di vê babetê de derdikeve hemberê mirovahîyê. Ji bona ku Heskêf çavdêrî kiriye, li mirovatîyê. Ji neolitikê de heta Şoreşa Pîşesazîyê.

Em çûn, me li wir xwarina wan tamijî. Li Heskêfê digel dîroka zindî û bêxûdan jî me masiyêن Dîcleyê çêjîn. Tama wan gelek mize bû, lê xwarina wê ji ber dasiyêن mîna şûjinan gelekî xetere bû.

Vegera di ser Mîdyadê re

Me dû Heskêfê re berê xwe da Midyadê. Midyad jî wek Heskêfê bajarekî kevnar e, dîrokî ye. Gelek geştiyar hebûn li wir. Em li nava bajêr rawestan. Sado xwest ku em qonaxa rêzefilm "sila" ye bibînin. Em lê gerîyan û me bi hêsanî cîhê wê kifş kir. Em çûn ku meraqlîyê "sila" ye ne tenê em bûn. Rêzefilm bi rastî ev qonax jî, Midyad jî bi navûdaneg kirîbû. Qonax bi rastî jî li gor şana xwe gelek rewnaqdar bû. Me tê de bêhna xwe hilgirt û wêne kişandin.

Mêrdîn, Qoser û Ruha

Li Mêrdînê me çay kirî. Di nva bajarê kevn da li qehwxanekê em bi kaxitan lîstin. Di ser qoserê re em daketin Ruhayê. Li gor hizra min bajarê herî

semyan Rûha ye. Rûha bi rastî bêemsal bû. Tu bajarê wisa rewnaqdar min bi xwe hîn nedîtin.

Dîlok û Mersîn û Derya naverast

Di ser Dîlokê re em hatin gehîstîn Mersînê. Me xwe avêt delava Derya naverast yan jî Behra spî. Em ketin behrê û me di nav ava Behra spî ya hênik da westîna xwe hilgirt. Bajarê levantî Mersîn ku ew jî êdî bûye Kurdistan, bajarekî zehf delal e. Westgeha me ya dawî bû.

Serencam

Min bi dû vê geşta bilez çendîn encam derxistin. Yek ji wan ev e ku min hîn bi kûrahî fam kir ku ev şerê qirêj ku sî sal in didome ji bo ci ye. Kurdistan welatek dewlemend û stratejîk e. Lewma dewleta tirk nahêle gelê kurd silametiye bibîne, ew dizanin ka ci welatekî bêhempa ji destê wan çûye. Ya duduyan jî ev e ku min bo Kurdistanê hîç tiştek nedizanîye.

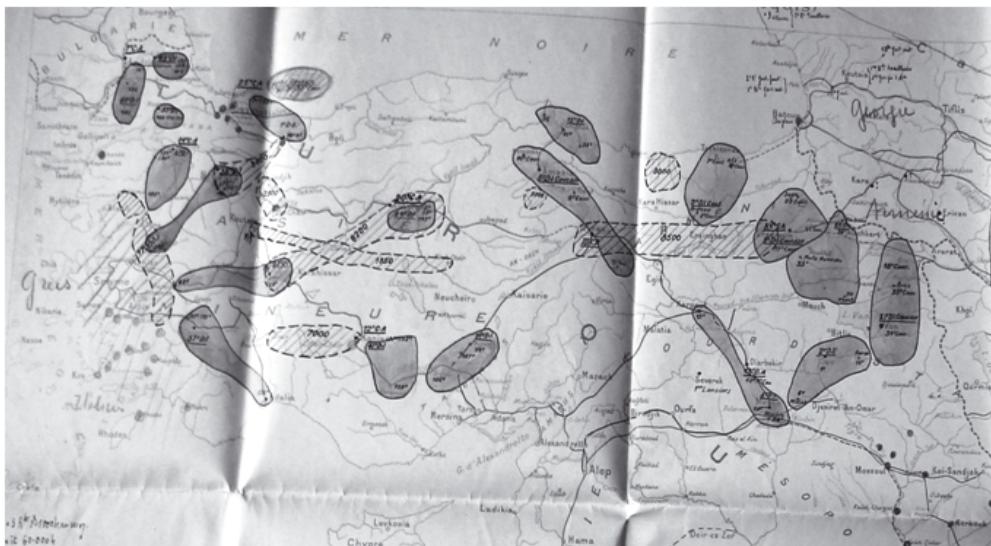
Hemû agahîyê di mêjîyê min de ên li ser Kurdistanê qalikê gwîzekê tije nakin.

Min dît Kurdistan rast e û li wir e. Jîyana min xewn bûye.

Xayyam Rizgar Celikanî

Zurich, 24 Sermawez 2009

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu, İbil Pano Koçgiri ile söyleşi

Ocak 1920 Koçgiri ve Kürdistan'da askeri durum. Düzensiz osmanlı ordusu güçleri Koçgiri-Erzincan ve çevresinin de (çizgili alan) 8.500 olarak veriliyor.

Birinci Dünya Savaşı sonrası ve 1921 öncesi Koçgiriden sürgün edilen bir ailenin mensubu olarak geçtiği, sürgünü, dedenizin anlatımlarını anlatır misiniz?

İbil Pano Koçgiri: Dedem Ap Temur'un anlatımları; "Oğul, oğul siz yokluk görmediniz. Biz açıktan dolayı çarıklarımızı bile yedik." cümlesiyle başladı. Ben de kendisine dede niye çarıklarınızı yediniz ki sorusunu yönelttiğim de açılır ve geçmiş anlatmaya başlardı.

"1. Dünya Savaşı bittiğinden sonra Memê, Siko, Alik yani 2 amcam ve babam kürdler için kurd askeri yapılanması için asker oldular. Erkeklerimiz Kürtlerin haklarını elde elde etmek, korumak için biraraya toplandılar. Gelenler oldu. Gelenler onları ikna ettiler. Eli silah tutan kurd erkekleri ikna olup gittiler. Onlar, zorla götürülmeye diler. Gönüllü ve bütün teknizatlarını yanlarına alarak, silahı olan silahını,

hançeri olan hançerini alıp, giyinip gitti. Kendi bölgelerindeki kurd askeri birimleri içinde yer aldılar. Yakınlarım gözlerimin önünde bizlerle, yakınlarıyla helalaşarak gittiler. Bir daha da kendilerini göremedik. Geri gelmediler, bir haber alamadık.

Bizler geride kalanlara gelince; Kış günüydü. Her taraf karla kaplı. Askerler, köylerin, yerleşim birimlerinin etraflarını sardılar. Bizleri evlerden çıkmaya başladılar. Ne olduğunu anlayamadık. Ne yapmak istiyorlardı? Ki daha önce komşu köylerdeki Ermenilere ve Rumlara aynısı yapılmıştı. Çığlık atan çocuklar, korku, panik, telaş, ağlama, birbirimize sarılıp ağıt yakmalar...

Köyümüze gelen yabancılar, askerler kendilerine karşı direnenleri evlerinin için de, köy ortasında herkesin gözleri önünde öldürdüler.

Ben, bir kız kardeşim, diğer yakınlarımız, köylülerimiz köylerimize gelen askerler tarafından iplerle birbirimize bağlanmaya başladık. Niye birbirimize bağlandığımızı, ne yapılacağını, nereye doğru götürüleceğimizi bilmiyorduk. Aynen Ermeni ve rumlara yaptıkları gibi yanımıza yiyecek almamıza dahi izin vermediler. Üstümüzde bulunan elbiselerle yola çıkarıldık.

Esir konvoyları olur ya aynen öyleydik. Memleketinde, toprağı üzerinde, evinde esir alınmış, dipçık darbeleri

altında iplerle birbirlerine bağlanmış, hakaret, zulum altında yürütülüyorduk. İttihatçıların yönetikleri, kurdleri sürgün etme emri verdikleri askerler, sadece kaçabilenleri, ulaşamadıkları, gidemedikleri köyler de yaşayanları sürgün yolculuğuna çıkaramadılar.

Bizleri kar da, buz da yürütürlerken, yol da diğer yerleşim birimlerinden toplayıp, birbirlerine bağladıkları insanlarımıza da bizim içinde bulunduğu esir konvoyuna katmaya devam ediyorlardı. Yerleşim birimlerinden bazılarının isimlerini verecek olursam; Gerni, Bozo, Çiçegali, Resulan, Qalqan, Çiragedig, Mecid, Cibo, Quriçay'a, Kemah'a diğer nahiye, kaza ve Erzingan'a bağlı köyler.

Biz Refahiye'ye bağlı olanlar idarı olarak Erzurum vilayetine bağlıydık.

Açtık. Tirtir titriyorduk. Biz erkek çocukları bellerimizdeki kayışları-deri kemeleri karla ıslattık. Ben ve kızkar-

deşim deri kemerimi kemirerek yedik. O bitince çarıklarımızı yemeye başladık. Çariksız kaldığımız için ayaklarımız kar da yanıyordu. Ot yoktu ki yürüken ot toplayıp da yiyebolelim. Kar, fırtına, buz, açlık, korku.

Herkes yürüyebildimi? Hayır. Da-yaktan, açlıktan dolayı yürüyemeyenler, gücsüz olanlar, bebekler, çocuklar, yaşlılar yol da bırakıldılar. Kendilerine kürdleri sürgün etme, kırma emri verilen özel görevliler, emre göre davranışın, onları kenara itekliyorlardı. Bu insanlarımız 2-3 metre karın olduğu o soğukta dondukları. Ya da daha donmadan kurtlar tarafından yenildiler.

Bizi memleketimizden dipçık zo-ruyla yola çıkarılanlar bu insanlarımızi

doğrudan öldürmediler. Çünkü kurşun harcamak istemiyorlardı. Birden can vermelerini istemiyorlardı. Karın, buzun içinde acı çekerek dakika dakika ölüme yaklaşmalarını istiyorlardı. Daha canlılarken kurdulara yem olmalarını istiyorlardı.

Kızkardeşimle birlikte karın içine düşen, yuvarlanan, inleyen, ağit yakan insanlarımıza bakıyor, birbirimize sarılıyor ve ağlaya ağlaya yürüyorduk. Bizler, Elaziz'e doğru yola çıkarılmıştık. Ela-size vardığımız da dövüle dövüle yola çıkarılan insanlarımızın yarıdan fazlası kırıldı, yani öldü. Mustafa Kemal ve arkadaşları Kürd sürgün kararını uygulamaya koymuşlardır ilk andan itibaren istedikleri şekilde sonuç almaya başlamışlardı. Her gün kırılıyor ve nüfus olarak da azalıyordu.

Bizi Elaziz garına götürdüler. Guruplara ayırarak trenlere bindirdiler. Ben orada kızkardeşimi kaybettim. Bir daha da bulamadım. Treni hiç durdurmadılar. Tren de ölenleri dışarıya doğru fırlatıp atıyorlardı. Ne inancımıza göre cenaze merasimlerimiz yapıldı, ne de insanlarımız gömüldüler. Gece, gündüz fark etmiyordu. Öldüğünü his ettiler mi, alıp fırlatıyorlardı. Ne dirimize ne de ölümüze saygıları vardi. Ki biz inancımıza göre güneş varken, karanlık olmadan ölülerimizi yıkar ve gömeriz.

Trenler Bursa ve Estanbul güzergahı-

na doğru sürülmüşlerdi. Bizi Estenbol'a (İstanbul) getirip bir askeri kışlaya yerleştirdiler. Nereye biliyor musun? Bizleri Haliç gemi tersanesinde çalıştırılmaya başladılar. Esir alındık, sürüldük ve çalışma kampı koşullarında zorla devlet için çalıştırıldık. Askeri kontrol altında hareket ediyorduk. Bundan dolayı da bizler Hasköy ve Halıcıoğlu'na yerleştiğimiz. Bu semtler de gecekondu yapıp, yaşamaya başladık.

Bir müddet geçti. Biz esir alınışımızı ve orada esirler gibi çalışmaya mecbur edilişimizi kesinlikle kabullenemedik. Hep kaçma, geriye gitme, toprağıımıza basma, yakınlarımızı görme özlemi çekiyorduk. Kim öldü, kim kaldı, kim nere de? Bilemiyorduk. Koçgiri'de kabilenler ne durumdaydilar? İçin içini kemiriyor. Etrafin askerle sarılı. Kendileri için çalışmasalar, köle işçilere ihtiyaçları olmasa bizleri de sağ bırakmazlardı. Kürd işçi taburlarıyla devletin ihtiyaçlarını karşılıyorlardı.

Çanakkaleli birisiyle Haliç'de tanıştık. Gizlice konuştuğumuzu kendisine anlattık. Vatanımıza, Koçgiriye gitmek istediğimizi belirttik. Adam durumumuzu anlayınca dönüş için bize yardım edeceğini belirtti ve etti. Biz dört kişi gizlice tersaneden kaçmaya, yola çıkmaya karar verdik. Adam bize yardım ediyordu. Haliç'den itibaren saklana saklana Çanakkale'ye geçtik. Bir

hafta o adamın odunlarını kırdık. Bize 50 kuruş verdi. Ayrıca bizi götürüp bir deniz aracına bindirdi. Biz Kerasous'a (Giresun) kadar gittik. Orada indik. Oradan da yürüye yürüye Koçgiri'ye kendi köyümüze vardık.

Biz Haliç tersanesinde esir işçiler olarak çalıştırılırken Koçgiri'de Kürd soykırımı yapılmıştı. Mustafa Kemal, Koçgiri'ye askeri sefer düzenleme istemi arkadaşlarından oluşan bakanlar kuruluna da onaylatmıştı. Bakanlar kurulunun kararıyla ordular düzenlenmiş ve "Kürdü kırın" emri verilmişti. Bize Kerasous'dan (Giresun) Koçgiri'ye doğru ilerlerken Kürd Alevi düşmanı Osmanlı Paşa'sı M.Kemal'in özel emriyle bizzat görevlendirilen Laz Topal Osman'a bağlı çeteler tarafından öldürülen Koçgirililerin cesetlerini görmeye başladık. İrkiliyorduk, sarsılıyorduk, ağlıyorduk. Koçgiri bölgesinin sınırlarına girene kadar sevinçten ağlamıştık. Girdikten sonra ise acıdan ağlamaya başladık.

Geçtiğimiz yerleşim birimlerinde, yol kenarlarında, evlerin yakınlarında, köylerin dışında öldürülüdüklere yererde bırakılan, gömülmeyen, gömülemeyen insanlarımız ve telef edilen hayvanlarımızın iskeletlerine baka baka Koçgiri köyüne doğru ilerledik. İnsanlar öldürülüdüklere, ölüükleri yererde çürümüşlerdi. Hayvanlar da aynen öyle. Çok

sayı da köy boştu. Yakılan, yıkılan evlerin görüntüleri zulmun boyutunu gösteriyordu.

Bizler öyle bir acı çektiğimizi nasıl tarif edebilirim? Bilemiyorum. Askeri kontrol alanından kaçtıysan, uçarcasına vatanına dönüyorsun ve cesetlere baka baka ilerliyorsun! Şimdi televizyonlar da I ve II. Dünya Savaşlarının görüntülerini verdiklerinde ben hep o günleri hatırlıyorum. Asker ölülerinin yerinde gözüm de Koçgiri Kürdünün cesetleri canlanır, film geçmeye başlar. Hayvan ölüleri de farklı. Orduların kullandıkları atları, sivil köylülerin hayvanları bir değil. Ama çok kötü hatırlatma yapıyor.

Köye vardık ki evler bütün heybetle-riyle yanmış, yıkılmış halde duruyorlar. Yiyecek yok ve kıtlık var. İnsanlar yiyecek bir şey bulamıyorlar. Tohum, hayvan bir şey bırakılmamış ki! Osmanlı askerinin girdiği yer çöle dönerdi. Koçgiri de çölleştirilmişti. Çalmışlar, yemişler, hayvanlarına yedirmişler, el koyup kendileriyle götürmüştür.

Sağ kalabilen insanlarımızsa açtılar. Biz kendi yiyeceğimizi insanlarımızla paylaştık. İnsanlarımızdan parası olanlar da alış veriş yapamıyorlardı. Çevre yerleşim birimlerinde yiyecek satılan yerler kurd olmayanlara aitti. Memleketimize yerleştirilen bu bakkal sahipleri aynen askerin, devletin ağızıyla, tavriyla bizlere yaklaşıyorlardı. Yiyecek almaya

gidiyorduk. Adamlar özel olarak tenbihlenmiş olmaliydiiler ki dükkanlarının kapılarını, camlarını kilitliyorlardı. İçeri girmemize dahi izin vermiyorlardı. Bizlere hiçbir şey satmıyordu. Angora'da askeri karargah kuranların buradaki dilleri, elli bu nahiyelere, ilçelere, köylere yerleştirilen kişiler, Kurd olmayanlardı. Resmen bizlere düşmanlık yapıyordu. Adam yiyecek satmıyor. Bu tavır ne anlama geliyor? *"Ankara'daki askeri hükümet mensupları sizin ölmeyi istiyorlar. Bu istekten, eminden dolayı sizlere yiyecek satmıyoruz. Açıktan ölün, geberin."*

Ankara'daki hükümet sürdürdü, kirdi bu yetmedi. Çevredeki Kurd olmayan insanlarla da bizleri karşı karşıya getirmişlerdi. Dövüştürmek istiyordu. Onları eliyle de bizi aç bırakıydı. Kıtlık, açlık Koçgiri bölgesinde çok etkiliydi.

Bir şey kalmamıştı sağ kalabilen insanlarımız eksinler. Ne tohum, ne hayvan. Hayvanları ya öldürmüştür, ya kesip yemişler ya da toplayıp götürmüştür. Sahipsiz kalan hayvan da dağ da, orman da kurda kuşa yem olmuş. Çeteler, müfrezeler yakmadıkları yiyecekleride ya yemişler ya hayvanlarına yedirmişler ya da götürmüştür. Evleri yaktıkları için evlerdeki her şey yanmış. İnsanlarımız taşı, toprağını yiyeceklerdi?

Öyle bir duruma düşmüştük, köyünde kendisi için üreten insanımız bu kırmızdan dolayı hizmetkar, çoban

olmuştu. İnsanlarımız Kurd-Alevi olmayan insanların yaşadıkları yerleşim birimlerine gidip, aile ferdlerini yaşatabilmek, sağ kalabilmek için çobanlık, hizmetkarlık yapıyorlardı. Yaban ekmege, karın tokluğuna çalışıyorlardı.

Oğul sen Koçgiri de Kurd Alevilerin kulaklarının kesildiğini de bilmesin! Köleleştirilenler, esir alınanlar damgalanırlar öyle değil mi? Aha filmlerde, belgesellerde görüyorsun. Afrika'dan esir alınanlar, Amerika kıtasına kadar nasıl götürülmüyörler. Çiftlikler de nasıl çalıştırılıyorlar. Bizler Eşenbol'da köle, esir kurd işçiler olarak çalıştırılırken, Koçgiri'de de Mustafa Kemal bizim insanlarımıza damgalatmayı da başarmıştı. Hem de ömür boyu silinmeyen bir izle damgayı vurdurmuştu! Damgalananın kimlikleri biliydi.

İnsanlarımızın birer kulaklarını kesmişlerdi. Niye mi? Açı kalan insanlarımız diğer yerleşim birimlerinde de hizmetkar olarak çalışmaya başlıyorlar ya, çalışıyorlarken, gelip giderlerken kendilerini görenler Kurd olduğunu anlasınlar! Görüldükleri yerde belli olsunlar. Zor, şiddet kullanarak insanlarımızın birer kulaklarını kesiyorlar. Yani "Bu vahşi bir kürddür. Güvenme, yaklaşma, ilişki kurma, uzak dur, baskı uygula, açlıktan ölse de yiyecek verme, dost olma, sıcak davranış, sürekli dışla, aşağıla, turkçe konuşmayı öğret, zorla, kendisine

yabancılaştır, bunun için gerekli zemini hazırla. Mecbur et. Seçeneksiz bırak."

Birer kulağını kestiği koçgirili aile mensuplarını yine rahat bırakmıyor. Koçgirili Kurd Alevi çocuk için de şart koşuyorlar; "Sağ kalmak istiyorsa, kürdçe konuşmayıacak. Düzenli olarak camiye gelecek. Hocanın denetiminde Kur'an okumayı öğrenecek. İslamın şartlarına göre yaşayacak."

Yani esir dil, yön değiştirecek. Siyah derili, derisini yüzecek, ya da öfeleye öfeleye beyazlatacak! Beyaz derili olmak için ne gerekiyorsa kabul edip yapacak. Siyah olduğu halde ben siyah değilimki, ben senden önce beyazdım diyecek.

Kurd, Kurd olduğunu unutacak. Çoban, hizmetkar olduğu köydekilerin konuştuğu dili öğrenecek ve konuşacak.

Muhamedileşecik. Arap çöllerindeki Muhamed'in getirdiği şartları Koçgiri'de benimseyecek, kürdün toprağına, kürdügüne yabancı bir dinin inanancı, uygulayıcı olacak. Osmanlı paşaları da isteklerine kavuşacaklar.

Bu insanların yüzlerine haykırılan; "Açlıktan ölmek istemiyorsanız, aynen amerika kıtasındaki çiftliklere götürülen Afrikalı köleler gibi çalışacaksınız. Bu da yetmez, devletin istediği gibi doneceksiniz, dönme olacaksınız. Ziyaretlerinizi, Xızırınızı, civatlarınızı, binlerce yıllık ibadetlerinizi kısa bir süre de terk edip bizim gibi ibadet edeeksizsin."

Oğul bu zulüm degilde nedir? Başka bir ismi, izahatı var mı? İnsanlarımız sağ kalabilmek için kendilerine dayatılanları kabul ettiler. Çocuklarımıza ca-

miler de hocalar tarafından eğitildiler. Zaman için de dillerini de inançlarında unuttular ve döndüler. Oğul, Osmanlı paşalarının şiddet kullanarak kendi yollarına, özlerine düşman ettikleri, dönderdikleri, osmanlıların dönmemeleri, her türlü şiddet kullanarak bizim insanlarımıza da dönderdiler. Sürerek, kırarak, döndererek bizleri hep azaltılar.

Ne oldu biliyor musun?

Kerasous'dan (Giresun), Karahisar-ı Şarkı'den bir heyet Koçgiri'ye geldi. Ben bizzat bu heyeti karşılayan kürdler için de yer aldım. Bu insanlar Mustafa Kemal'in özel görevlendirmesi, alay düzenlemesi ve emriyle Koçgiri'ye gelen, yakan, yılan, çalan, öldüren, tecavüz eden, kadın ve kızlarını kaçıran bu

çetelerle ortak bir yanları, dayanışmaları, ilişkileri olmadığını açıkladılar.

"Biz Topal Osman ve denetimindeki güçlerin yaptıklarını onaylamıyoruz, benimsemeyiz, kabul etmiyoruz, utanıyoruz. Kendisini desteklemedik. Topal Osman ve denetimindeki çeteler de yörenizin insanları oldukları için zorlanıyoruz. Biz ne T.Osman'ın düşüncesi, fikir, iş ortağız, ne de yapılanlardan dolayı sorumluyuz."

Topal Osman bir merkeze bağlı olarak çalışıyor. Bir yerden emir alıyor. Topal Osman, Mustafa Kemal'in denetiminde kendisinden istenilen memleketlerde çetecilik yapıyor. M.Kemal'in en üst düzey yöneticilerinden biri olduğu Teşkilat-ı Mahsusâ'nın memleketimizdeki özel adamlarından biridir. M.Kemal'i temsilen, onun adına sizlere zarar verdi, acı çekti, insanlarınizi öldürdü. Bizler istediğimiz için değil. Gerçegi bilmenizi istiyoruz, her iki halk arasında barışı sağlamak istiyoruz. Bunun için siz kurdlerle görüşme kararı aldık. Barışı sağlamak, dostluğu temin etmek için eğer kabul ederseniz kendi kız çocuklarını sizlere verecegiz."

Bazı ailelerimiz bu heyet mensuplarının önerilerini kabul ettiler. Getirilen kız çocuklarını evlatları olarak kabul ettiler, evlendirdiler. Ben bu gelinlerin isimlerini açıklamayacağım. Rahatsız olmalarını istemiyorum. Geçmişlerinin

bilinmesini istemiyorlar.

Tohum ekemediğin yerde doyabilir misin? Mecburen, istemeye, istemeye köyümüzden ayrıldık. Gönüllü sürgün yolculuğuna çıktık. Ben yeniden Estanbul'a döndüm. Tersaneden nefret ediyordum. Orada sürekli asker vardı. Askер denetiminde çalışılıyordu. Askер görmemek için oraya gitmedim. Akrabalarım orada çalıştırılıyordu ve Hasköy çevresindeki gecekondularda yaşıyorlardı. Ben gecekondulara gider ve kendilerini ziyaret ederdim.

İnşaatlarında çalıştığım ve bizim durumumuza bilen bazı Estanbollu Ermeni, Rum inşaatçılar geçmişimizi biliyorlardı ve sempatiyle yaklaşıyorlardı, yardım ediyorlardı. Taksim'de, Şişli'de birlikte gezerken "Temir ileri de buralar çok değer kazanır. Gel burada sana yer verlim." dediklerinde, herkes kendi toprağına yakışır. Huzuru toprağında, insanları arasında bulur. Buralar bize ait değil, bize vatan olmaz. Ben buraları ne yapacağım? Köyüm bana yeter, der ve red ederdim.

Bomantı semtin de bira fabrikası vardı. Taksim, Şişli tümüyle boştu. Her tarafı dut ağaçları, yeşillik süslerdi. Balkanlardan zorla göçertilen ve buralara yerleştirilen Arnavutlar ise bu semtlerde pırasa ve soğan ekerlerdi.

Ben gurbette yaşayabilecek bir insan değilim. Hep köyümü özlerdim.

Estabnol'da bir süre çalışıp, para biriktirdim. Bir çift öküz ve bir kaç keçi satın alabileceğime inandım. Bir heybe de tohum satın aldım. Koçgiri ye doğru yola çıktım. Gidip Qers'dan (Kars) dana satın aldım. Getirdim ve epey uğraştıktan, eğittikten sonra çifte koşabildim.

Evler yakılmış, yıkılmıştı. Geride kalanlar ise dağlarda, mağaralarda saklanıp, sağ kalabilmiş olan insanlarımız, komşularımız tarafından alınmıştı. Almaya mecburdular. Açıktı kalamazlardı. Kendi evlerini onarmak, yapmak zorundaydılar. Yarı yanmış, yıkılmış evlerin camlarını, kapılarını, merteklerini kullanmışlardı. Ben köye dönünce gidip ev ustalarını bulup, götürdüm. Dumanlı ormanlarında ağaçları kesip, kütükleri köye taşındık ve ev yaptıktı. Evlenmemiştim de, bekardım. Ev yaptıktan sonra evlenebildim. İlk eşim kendi köyümüzden, Koçgiri'dendi. 2 oğlum, iki kızım oldu. Bir oğlum ve bir kızım hastalıktan dolayı öldüler. Bir süre sonra eşim de öldü. Bir yanda yiyecek yok, bir yan da hastalıklar ve doktor, ilaç yok. O şartlar da güçlü olan can sağ kalabiliyordu.

İkinci eşim Çiragedig'dendi. Çocuğumuz olmadı. Kırlığıн gücsüz bıraktığı bedeni yaşama savaşını kaybetti. O da öldü. Üçüncü kez de o köyden evlendim. Son bayan dan 5 çocuğu oldum. Oğullarımı evlendirdim. Nüfusumuz arttı. Amcan Estanbul'a gitti, çalışmaya

başladı ve köye dönmedi.

Saygı törenin de ayağa kalkmayanlarımıza ne yapıldı, biliyor musun?

Haliç tersanesinde asker zoru, deneimi altında çalışan insanlarımız sürekli şiddetle yüz yüze kalıyorlardı. Mistoy Kûr yani Mustafa Kemal öldüğünde tersane de de saygı duruşu yapıyorlar. Yakınımız olan Miço ayağa kalkmıyor. Saygı duruşunda bulunmuyor. Tören bittikten sonra yüzbaşı kendisine yöneliyor ve "*Ulan Miço niye saygı duruşunda bulunmadın?*" sorusunu soruyor.

Miço son derece dobra, sözünü esirgemeyen biriydi ve geçmişin acısı içine işlemiş olarak; "*Biz onun sağlığında çok çektiğim. Kendisinden bir türlü kurtulamadık. İki gücü bizi esir etmek, sormak, öldürmek, elimizde olanı almaktı.*

Nihayet geberdi. Ölümylede mi bize azab çektiреcek? Ben onun sağını da, ölüsünü de sikeyim. Koçgiriyi, Dêrsimi, Kurd milletini kirdi, mahvetti. Kökümüzü köceğimizi kazidi. İnsanlarımızı kurda, kuşa yedirdi."

Miço daha konuşurken yüzbaşı emrindeki askerlere de emir vererek hep birlikde Miço'ya doğru saldırıyla geçiyorlar ve üzerine çullanıyorlar. Çok kötü şekilde dövmeye başlıyorlar. Miço'nun dövülmesini gören diğer yakınımız da dayanamıyor, müdahale ediyor ve onu kurtarmaya çalışıyor.

"*Vurmayın ulan. Öldürdünüz. Niye*

vuruyorsunuz?” diyerek koşup kendilerini engellemeye çalışıyor.

Oğul Miço bu dayak sonucu felç oldu. Kesinlikle hareket edemiyor. Bitkisel hayatı. Çocukları sürekli kendisinin bütün ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Öbür yakınımız da yediği dayak sonucu kötürum, sakat kaldı. Okmeydanındaki bütün Koçgirililer Miço'nun yaşadıklarını biliyorlar. Yaşadıklarını bilmeyen de kendisini gördüğünde nedenini soruyor. Bu insanları felç, sakat edenlerden hesap sorabildik mi? Hayır. Hangi devlet adamı, kurumu, kuruluşu bizi savunurdu? Hiç biri. Adalet nerede? Paşaların dudaklarının arasında.

Miço 1970'lerde öldü. Diğer ise halen sağ. Koçgirililere uygulanan Mustafa Kemal zulmünün bir simgesi gibi sakatlandırılmış haliyle Okmeydanın da ve yaşıyor.

Bizleri Elazığ'den trenlere bindirdiklerinde nereye gideceğimizi bilmiyorduk. Bir kesim insanımızı da Bursa'ya götürmüştür. Bursa'da ne yaptılar biliyor musun? Bursadakileri bulundukları yerler de öldürdüler. Bu öldürmelerin tanıkları halen sağlar.

Bursadakilerden sağ kalanlar etrafa haber saldılar. “*Koçgiri'den Prusa'ya (Bursa) sürülenleri zehirlediler. Öldürdüler.*” Benim büyük amcamın kızı, eşi ve dört çocuğu da ölenler arasındaydilar. Ölenlerin yakınları gidip iz sürdüler. Devletin oradaki görevlilerine toplu ölümün nedenini sordular. Verilen cevap Kurd ve Aleviyle alay eden, aşağılayan çok basit bir kaç cümleden oluşuyordu. Bu insanlarımızı devlet görevlileri bilerek, isteyerek zehirlediler. Bizler ise hiç bir şey yapamadık. Devletin oradaki görevlileri yakınlarını arayanlara dediler ki; “*Ziraat*

görevlileri çeltiği ilaçlamışlar. Cahil kürdler de gece gidip çeltiği calmışlar. Pişirip, yemişler ve zehirlenmişler. Zehirlendikleri için öldüler.”

Oğul devlet, hükümet yalan söyledi. Bir tek cümle doğruydu. “*Zehirlendikleri için öldüler.*” Otopsilerimi yaptı? Hayır. Yakınlarımızın kimyasal maddelelerle öldürülüklərini bildiğimiz halde bir şey yapamamanın acısını da ayrıca yaşadık. Kimi kime şikayet edeceğiz? Açıları unutmadık.

Oğul, oğul Koçgiri insanı arpa ve buğdaydan başka tahıl tanımaz. Çeltik nedir, bilmez. Koçgiri de çeltik yetişmez ki. Koçgiri Kürdü tanımadığı bir tahıl toplayacaktı, pişirecekte, yiyecekte, zehirlenecek. Onlarca kişi birlikte aynı gece mi çeltik çaldılar? Çeltik tarlalarının bekçileri yok muydular? Bağlar, tarlalar bekçiler tarafından korunuyorlardı! Onlarca kişi nasıl oldu da aynı gün ölüler? Ben çeltığın pirinç olduğunu yıllar sonra öğrendim.

Özü şu; bu insanlar kendilerine yapılanları, sürgünü kabul etmediler ve geri dönmek istediler. Devletin Kürdü sürme kararı veren makamı da onları topluca öldürme emri verdi. Gerçek bu. Mezarlarını dahi göremedik. Topluca çukurlara mı attılar, açıkta mı bıraktılar, ne yaptılar? Bilmiyoruz. Prusa'ya (Bursa) sürülenlerden sağ kalabilenlerden dönmemeyenler, dönmemeyenler oraya

yerleştiler.

Bir başka gelişme; dedeleri Koçgiri-li olan ve tersane de asker denetiminde çalıştırılan torunlar Kuleli Askeri Lisesi ne alındılar. Orada okuyan çocukların yüzbaşı olduklarında binbaşı ve daha üst rütbelere yükselebilmeleri için de önlerine konulan mecburiyeti yerine getirmek zorundaydılar.

Mecburiyet; soyadını değiştirecek. Nüfus kütüğünü değiştirecek. Nüfus Koçgiri'den İstanbul'a, İzmir'e, Ankara'ya.....alınacak. Yani topraklar, kimliklerle olan resmi bütün bağlar koparılacak. İstenilenleri yerine getirenler askeriye de üst rütbelere yükselebildiler.

Allah ve Kurd; 1973 veya 74 dü. İstanbul Şişli ye gittik ki bilet alalım ve köye gideyim. Orada miting yapılyordu. Karslı bir tanındık “*Ap temir gel dinle. Necmeddin Erbakan konuşacak. Bakalım ne diyecek?*” diyerek beni miting yerine doğru yönelti. Erbakan konuştu, biz de dinledik. Konuşma bitince bana döndü ve “*Siz ne düşünüyorsunuz? Ne diyorsunuz?*” sorusunu yönelti.

Beni gören kolaylıkla Kurd olduğumu anlar. Büyüklərim, fizigim, yüz görünümüm. Erbakan'da Muhamedi olmadığını çok iyi anlamış ki soruları yönelti.

Ben de kendisini tok bir sesle cevapladım. Sayın Erbakan sizin söyledikleriniz size mahsus. Allah katında ve is-

lamda yeri olanlar için geçerli. Biz kürdlerin allahı yok. Biz allahsızız. Türkiye Cumhuriyeti'nin Allah'ı da Anıtkabirde yatiyor.

“Estegfurla. O ne biçim söz”

Kendisine, eğer biz kürdlerin de Allahi olsaydı, o kadar zulümü bize reva görmezdi. Sayın Erbakan siz, biz Kürt-Alevilerin yaşadıklarını yaşadınız mı?

“Siz nerelisiniz?”

Ben Koçgiri kürdüyüm, dedim. O anda orada bulunan yakınlarım ve diğer insanlar konuşmamıza tanıkırlar. Okmeydanı'ndaki, Hasköy deki kürdler halen “*Ap Temir Necmedin Erbakan'a*

böyle böyle söyledi.” derler.

Oğul bildiğin gibi ben okuma yazma bilmem. Bildiklerimi sözlerimle hepinize anlatma gereği duyuyorum. Yaşanılanları benim yakınlarım, torunlarım olarak bilmelisiniz. Nerede bir Koçgirili olsa arar bulur ve görüşürüm. Bağlarımız, yaşam damarlarımız kopmamalı.

Ben Koçgiri de yapılan sürgünün, zulmun, vahşetin, binlerin ölümlerinin tanığıyım. Yakınlarımız, insanlarımız öldürülüdüler, sürgün yollarında kaybedildiler, zehirlendirildiler. Bilmelisiniz. Bizimle ilgili olarak karar verenleri, Kurd vurgununu yaptıranları, yapanları iyi tanımalısınız. Binlerce insanımızın hesabı sorulmalı. Suçlular, suçlarıyla

birlikte açıklanmalı. Çocuklarınız bizim ibadet, inanç, milli düşmanlarımızı, kattillerimizi gerçek kimlikleriyle, geçmişleriyle, eserleriyle tanımlılar. Yalanları değil, gerçekleri bilmeliler, öğrenmeli ler.

Oğul bizlere yapılanları diğer halk lara da anlatın. Giresun heyeti niye Koçgiri'ye geldi? Bize "Topal Osman'ın Laz olması Lazları sorumlu kılmasn. Biz işlenen suçlara ortak değiliz." dediler. Çizilen sınırlar için de zorla yönetilen diğer milletler, mahkum edildiklerini bilmeyenler de acınacak durumdalar. Türkçe konuşmaya mecbur edilen, devletin sınırlarını belirlediği, çizdiği müslümanlığa göre ibadet yapmaya zorlanan milletlerin çocukları birbirleriyle dost olmalılar, Kürdlerle dost olmalılar. Dost olmalılar, bu sisteme karşı durmalılar ki yalnızca kürdler darbe yemesinler. Onlar da darbelerle karşılaşıkça, öldürüldükçe, sürüldükçe sitemin özelliklerini öğrenmeye, bu sisteme karşı durmaya başlayacaklar. Mustafa Kemal ve arkadaşları yüzbinlerce insanımızı kırdılar, sürdüler, dönderdiler. Halen de yalan söylemeye, insanları kandırmaya devam ediyorlar.

Oğul, zorla Osmanlı Ordusu'na asker yapılan Koçgirililerin durumunu biliyor musun? O çöllere gönderilen insanlarımız açıktan dolayı ne yapmışlar biliyor musun? Sağ kalan kurd, ölen

kürdü yiyor. Ölen askeri yi Yorki ölmeye sin, yaşayabilsin.

Riçik köyünden Derwêş, Yemen'de askerdi. Koçgiri bölgesinden Yemen'e götürülenleri tanıyordu. Konu oldumu da anlarını anlatıyor. O anlattıkça yakınları oraya asker olarak gönderilen ve geri dönemeyen kadınlarımız hıckırarak ağlıyorlar, ağıt yakıyorlar. Osmanlı paşalarının bir marifeti de Yemen çölle rinde kürdü, paşaları oldukları impara torluğu ayakta tutmak, genişletmek için öldürmek ve ölüyü de sağ kalan kürde yedirmek. Osmanlı'nın kumandanları Koçgirili yiğitleri çöllerde ölümle terk etmişler. Oğul, bu gün kim, kaç kişi gerçekleri biliyor?

Oğul 1921'de bize yapılanlara gelince; Biz kaçan Ermeni ve rumların bizlere bırakıkları çocukların koruduk. Kaçarlarken çocukların Kilise deresine köprünün altına bırakmışlardı. Bıraktıkları yeri söylediler. O çocukların alıp, baktık. Daha sonra gelen yakınlar çocukların sağ salım aldılar.

1921'de ise Haydar Bey onlar karar alıyorlar. İnsanımızı kurtarmak için Orçil bölgesinden Dêrsim'e doğru yola koyuluyorlar. Bu insanımızı Ovacığ'a bırakıp, dönecekler. Kar, kiyamet. Çeteiler, müfrezeler ha bire saldırıyorlar. Orçil bölgesindeki Şadi aşireti mensupları kapıları açıp da bu insanlara birer sıcak çorba dahi vermiyorlar. Açıktan,

soğuktan dolayı bitkinleşen insanlarımız adım atamaz duruma düşüyorlar. Çok sayıda insanımız bu gidiş ve dönüş güzergahında açıktan, saldırılardan dolayı ölüyorlar.

Bunun için biz Koçgiri aşireti mensupları Orçil bölgesindeki Şadi aşireti mensuplarına kızgınız. Aramız da kin, husumet vardır. Kendilerini her gördüğünde de, siz insan misiniz? Siz, bizlere bir tas sıcak çorba dahi vermediniz, derim. Şadi aşireti mensupları arasında Paşa gibi değerli savaşçılarımız da varlardı.

Paşa, Xınıs mezarısındandır. Kendisine Paşoy Xınısē denir. 5 mezra; Alibeg, Bozo, Xınıs, Qırmo, Amadun. Kureşiller de Koçgirililere resmen tavır alıyorlar. Kureşillerin hasları yani dede olanları, bayanlar Koçgirililere yardım ediyorlar. Biz Kureşilleri has ve ham diyerek ikiye ayırırız. Dedelerle, yani haslarla sorun yok. Hamlarla sorun yaşıyorlar. Şadiler, Kureşirler, Kureşiller, Şadidirler. Her ikisinin kökü birdir.

Koçgirililer 1921'de ki tavırlarından dolayı bunlara mesafelidirler. Kendilerine yüz vermeyiz. Kız alıp vermeyiz. Bizim kızlarımız bunlara kaçarlarsa da evlatlıktan red ederiz. Koçgiri aşiretini milli bir dava da yalnız bırakmak hafife alınacak, af edilecek bir durum değil. Koçgiri aşiretinden bunlara kocaya kaçan kızın ailesi de aşiretten dışlanır,

ilişkiler kesilir. Bu ailelere yönelik tasvip edilmeyecek cümlelerde kullanıldı.

Şadi-Koçgiri çekişmesinde Rifo'nun da payı büyük. Rifo iriyarı, korkusuz, babayıgit bir kürddü. Kendisine iyi sopalar yapardı. Sopasız dolaşmadı. Kim ki Mistonun çetelerine, askerlerine yol göstermişse, onları tek tek kişin yakalar ve o soğukta, dondurucu hava da kilise deresine sokardı. Tümüyle ıslattıktan sonra da elindeki sopayla öldürüsiye dövmeye başlardı. Kişiyi cezalandırır ve rahatlardı. Yol gösterip de bilinen kesinlikle Rifo'nun dayağıını yemiştir. Rifo Koçgiri köyündendi, Koçgiri aşiretin dendi. 1921 kırimının hem tanığı, hem de mağduruydu. İşlenilen suşları bildiği için yol gösterenlere de öfkeliydi ve af etmiyordu. Cezalandırmadan rahat edemezdi. Rifo'nun Şadili yol gösterenleri dövmesi, Şadi aşireti mensuplarının hoşlarına gitmiyordu, rahatsız oluyorlardı. İki aşiret arasındaki gerilim sürekli sıcaklığını koruyordu.

Koçgirililer ve Şadi-Kureşiller arasında başlayan gerilim uzun süre devam etti. Komşu köylerin insanları, kız kaçma, kaçırılmayla gerçekleştirilen evlilikler, ağır sözler, aynı milletin evlatları arasındaki güvensizlik, sevgisizlik gençlerimizi rahatsız etti. Orçıl'da Boy beyi denilenlerde Şadi aşiretindendirler. İsmi türkleştirerek "boy beyi" demişler.

1938 kırimı sonrasıydı. Tarihini tam

hatırlıyorum. Yine bir hoşnutsuzluk oldu. İki aşiret arasındaki sorunlara, hoşnutsuzluğa, suçlamalara son vermek için ilk adımlar atıldı. Paşo'nun köyünde çevre köylerden gelecek insanları alabilecek diğerlerine göre daha büyük bir ev de toplandık. Bu toplantıdan gericeye kalan, unutulmayan anı ise ilginçtir. Evin erkeği bizleri ağırlamak için Refahije'den alış veriş yapmıştır. Siyah renk ufaltılmış, kurutulmuş bir avuç bitkiyi eşine veriyor ve "Bunu da misafirlere sun." diyor.

Kadın ilk kez bu bitkiyi görüyor. Nasıl yenildiğini de bilmiyor. Kadıncağız "40-50 kişi içerde oturuyor. Ben bu bir avuç bitkiyle nasıl bir yemek yapabilirim? Kim bunu yiyecek?" diyor ve kendisine göre de bir çözüm buluyor. Bir yumak tereyağını, yumurtaları ve o bitkiyi karıştırarak pişirmiştir ve masanın üstüne koydu. Erkeğin satın aldığı bitki çaymış. Kadın hayatında çay içmemiştir. Yenir mi, içilir mi bilmiyordu. Pratik akıl, yumurtayla birlikte pişirmiştir. Biz Koçgiri aşireti mensupları, Şadılıdere takılmak için bu anı hatırlatırız.

1970'lerde yetişen kuşaklar gerilimlere tümüyle son vermek istediler. 1968 kuşağı dedikleriniz her iki aşiret arasındaki gerginliği, küslüğü ortadan kaldırıbilsiler. Ama geçmiş unutulmuyor. Orçilliların bizi desteklememeleri, milli tavır almamaları Mustafa Kemal'in işi-

ni kolaylaştırdı. Koçgiri aşireti çok fazla can kaybetti.

İrfo'yla Paşoy Xınıs'e arasındaki sorunu yakınları dahi bilmiyorlar. İrfo niye Paşo'ya düşman oldu? Niye onu öldürmek istedi? Bildiğim kadariyla bilen yok. İrfo'da Koçgiri soykırımı sırasında çetelere, müfrezelere karşı savaşmış. Benim tahminim özel bir sorun yaşanmış.

Trebizonde bir olaydan sonra Paşo'yla, Topal Osman'ın arası açılmış. Paşo, T.Osman'ı sevmiyor ve tavır alıyor. Koçgiri'de yolları yeniden kesişiyor. Bildiğim kadariyla Paşo'da Osmanlı ordusu'nda subaymış. Aylık alıormuş. Koçgiri harbinde osmanlı rütbelerini atıp, kurd milli tavrı alıyor, kürdler için çarpışıyor. Topal osman, Refahije'de Paşo'nun varlığını duyuncu geriye kaçmak istiyor. "Ben onunla savaşamam" diyor.

Oğul, Laz Topal Osman'ı da, Arnavud Nurettin Paşası'da Angora (Ankara) hükümeti ve bu hükümetin başı Mustafa Kemal tarafından görevlendirildiler, silahlandırıldılar ve memleketimize gönderildiler. Bunlar emirlerindeki çetelerle, müfrezelerle hangi memlekete bastılarsa çaldılar, çiptilar, kan döktüler, yakıp, yıktılar, viraneye çevirdiler.

Bunların televizyonlardaki yalanlarını dinledikçe elimde küfretmekten başka bir şey gelmiyor. Bu kadar mı yalan söylenir? Gerçekler bu kadar mı ters yüz

edilir? Öldürme, gasp etme, yalan söyleme hüneri bunlara ait. Birinciliği kimse kapamaz.

Yaşlandım. Olur ki ben ölürem ve göremem ama sizler bu davanın peşini bırakmayın. Koçgiri'yi çarşışarak değil, masa başında kaleşçe yendiler, mahvettiler. Hesabı sorulmalı. Bize karşı savaşma kararını verenler, savaş kurallarına da uymadılar. Esir alınanlarımıza, sivillerimize yapılanları insanlık, hukuk kabul etmez.

Biz özel günlerimiz, düğünlerimiz için Diyarbekir'e, Van'a gider sınırı aşar ve alış veriş yapardık. O bölgenin Kürtleriyle ilişkilerimiz çok iyiydi. Misafir edilir, ağırlanırdık. Paşalar bizleri karşı karşıya getirmek, birbirimize düşman yapmak için her yolu denediler, deniyorlar.

Oğul, insanların bize yapılanları gizliyorlar, çocuklarına anlatmıyorlar. Anlatmaya korkuyorlar. Çocukların intikam almaya yoneleceklerinden eminler. Geçmiş tümüyle gizli tutuluyor. Bizler gizli tutukça da hesap sorulmacak ve aha bu televizyonda konuşan yalan makinaları da yalan üretmeye devam edecekler.

Bu gün "Koçgirililer Türkmen dirler. Kürtlərin içinde kalarak kürdçə öğrenmişler, kürdleşmişler." diyenler, bizi süren, kırın devletin paşalarının bölgemizdeki tellalları, elleri, ayaklarıdırırlar.

Osmanlı ne yaptıysa bizi muhamedileştiremedi. Bu cümleleri kullananlarsa bizi özümüzden, köklerimizden koparıp türkleştirmek istiyorlar. Koçgirili, Kurd olduğu için sürüldü, soykırıma ugradı, işçi olarak dünyaya dağıtıldı. Benim çocukların Almanya'da ne işleri vardı? Kendi devletimiz olsaydı, toprağımız, madenlerimiz, fabrikalarımız bütün soyumuzu doyurmaya yeter de artardı. Alman devlette çalışmak zorunda mı kalındık? Yok, yok. Evlat hasretimi çekerdim? Yok oğul, yok.

Kemah, Kemaliye, İliç beyleri var oldukça Misto'nun evlatları daha bize çok şeyler yaparlar, çok acılar çekтирler. Koçgiri daha çok zulümler görür. Bu beyler Angora'nın bölgedeki dilleri, elli, kollarıdırırlar. Bunlar memleketten kovulmalılar, çıkarılmalıdır.

Koçgirililer Şerefhan'ın Şerefname-sini okusunlar. Köklerine doğru uzanacaklar. Türkmen olmadıklarını, öz be öz kurd olduğunu, dinsel olarak da kendilerine "*Rojki, rojhebin, şemşiti, roparast*" yani güneşe tapanlar dendığını öğrenecekler.

Herkesin yolu, adeti, töresi kendisine. Biz Koçgirililer ne Muhamediyiz, ne arap Muhamed bizim peygamberimiz, ne de arap Ali Pirimizdir. Bizim kutsadığımız insanlarımız dualarımızda yer alıyorlar. Bizim değer verdigimiz insanlar kürddürler. Pirlerimiz kürd-

dürler. Bizden olmayan bize pir, rehber olamaz ve içimizde de yer alamaz. İnançımızdan, yolumuzdan olmayanlarla evlilik yapmayız. Anası bizden olmayan çocuk, biz de kabul görmez. Misaib sahibi olamaz. Misaiblik törenine sadece yolumuzdan olanlar katılabilirler. Her erkek çocuğumuz misaib sahibi olmak zorundadır. Mecburidir, şarttır.

Kurd, arabi kutsallaştırmaz, arapdan yardım istemez. Bizim Xızır'ımız var. Xızır her yerde hazırır. Dara düştüğü müzde Şahi Merdan'dan-yiğitlerin şahinden yardım isteriz. Dualarımız tümüyle kendi dilimizle yapılır. Binlerce yıldır bu böyledir. Yönüümüzü Arabistan'a değil, Güneş'e döneriz. Bundan dolayı Roperest-Güneşi kutsayanlar olarak adlandırılırlız. Azeriler, diğerleri bize « Alavi » derler. Yani ateş alevini kutsayanlar. Ocaklarımızdaki ateş söndürülmez.

Ismi türkçe Alevilik olan yol İslama dahil olsaydı, biz Muhamedi olsaydık niye ibadete başlamadan önce elimize alıp öpüp alnımıza dokundurduğumuz sazımız yasaklandı ? Niye sazlarımız kırdı, yakıldı ? Niye ibadetimiz yasaklandı ? Farklıyızki yasaklıyoruz.

Bizim için ölülerimiz değerlidir. Ölülerimiz için var olan adetlerimiz Muhamedi inancına sahip olanlarda yoktur. Tümüyle Türk ve Muhammedi lerden farklı olduğumuz için bizi yok etme emirleri verildi, veriliyor.

Mustafa Kemal Aleviyim de, ailesi Sivas'dan Selanik'e sürülmüşde! Oğul bu devleti yönetenlerin en büyük özeliklerinden biri de sürekli yalan söyleme kabiliyetine sahip olmalarıdır. Çok rahat yalan söylüyorlar ve insanları hep yönetilmesi gereken sürüler yerine koymuyorlar. Kavallarının sesi hep yalan yayar. Bölgelere göre propağanda yapıyorlar. Kurd Aleviyi, roparasti Muhamedileştirmek türkleştirmek için dönemlere göre propağanda yapıyorlar. Sürekli yalan üretiyorlar.

Mustafa Kemal, Selanik dönmesi. İnanç olarak da yolumuzdan değil. Yüz hatları, şekliyle tam bir balkan insanı ve kesinlikle Kurd değil. Diyelimki Alevi ve Kurd ! Peki bizler, bizler için sürekli ölüm, sürgün emirleri veren bu kişiyi nasıl kabul edebiliriz, yükseltebiliriz ? Sürgünlerimizi, 1921'i, 1937-38'i nasıl unutabiliyoruz ?

Sadece bizi mi kırdı geçirdi. Müslümanlaşan kurd'lere yaptıkları da ortada ! Ağrı'da, Muş'da, Van'da, Mardin'de, Bingöl'de, Hekkari'de askerlik yapanlar tanık olduklarını anlattıklarında aynı zulmün oralarda da yapıldığını anlıyorsun, dayanamıyorsun, dinleyemiyorsun.

Erzincan'da, Koçgiri'de Muhammedileşmiş (sunni, şafii) kurd'lardır de vardi. Bunlar Koçgiri kırmızı sırasında Kurd milli tavrını aldılar. Bizlerle birlikte

hareket ettiler. 1921 öncesi de aramızda hiç bir husumet yaşamazdık. Bu insanlarımız bazı nedenlerden dolayı Muhamedileşmiş olsalarda gelip bizim cemlerimizi-cıvatlarımızızı izlerlerdi. Çok büyük hazırlıksız yakalandı.

Oğul, 1940'larda Refahiye yeniden inşa edildi. Çok sayıda yabancıyı getirip merkeze yerleştirdiler. Bunların dükkanları vardı. Biz Kürtlere alışverişe topluca ve silahlı olarak gitmek, topluca kişilik ihtiyaçlarını satın almak zorundaydık. Niye mi? Çünkü bizler bu kişilerin saldırılmasına maruz kalmıştık. Yaralanmalar, öldürmeler oldu. En yakın alış veriş yapılacak yer de burasıydı. Buraya yerleştirilenlerle hep problem yaşadık.

Buraya yerleştirilenler; «*Kürtlere getirilecek olanlar*» der ve bize satış yapmazlardı. Çok derin bir ayrımcılık vardı. Biz, gaz, şeker, tuz ihtiyacı için giderdik. Her esnafa da gidemezdik. Devlet, seçme adamları getirip yerleştirmiştir. Bu seçme adamlar bizleri bizden tanıma gibi bir zahmete de katlanmıyordu. İyi komşu olma dertleri de yoktu. Devletin bakışıyla bize bakıyorlar, devletin diliyle bize yaklaşıyorlardı. Sürekli rahatsız ediyorlardı.

Refahiye ilk kurd meclisinin açıldığı yerdi. İlk kez Kurd bayrağı Bekolara çekilmişti. Devlet de buna göre yabancılara getirip merkeze yerleştirdi. Getirdiklerini de bize karşı saldırıyla hazır hale

getirdiler. Geçmiş de Muhamedî ve Alevis'in inancında kurd varken bu gün konuşulan dil de, millet de bizden çok farklı. Kürdlerin merkezi, merkez konaklama yeri olduğu gibi kurd olmayanlara versildi ve gittikçe tutucu, bağınaz hale getirildi. Oğul Mustafa Kemal ve adamları Koçgiri'ye, Dersim'e askeri seferler düzenlerlerken sürekli şu kelimeleri kullandılar ; « *temsil/dönderme, asimile etme, tenkil/cezalandırma, te'dip/hizaya getirme, taqtıl/öldürme, tehcir/göçertme, temdin/medenileştirme, tasfiye-yok etme, etkisizleştirme.* »

Bu kelimelerin içlerini boş bırakmadılar. Bizleri kırdılar, sürdüler ve topraklarımıza da bize düşmanlaştırdılar insanları getirip yerleştirdiler. Bizleri birbirimizle dövüştürmek, güçten düşürmek istediler. Başarılılarda. Bundan dolayı paramızla alış veriş yapamıyorduk, saldırılara maruz kalıp yaralanıyorduk, ölüyorduk. Sadece Refahiye merkez mi, Liç (Ilıç), Quruçay (Kuruçay) ve diğer yerlerde aynı durumda.

Kurd hangi inançtan olursa olsun fark etmiyor. Bölge bölge yillara göre yok etme programları hazırlayıp Kürdlere saldırdılar. Mustafa Kemal arkadaşlarıyla birlikte durmadı hep sürdürdü, kırdı. Katil, katiller benim yakınlarım da olsalar red etmem, açıklamam, yargılattırmam, suçlarına göre cezalandırmam gereklidir.

Oğul bizim inancımıza göre insan kutsaldır. Masum-ı paklara dokunulamaz. Mısto ise bizim masum-ı paklarımızı, çocuklarınımızı tekmeleten, anaların kucaklarından alıp yerlere fırlatan, kurda kuşa yediren bir paşadır.

Mustafa Kemal'in Koçgiri Dêrsimlilere karşı fazladan bir husumeti yoktuysa insan evlatlık bile almış olsa kendi çocuğu katil yapabilir mi? Hiç mi pilot yoktu da kendi kızına toprağımızı, insanlarınımı bombalattı, boğdurtu, öldürdü. Kızını özel olarak görevlendirmesi Dêrsim toprağına, insanına, kadınına olan kinini, düşmanlığını ispatlamaya yetmiyormu? Yetiyor da tabi ki anlayabilene.

Mısto'yu kadın hakları savunucusu yaptılar. Ya bizimkiler insan, kadın degiller miydi? Sürgün yolunda, sürgün yerlerinde kadınlarımıza yapılanlar haksızlık değil miydi? Koçgiri'de çetelein, askerin ortasında el atılan, tümüyle soyulan, sırtına binilen, vucudu acımasızca ellenilen, aç bırakılan, her türlü işkence yapılan, öldürülen, kadın değil miydi? Hangi cinsiyetti? Kadındı, Kürd kadınıydı! O Koçgiri kızı, gelini, kadını ki kendisini, onurunu korumak için Kızılırmaga atlamayı, boğulmayı tercih etti.

Oğul hangi kadın hakları? Kadının hakları verildi mi, alındı mı? Askerin botlarının bastığı toprakta hak, hukuk

mu kalır? Hikaye anlatıyorlar. Saflar, inanmaya ihtiyacı olanlarda, isteyenlerde inanıyorlar.

İşyerlerinde mecburen duvarlara asılan İsmet İnönü, Mustafa Kemal, Fevzi Çakmak posterleri bizleri kıranların, Koçgiri'de, Dêrsim'de kadınlarımızın onurlarıyla oynayanların, kadınlarımı köleleştirilenlerin, ibadetlerini yasaklıyanların resimleri olarak anlatılmalı. »

Dedem Temir hastalandığında öleceğini anlamıştı ve hasta yatağında sürekli "Beni evime götürün." demişti. Koçgiri'de gömülmek istiyordu. Ben Almanya'daydım. İstanbul'daki yakınlarım ise onu Ferikköy mezarlığına gömdüler. İstegini yerine getirip de toprağına kavuşturmadılar.

Bu gün Pendik, Gölcük tersanelerinde çalıştırılanlar Haliç tersanesinden oralara gönderilen Koçgirililerdirler. Yakınlarım şimdî bu tersanelerde çalışıyorlar. Amadun ise şimdî "Babaaslan" olarak isimlendirilmiş.

Koçgiri köyünün durumu ise içler acısı; 1980 cuntasından sonra bölgeye olduğu gibi Koçgiri köyüne de cami yapıldı. İmam tayin edildi. Köye cami kurulmasına karar verenler T.C.Ordusu'nun en üst düzey subayları. Yani devlet politikası geregi cami yapıldı. Köy de Müslüman-Muhamedî var mı? Yok. Peki bu T.C.Ordusu laik ise, bütün dinlere eşit yaklaşıyorsa, benim

köyüme köylümün karşı çıkışına rağmen nasıl cami kuruyor ve imam tayin ediyor? O orduyu Turgut Özal, Recep Tayyip Erdoğan yani Anavatan Partisi, Ak Parti kurmadı, yönlendirmedi. Alevileri Ak Partiye doğru saldırtmak istiyorlar.

Müslümanlaştırma devlet politikası. Ak Parti ise göstergemelik iktidar. Köy de 80 ev var. Yazları gurbette olanlar köye gidiyorlar. 120 haneye çıkıyor. Kışın 30-40 hane kalıyor. Köyün girişine büyük bir karakol kurulmuş. Teknik olarak donanımlı bir karakol. İnsan ısısına ayarlı termal kameralar, silahlar yerleştirilmiş. Köyü özleyip gelen insanımız çı-

kıp da köyün etrafında dolaşamıyorlar, kilise deresine inemiyorlar. İnsan ısısına yönelen makina otomatikman çalışıp, tariyor.

Özel eğitilmiş sadece asker elbisesi içinde olanlara saldırmayan 20 tane köpek karakolda bekletiliyor, besleniyor. 1 tanesi kaçmıştı. Ta Ankara'dan yardım istedilerki yakalayabilsinler.

Köyün tepesine de “*Ne mutlu Türküm*” yazısı yerleştirilmiş. Koçgiri köyünde ayak basan tam bir işgal durumuyla karşısına kalkıyor. Askeri karakol, giriş çıkış kontrolları, sorgulamalar, cami, imam. Köye giriş, çıkış kontrol altında. “*Kime, niye, kaç günlüğüne, kaç kişisiniz, ne yapacaksınız?*” sorular bitmiyor. Köyde kimse caminin kapısını açmıyor. İmam maaşını alıp oturuyor. “*Emekli olsam da gitmem, burada kalırım. Çok rahat bir yer.*” diyor.

Gerni köyünde Siso isminde bir zurnacı vardı. Siso bütün çevre tarafından tanınır, bilinir ve ben de kendisini çok severim. Yol da birileriyle karşılaşıyor. Kendisini zurnacı olarak düğüne davet ediyorlar. Düğün var dendiginde Siso'nun aklı başında giderdi. 3 gün üç gece zurna çalışıyor. Düğün bitiyor. Damadın yakınları; “*Siso sen buralarda ne ariyordun. Biz Gerniye gelip seni alacaktık.*” sorusunu soruyorlar.

Siso'nun annesi ölmüş. Diğer köylere hoca aramak için yola koyulmuş. Düğü-

ne davet edildiğinde annesinin öldüğünü de unutuyor. Düğün sahipleri soru sorunca, "*Ula....annem öldü. Ben hoca bulmak için yola çıkmıştim. Karşılaştık. Cenazeyi de unuttum.*" diyor. Siso, Binali Salmandan bile daha iyi zurna çalardı. Köye gittim sordum, göremedim. Siso'da ölmüştü. İnsanlarımız Siso'yu zurnaya olan tutkusuya anıyorlar.

Biz de her şey bir tuhaf olmaya, değişmeye başladık. Hacının, hocanın izi bile yok. Gelen hoca sadece yasin suresini okur. Kimse bir şey de anlamaz. Ölüler yakınıları ağıtlarını yakarlar. Yasin suresi osmanlı baskalarının işaretidir. Mecburen kabul edilmiş. Osmanlı yasını okutmayı başardı, cumhuriyet ise cami yapmayı! Bu gün Koçgiri köyün de cami var!

Kurd-Kürdistan bayrağı Beko'lar köyünde göge çekiliyor. Bu köyden geçmiş de değişim de görülmüyor. Geçmiş de evler yanyana yapıldı. Şimdi herkes mülkünün içine yapıyor ve araya 100 - 150 metre mesafe konuyor. Bu durum içimi burktu. Koçgiri köyünde de aynısı yapılmaya başlandı.

Bana göre Erzincan'da gerçek Erzincanlı kalmamış. Bayburtlu, Gümüşhaneli, Trabzonlu gelip yerleşmiş. İnsan tipleri, görünümler değişmiş. Bölge insanın da sadece yaşlılarda sakal olurdu. Erkek ve kadınlarında başlar da farklı bağlanırdı. Şimdi genci yaşlısı sakallı, başı

takkeli, çarşaflı kişilerle karşılaşıyorum.

Bu durum ilçe merkezleri, Refahiye için de geçerli. Bazı erzincanlılar da Trebizonde'ye gitmişler. Avrupa'dan Erzincan'a gidenler Trebizonde havalandı yoluyla gidiyorlar. Daha rahat oluyor. Yakınlar gidip yolcuları havaalanında karşılıyorlar.

Erzincan dinci, ırkçı, yoz bir şehir haline getirilmiş. Erzincanlı merkezdeki Kurd de korkusunda "*Ben Aleviyim*" diyor. Kürdüm diyemiyor. Alevilik senin inancın. Ya milletin? Köylerde de asker, karakollar var. İnsanlar rahatlıkla köylerine gidemiyorlar. Erzincan da il ve ilçe merkezlerinde çok sayıda yabancı yer almaya başlamış. Bu hayra yorulacak bir gelişme, durum değil!

İsmet İnönü'nün « *Sark Seyahati Raporu-1935* »nu okuyunca bu günü gelişmeyi çok iyi anladım. Programlı bir yerleşme, yerleştirme. Kürdleri ise hep kaçırma, uzaklaştırma.

İnönü diyorki « *Kurdistan'ın sınırı Ankara'ya dayanacak.* » Dayanmasını engellemek için de ortamı hazırlayıp, Sivas'ın, Erzincan'ın kürdünü göçe mecbur ediyor, zorluyor. Kurd olmayanı yerleştirmeye başlıyor. Yerleşmeye teşvik ediyor.

İnönü raporunda ne diyor?

- «• *Kürtlerin şeirlere yerleşmesi engellenmelidir.*
- *Kürtlerin etkisini azaltmak için Kara-*

denizden buraya muhacirler getirilmeliidir. Örneğin Van'a yerleştirilen Karadenizli Türklerden söz ederek onların memnun edilmelerinin sağlanmasını ister. Böylece diğer muhacirlerin Kürt bölgelerine gelmeleri kolaylaştırılmalıdır.

- *Türk ve Kürt şehirleri olarak ayırdığı mintikalar ayrı şekillerde hizmet almalıdır.*

- *Boşaltılmış olan Ermeni köylerine Kürtlerin yerlesmesi engellenmelidir. »*

Düzen şehirlerden Erzincan'a köy koruyucularını getirmiştir. Fırat'ın öbür tarafına yerleştirmiştir. Bunlar Mardinli, Diyarbakırlı, Urfalı kurdlerden oluşturlar. Köy koruyucularını Ulalar köyün de de halkın içine yerleştirmiştir. O koruyucular devlete hizmet sunmaya devam ediyorlar. Yerli Kürd bu duruma tepkili ve rahatsız. Konuştumu şiddetle karşılaşıyor.

Çanakkaleli adam daha sonra bizim köye kadar gelip dedemleri ziyaret ediyor ve kaliyor. Adam merak etmiş. « *Yerlerine vardılar mı ? Sağlarımı ?* »

Benim babam İzmir Menemen'de askerlik yapmış. Çarşı iznine çıktığında arkadaşlarıyla birlikte bir kahveye gidiyor. Köşe de nargile içen bir adam babamı görüyor ve gözünü alamıyor. 15-20 dakika baktıktan sonra kalkıp babamlara doğru yürüyor ve oturmak için müsade istiyor. « *Nerelisin?* » diyor.

Babam kendisine “*Koçgiriliyim*” diyince ağlamaya başlıyor ve “*Kalk birlikte gideceğiz.*” diyerek omuzuna dokunuyor.

Gidip babamın subayıyla görüşüyor. Subaya, “*Bu benim akrabam. Kendisine ev izni vereceksiniz ve gelip yanında kalacak*” cümleleriyle istemini açıklıyor. İşlemleri yaptırdıktan sonra babam iki kez kendisinin evine gidiyor. O Koçgirili orada yerli dul ve zengin bir bayanla evlenmiş. Babam üçüncü kez gidişin de O bayan babama “*Bir daha gelme. Öyle biri yok.*” diyor. Adam ise babama “*Ben senin akrabanım. Amcan sayılırım.*” demiş.

Babam bize, “*O Koçgirili nasıl, nedен dolayı oradaydı? Konuşmadık ama ben onun da Koçgiri'den oraya sürgün edilenlerden biri olduğuna emin oldum. Kadın bizim görüşmemizi, konuşmamızı, o akrabamızın geçmişiyile, yakınlarıyla ilişki kurmasını istemedi. Görüşmemizi engelledi. İstemediği için ben de bir daha evlerine gidemedim.*” dedi.

Dedem Koçgiri-Dêrsim der ağlardı. Anam ise şimdî dağlardaki gençlerimizi televizyonlarda gösretilen yaralıları, ölüleri görünce, izleyince ağlıyor. Kürdün gözü ya biteceğe benzemiyor. Dedem haber saatlerinde sandalyesini çeker salonun ortasına oturur ve dinlemeye başlıyor. Misto ile ilgili cümleler geçmeye başlayınca da “*Biktm bu yalanlardan.*” diyerek küfretmeye başladı. “*Kapatın şunu*” diyerek sesini yükseltirdi.

Dedem Mistoyu ele geçirse, tek başına onu kurd milletine yönelik işlediği suçlardan dolayı cezalandıracak güce, öfkeye sahipti. Biz küçükken bu tepkisi dikkatimizi çekerdi. Niye küfrediyor ki? Sorusunu kendimize sorardık. O da konuşmazdı.

Ben kendim büyüğüm Okmeydanın da Estanbul'a sürülenlerden 40-50 kişiyi tanıyorum. Bu insanlar korkudan dolayı kendilerini ifade edemiyorlar ama hepsi de Koçgiri'liydiler. Bu devleti yönetenler büyükbabayı, babayı ve oğulu o tersane de tutup kendisi için çalıştırıyor. Halen çalışıyorlar.

Biz sürgün edilen dedelerin, nineleinin torunlarına gelince; Prusa'a (Bursa) sürgün edilenlerden bir ailenin oğlu ilimler akademisini okudu. Rızgari ha-

reketini kuran ve yargılananlardan biri.

Biz Haliç'de mecburi çalışmaya tabi tutulan dedelerin torunları ise Dev-Sol, Dev-Yol, MLSPB, Partizan adlı türk sol hareketlerinde yer aldık. Özelliklerimiz; son derece atik, gözü kara, korkusuz, adalet arayıcıları, öfkeli, tepkili gençlerdik. Çok yürekten, inanarak, bütün benliğimizle katılarak türk sol hareketleri içinde yer aldık.

Dedem bizi izlerdi. Bana, “*Oğul, oğul diğer milletlerin çocuklarıyla birlikte örgütlenin. Biz zaten belliyiz. Lazi, Çerkezi, Gürcüsü, Arabı, Arnavutu, Boşnağı da bu devleti tanısın. Zaten bizler sürüle, sürüle, kırıla kırıla mahvedildik. Bari yalnız kalmayalım. Birlikde bu zalim sisteme karşı duralım. Siz lazi çerkezi, türkü öldürürseniz onların aileleri bizlere düşman olacaklar. O milletlerin çocuklarla birlikte hareket edin. Bu devlet o çocukları da öldürür. Aileler ise bu devlete düşman olurlar, bize değil.*”

1968 kuşağından itibaren türk sol hareketlerinde yer aldığımız için sürekli ev, sokak infazlarıyla öldürülmeye, yarınlanmaya, zindanlarda yatmaya, ölüm oruçlarında eritmeye, yeni sürgünlerde yaşamaya başladık. Yakınım olan Paşa Güven korkusuz, gözüpek bir Koçgiri-liydi. Öldürüldü. Kendisi konuşmadığı için peşisira bir yığın iftira yapıldı.

Biz sürülenlerin çocukları, torunları sürgün edildiğimiz yerlerde sorunlar,

sıkıntıları içinde büyündük, şekillendik. Ben kendi yaşadıklarımdan bahsedeyim. Okmeydanı Örnektepe'de oturuyorduk. Çocuğuz. Yolumuz kesiliyor. O bölge de oturanların çok büyük bölgümü Karadenizlidirler ve müslümanlaştırılmışlar. Coğu kendi aralarında kendi anadillerini konuşurlardı. Tabiki Ermenisi, Rumu, Lazı. Kendilerini gizlerlerdi. Biz hepsinin, onların Laz olduklarını sanırdık. Tabii ki konuştukları dilleri de anlamazdık. Rumu, Ermenisi de lazmış görünümü sunardı. Bunların çoğu 1945 lerden sonra islamın şartlarını benimsemek ve ona göre yaşamak zorunda kalmışlardı. İstekle yapılan bir tercih, seçenek değildi. Onlarda kendilerini gizliyorlardı. Sistem insanları maskeli hale getiriyor.

Karadenizliler bizim Kurd olduğunu biliyorlardı. Muhamedi olmadığımızı da fark etmişlerdi. Farklı olduğunu apaçık belliydi. Biz kendimizi gizlemiyorduk. Çocuğuz, okula gidiyoruz, birden yolumuz kesiliyor. Aynı sırada oturduğum, birlikte oynadığın çocuk yolunu kesip, sana dikleniyor. Tek başına değil, 4-5 kişi birden geliyor.

“Müslüman misin, gavur musun?”

Ben kendi mahalleme bu sorulara cevap vermedim. Hep kavga ettim. Dövdüm, dövüldüm. Yolumu kesenleri tek tek yakaladığında da döver ve yolu-

mu kesme nedeninin öğrenmeye çalışırdım, Yakaladığımı da konursturdum. Yakaladığım isim vermeye başlardı.

“Falan kişi bana para, şeker verdi ve sana bu soruyu sormamı istedı.”

Bu aileler, çocukların belki de daha yeni Pontos'dan, Lazistan'dan gelmişlerdi. Kendileri de bizim gibi yabancıydılar ve bu gece kondu semtinde yaşama tutunmaya çalışıyorlardı. Bizim büyüğümüz yıllar önce oraya yerleşmiş, yerleştirilmiş olmalarına rağmen Pontos'dan, Lazistan'dan gelenler bizi yabancı olarak görüyorlardı. Doğru Stanbol'un yerli değil, yabancıydık. Ama onlardan yıllar önce oralarda oturmaya başlamıştık.

Benim yaşadıklarım sadece Okmeydanı Örnektepe ile sınırlı değildi. Fizigimizden kürdüğümüz açıkça belliidi. Komşu ailelerin çocuklarınla diğer semtlere gitdiğimizde de yolumuz kesilirdi. O semtlerde de aynı sözleri duyuyorduk.

“Müslüman misin, gavur musun?”

Ben bunun bir devlet politikası olduğunu, farklı olanı sürekli rahatsız ederek kendisini gizlemeye, yalan söylemeye, taklitçi olmaya, süreç içinde de devletin dilini, dinini benimsemeye doğru iteklediklerini yıllar sonra anladım. Farklı misin? Hep rahatsız edilirsin, biktirilirsin, dönmeye zorlanırsın!

Para karşılığı ya da kışkırtma sonucu bana bu soruyu soran çocuklar, diğer sokaklarda da aynı sorularla karşılaşduğumı görünce beni korumaya çalışıyorlardı.

“Ne olursun kızma. Şöyle söyle konuş.”

diyerek, ne demem gerektiğini bana öğretmeye çalışıyorlardı. Bu arkadaşlarımın hepsi sağılar. Geçmişe tanıklık yapabilecek durumdalar.

“Gavur musun, müslüman misin?”

Ben ise yaşıtlarımın bana öğrettikleri şekilde cevap verirdim ve elhamdülillah Müslümanım derdim. Bu cevap da yetmiyordu.

“Ne zamandan beri?”

Galubeladan beri.

“Müslümanlığın şartları nelendir?”

Sorular peş peşe gelirdi. Ben “galubela”nın ne anlama geldigini de bilmezdim ve halen de bilmiyorum. Stenbol'un kenar semtinde böyle bir çocukluk geçirdim. Bizi hep eğmeye, bükmeye çalıştırılar. Dimdik yükseltmemizi, boy vermemizi engellemek için herşeyi yaptılar.

Bize vurulan aşilar da farklıydı. O aşilar derimizde çok geniş izler bırakırlardı. Bizler asker olduğumuz da, vucudumuzu kontrol edenler ilk kontrol-

lardan itibaren bu geniş izlerden dolayı kimliğimi anıtlardır. Ona göre muameleye tabi tutulurduk.

Devleti yönetenler ne yaptıklarını biliyorlardı da biz farkında değildik. Büyüdüük ve tepkilerimizle, özlemlerimizle türk sol hareketlerinde nefer olduk. O sol hareketlerde bizi tümüyle bütün kimliklerimize yabancılatacaktılar. Ben şimdi kendi dilimi konuşamıyorum. Büyük bir yabancılaşma yaşadık.

Kürdü zalimin çizmelerinin altında çıkarıp alma, Kürdistan'da devrim yapma yerine, Türkiye'de devrim yapmayı hedefledik. Yaş altmışı geçtikten sonra bir çok şeyi fark edebildim. Dedemin tepkilerini şimdi çok iyi anlıyorum.”

Askeri imparatorluk ve askeri cumhuriyetin yöneticilerinin sürekli seferler düzenledikleri Koçgiri bölgesi ve aralıksız hırpaldıkları Koçgiri aşireti mensuplarının geçmişine göz atmak gerekiyor. Koçgiri Aşiretinin Erzincan-Gercanis (Refahiye) ilçesinde yerlesiği ve adını vermiş olduğu Koçgiri köyü 1516 dan itibaren 454 yıllık süreç de bu adı taşır. 1970 de Gümüşakar bucağı olarak T.C. idari yapısına yerleştirilir.

Koçgiri aşireti ve Koçgiri'de kronoloji ye gelince, 1776'dan 1921'e kadar olan süreç için de tespit edebildiğim bilgiler;

Koçgiri'de kronoloji

1776; Karahisar-ı Şarkı sancağında Tamzara mukataası dahilindeki Kara-göl, Kösedağı, Kızıldağ yaylaklarında yayılananlardan ev başına bir okka yağ ve bir kuruş yaylak resmi alınması şuruttan iken bazı köyler yaylaklarını eda etmediklerinden kanun üzere alınması dair.

1830; Şarkı Karahisar, Sivas sancaklarında ve Meadin-i Hümayun'a merbut Kemah ile diğer iki kaza arasında sakin Koçgiri Kürdlerinin yağma ve sirkatleri (hırsızlık) hakkında tedbir ittihazına dair.

Koçgiri Kürdlerinin şekavet (haydutluk, yol kesicilik) ve tecavüzlerine dair Sivas Mütesellimi Seyyid İbrahim Said mührıyla Trabzon Valisi Osman Paşa'ya.

Koçgırılı Kürd eşkiyasının tecavüzat-ı vakıalarının esbab-ı indifai istihsal olunduğu dair Sivas Mütesellimi Kapıcıbaşı Seyyid Ağa'dan Sadaret'e.a.g.y.tt

1848; Dêrsim havalisinde Mazgird kazasıyla Kuzucan(kaxican-kozican) nahiyesi ve Koçgiri Aşireti kürdlerinden şekavet ile meluf olanların (haydutluğu alışkanlık haline getirmiş olanların) aileleriyle Rumeli (yönüne) canibine defleri(savrulmaları, itilmeleri) halklarında istilamı havi tastır buyrulan tahrirat-ı samiyeye cevaben Anadolu Ordu-yu hümayunu müşiri hazretlerinin varid olan tahriratı üzerine Meclis-i

Vala'dan yazılan mazbatanın arzını şamil tezkire-i samiye.

Koçgiri Aşireti'nden olup, aşiretiyle birlikte Karahisar-ı Şarkı'ye iltihak eden Kapımahmudlu Mustafa Ağa'ya şimdilik idari bakımından bir müdahale olmasına dair Trabzon ve Sivas valiliklerine (tezkere) şukka.

1850; Koçgiri aşireti ile meskun Akşehirâbâd ve Yakacık kazalarındaki Çeneb Bölgesi'ne yapılan müdâhalenin men'i talebine ve teferruatına dair Trabzon Valisi'ne yazı.

Koçgiri aşireti ileri gelenlerinden Başo Bey oğlu Deyab ile Sivas ahalisi arasında vukua gelen münazaa konusunda mahzar ve kadı sicili sureti.

Aşiretler arasındaki anlaşmazlığın giderilmesi hakkında Koçgiri meclis aza-larının yazdıkları mazbata.

1851; Karahisar-ı Şarkı'ye tabi Çit nahiyesi'ne müdür tayini.

Koçgiri ve Kuzucan (Kaxican-Kozican) kazaları nainliğinin Kurdistan kadısı tarafından idare edilmesi.

1852; Uygunsuz hareketlerde bulunan Koçgiri Aşireti'nin ıslah (düzeltilmesi) edilmesi.

1853; Sivas havalisindeki Koçgiri Aşireti eşkiyasının te'dib (başkalarına ders olacak şkil de cezalandırma-terbiye etme) ve terbiyesi için gereğinin yapılması.

Kaza müdürlüğüne yerliden birinin

tayin edilmesi isteğinin tahrkiki.

Koçgiri Aşireti'nin İslahıyla (yola getirme anlamında) meşgul olunduğun dan eyalet işlerinin görülmesi için bir kaymakam tayini.

Koçgiri Aşireti'nin İslahatı ve nüfus sayımı için memur ve muhtar tayini.

Koçgiri Aşireti'nin bazı kaza ahalilerine yaptığı zulmün önlenmesi için Sivas'a ilhak (katma-karıştırma) olunarak başlarına müdür tayin edilmesi.

Sivas'da kaza ahalilerine zulüm eden Koçgiri Aşireti'nin tedibi (terbiye edilmesi) için gönderilen askerlerin kiş nedniyle Sivas'a celblerinin (getirilmelerinin) sakıncalı olduğu.

Koçgiri Aşireti'nin tedib ve terbiyesi hakkında Anadolu ordusu müşirinden gelen tahriratın(resmi mektubun) gönderildiği.

Koçgiri Aşireti'nin tedibi ve İslahı için gönderilecek zabtiyelerin (jandarmaların) masraflarının tesviyesi.

Koçgiri kazasında bulunan eşkiyanın defedilmesi.

Koçgiri aşiretinin yaptığı uygunsuzluklara binaen tedibi.

Koçgiri Aşiretinin bir kısmının inzibat altına alındığı gibi Kuzican(Kaxican) kazası taraflarında olanların da taahüde rabıyla aşiretin tamamının inkıyat ve inzibata alınması.

Sivas eyaletinde bulunan Koçgiri Aşireti'nin ne suretle İslah ve temin ki-

lindiği beyanın havi malmüdüründen gelen tahriratın padişaşa arz edildiğinden takdir ve memnuniyet ifade ettiği.

Koçgiri aşiretinden olan bakayanın tahsili için gerekli defterin tanzim edilip gönderilmesi ve sandık emininin Sivas'a izamıyla sözkonusu bakayanın süratle tahsil edilmesi.

Koçgiri Aşireti nin İslah ve temini dolayısıyla Sivas valisi Hamdi Paşa ya tebrik.

Koçgiri Aşireti'nin tefrik ve İslahından dolayı takdim edilen evrakin göndrildiği.a.g.y.tt

Koçgiri Aşireti'nin itaat altına alındığı.

Sivas eyaletinde Koçgiri Aşireti'nin İslah olunduğu.

1854; Koçgiri aşireti'nin yapmış oldukları eşkiyalıklarının önlenmesi için alınan tedbirler.

Adı geçen aşiret mensuplarının bulundukları yerlerden idaresiyle vergilerinin dahi aynı mahalelerden tahsili

1855; Dêrsim sancağı idaresinde bulunan Koçgiri Aşireti'nden olup Sivas'da bulunan firkanın Dêrsim'e ilhakıyla..

1856; Koçgiri kazası Aşireti'nin itaat altına alımı ve emval-i miriyenin tahsili için gayret gösterileceği.

Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti eşkiyasının tenkili (uzaklaştırma, örnek olacak ceza verme) için alınacak tedbirlerin bildirilmesi.

Dêrsim ve bağlı kazaların aşarının (üründen alınan vergi) ihale veya ema- net usulü ile tahsili.

Dêrsim sancağı kaymakamlığındaki Kuruçay ve Koçgiri kazalarındaki piya- de neferlerinin maaş ve tayinat miktarı- ni mübeyyin defter.

1857; Sivas'da Koçgiri aşiretinin itaat(kontrol) altına alınması.

Sivas ilinde asayışi bozan ve isyan halinde bulunan Koçgiri Aşiretini tedib (örnek olacak cezalandırma) için üzerle- rine Anadolu Ordusu'ndan asker sevki.

Koçgiri Aşireti'nin ıslahatından do- layı gelen evrakin takdimi.

Kuruçay, Kemah, Gercanis, Divriği, Çemişgezeg ve Eğin kazaları ahalisine zarar veren Dêrsim ve Koçgiri Kurd eş- kiyasına mani olunması.

Dêrsim sancığındaki Koçgiri Aşire- ti eşkiyasının zulüm ve taşkınlıklarının izalesine çalışılacağı.

İsyandan vazgeçip itaat eden Koçgi- ri Aşireti'ne tayin kılınan zabitan(poils, jandarma) ve rüesaya (reis-başkan) veri- len talimat.

Dêrsim sancığına bağlı Kemah, Gercanis, Kuruçay, Koçgiri, Çarsancak, Ovacık ve Mazgird kazalarındaki tüm memurların maaşları ile müteferrik masrafların miktarını mübeyyin defter. (2 ek)

Sivas havalisinde bulunan Koçgiri Aşireti'nin yaptığı ziyanlarla(rzarar)

sona erdirilerek bu aşiretin reisi Rûbab- Rêbab'ın Rusçuk'a sürülmesi.

Koçgiri Aşireti reisi şaki Rûbab'ın muhakemesinden sonra Rusçuk'a sürgüne ve aşiretinden alınacak askerlerin Dersaadet'e (Konstantinopl) gönderilmesi.

Koçgiri Aşireti'nin on yıllık vergi ka- çaklarının tahsil edileceği.

Koçgiri Aşireti aşkiyasının zulüm ve tasallütundan (rahatsız edilmeden) kur- tarılmalarını istida eden Sivas ahalisinin istekleri.

Koçgiri Aşireti eşkiyasının ıslahı dolayısıyla gönderilen teşekkürü havi yazıya cevaben İsmail Paşa tarafından gönderilen tahrirat ile diğer evrakların ırsali.

Edirne'de ikamete memur Zeriki Beylerinden Said Bey'e maaş tahsisi.

1858; Koçgiri Aşireti'nin Sivas'a bağı- li bir kaymakamlık haline getirilmesi se- bebiyle dahil edilecek kazalarının nüfus ve vergilerinin tesbiti, bakayanın tahsili. Koçgiri Aşireti'nden olup yakalanan eş- kiyanın cezalandırılması.

Koçgiri aşireti reisinin Rusçuk'a sü- rülmesi, diğer eşkiyanın da yakalanması ve aşiret bakayasının tahsil olunması.

Koçgiri kazasının varidat-ı öşrü (ge- lir vergisi) ile ağnam rüsumunun (kü- cukbaş hayvan vergisinin) talibine iha- lesine dair.

Koçgiri Aşireti'nin Dêrsim ve

Karahisar-ı Şarkı'den ayrılarak ayrı bir kaymakamlık şeklinde Sivas'a ilhaki. Meclis azalarının seçimi. Buraya tayin edilecek memurların maaşlarının tasyesi. Müterakim bakayalarının tahsil. Sivas Meclis-i Kebiri Azası Abdi Efendi'nin Koçgiri Aşireti'ne kaymakam olarak tayinliği.

1) Sivas'ta yeniden teşkiline izin verilen Koçgiri Kaymakamlığı'na ilhak olunan kazalardan asayışın temin edildiği.

2) Zeylli (ek) bir kanunname gönderilmesi talebi.

Koçgiri aşiretinin islahi (yoluna koyma), Abdi Efendi'nin kaymakam tayini ve bazı kişilerin tedibi.

1859; Koçgiri Aşireti kaymakamlığı hususu ve Sivas vilayetine tahrirat tasiri.

Kuruçay kazasının Koçgiri Kaymakamlığı'na ilhakıyla Mustafa Ağa'nın müdür tayin edilmesi.

Koçgiri kazası Dêrsim'den ayrılarak Sivas'a bağlılığı için Gercanis'in

1860; Anadolu Ordusu Hazinesi'nin Koçgiri Aşiret ahalisi zimmetinde olan alacaklarını tahsil.

Aşiretleri tahrik ettiği iddiasıyla Sivas'a getirilip muhakeme edilen meşhur eşkiyadan Koçgiri'ye tabi Çit kazasından Kapumahmutlu Kasım'ın suçu sabit olmadığından gerekli tenbihatin yapıla mahalline iadesi.

Mültezim'den Kemahlı Mehmed

Receb Ağa'nın, Koçgiri Kazası Varidat-ı Öşriyyesi'ni(gelir vergisini) tahsiline Aşiret Boybeyleri tarafından vukubulan müdahalenin men'i.

Koçgiri sancağı Âşâr bedelinden bazı mühim işlere karşılık olmak üzere Mâliye Hazinesi'ne gönderilmesi emr olunan meblağın küsur kalanından acilen tahsil ve irsali.

1861; Koçgiri Kaymakamlığı tevcihinden (oluşturulmasından) dolayı teşekkür.

Müteveffa(ölü) eşkiya (Rûbab- Rêbab'ın Pedervirani karyesinde kızlarına

Sivas ve Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti'nin öşür vergileri konusunda çikan anlaşmazlığın giderilmesi.

Koçgiri sancağı öşür vergisinin tahsil ve irsali.

Geçen seneye ait Gümüşhane ve Koçgiri sancakları öşür vergisinin (üründen alınan vergi) hazineye gönderilmesi.

1) Koçgiri sancağı Kurd aşiretlerinin devletin varidatını(gelirini) toplamasına mani olmaları ve yolculara verdikleri zararın önlenmesi.

2) Koçgiri kaymakamlığı Sivas eyaletine bağlı olduğundan, kaymakamın herhangi bir meseleyi Sivas Mutasarrıflığı'na haber vermesi.

Koçgiri aşiretinden olup Dersaadet'e (Konstantinopl-Estanbol) vazı kürek (kürek cezasına çarptırılanlardan) alan-

lardan tahliyesi istenenlerin cezalarını tamamlamadan serbest bırakılmalarının uygun olmadığı.

Habeş kazasında gizlenen nüfusun ortaya çıkarılmasına engel olan Hristiyan ahalinin müdahalesinin men'i.

Koçgiri sancığında Hebeş kazasında ortaya çıkarılan gizli cemiyet kurucularının ifadelerinin ırsali ve muhakeme edilmeleri.

1862; Sivas ile beraber Koçgiri ve Dêrsim sancakları ürün vergisinin Galata bankerlerinden borçlarının mabaliğe karşılık havale verilen akçenin tesviye edilebilmeleri için bu livaların mahalli mültezimlerinin bakaya alacaklarının tahsili.

Galata bankerlerinden alınan meblağa karşılık olarak Sivas, Koçgiri, Dêrsim Sancakları ürün vergisinin tahsili.

Koçgiri'deki eşkiyanın defi için kapıserdarı ile süvari istihdam edilmesinin gerekli olup olmadığını tahlük ederek bildirilmesi.

Arazilarındaki usulün ne şekilde uygulanmasına dair Koçgiri Meclisi'nden gelen mazbatanın gönderilmesi.

Koçgiri Kaymakamlığı'nın merkezi olan Zara kasabasında bir pazar kurulması hakkında Koçgiri Meclisi'nden gelen mazbatanın gönderildiği.

1863; Sivas ve Dêrsim'deki Koçgiri Aşireti'nin öşür vergileri (üründen alınan vergi) konusunda çıkan anlaşmazlı-

ğu giderilmesi.

1865; Zeriki Memlehası (tuzla) mahsulatından elde edilen paranın bir kısmının nizamiye maşlarına geri kalanın da Rusumat Emaneti'ne teslimi.

1866; Koçgiri sancıyla sair mahallelerden terk ve teberru(bağış) olunan kaimeye (buyruk) dair.

Sivas eyaleti dahilinde Koçgiri sancığı kazalarının varidat-ı öşriesine(gelir vergisine) dair.

Koçgiri sancığına tabi Karabel kazasında bulunan Hamu (Hami) memlehasına (tuzla) dair.

Cibal ıslahatı (dağların iyileştirilmesi - ıslahi) için Ali Arslan Paşa maiyyetinde Sivas'a gelmiş olan askerin masraflarının karşılanması.

Arslan Paşa'nın maiyyetiyle birlikde Sivas'a gelen askerler için tayin bedeli olarak Koçgiri emvalinden ellibin kuruş verilmesi.

1874; Sivas-Erzincan telgraf hattının Koçgiri kazasının merkezi olan Zara kasabasına bağlanıp oraya bir makina konulması.

1878; Kanun-ı Esasının (anayasanın) ilanı nedeniyle Koçgiri kazası idare meclisinin teşekkür mazbatası.

1884; Sivas'da Koçgiri Aşireti'nin isimleri ve eşkali (şekil-biçimleri) ve ev-safiyile (nitelikleriyle) yaşları beyan olunan yabancı reayanın (halkın) mürettep cizyelerine (sıralanmış vergi) ait nüfus

tahrir(kayıt) defteridir. a.g.y.tt

1889; Koçgiri kazasına bağlı Çit nahiyesi ahalisinin Alişan Bey hakkında şikayetinin araştırılıp gerekenin yapılması.

Koçgiri'ye tabi Çit nahiyesi ahalisinden Alişan Bey'in kanunsuz hareketlerde bulunduğuna dair mezkur nahiye ahalisinden Süleyman ve Reşid imzalıyla gönderilen arzualler üzerine tahlükat ve gereğinin ifası.

Muhbir Mustafa oğlu Kasım Süleyman ve Abdülaziz'in Çit nahiyesinde bulunan Ümeray-ı Ekraddan (kürdlerden fermanlı subay) Kapu Mahmudluzade Musip(Misaib) Ağa hakkında şikayetlerinin tahliki ve gerekenin yapılması.

Kitliktan dolayı Koçgiri kazası Çit nahiyesi ahalisinin zahire yardımı talebinin değerlendirilip gerekenin yapılması.

1890; Kanunsuz hal ve haretatı dolayısıyla şikayet edilen Koçgirili Musip(Misaib) Ağa hakkında başlatılan tahlikat sonucunda Koçgiri kazasında açığa çıkartılan nüfus-ı mektume (saklı, gizli nüfus) ve sorumluları ile ilgili olarak yasal işlem yapılmak için öncelikle gereken künye-i mükemmeleri ve sair malumat bildirilmek üzere bu meyandaki evrakin gönderildiği.

1893; Kuruçay, Dêrsim ve Koçgiri'deki köylerin ahalisinden firari-

lerin yakalanması için kaymakamlıklara gereken durumun bildirildiği.

1894; Sivas'ın Koçgir kazası ahalisinin ihtiyaç duyduğu zahirenin alınarak bedelinin ödenmesi.

Sivas, Yıldızeli ve Tenos kazalarında tohumluk zahire isteyen köylülerin zahire borçları ve borçlu köy adedinin sorulduğu.

Sivas vilayetine bağlı Koçgiri ve Tenos kazaları ve Kangal nahiyesinin ; kuraklık ve semavi (göksel, tanrısal) afetler nedeniyle daha mevsimin başındayken yemeklik ve tohumluk sıkıntısına düştübü. Tenos kazası aşarından mevcud zahirenin gelecek harmanda aynen alınmak üzere ihtiyaç sahiplerine verilmesi için valiliğe ruhsat verilmesi.

Koçgiri kazası ahalisinin ileride ödemeleri şartıyla talep ettikleri tohumluk zahirenin tavizan verilmesi.

1895; Koçgiri kazasındaki muhtaç halkın hicretleri (göçme) sebebine dair.

Koçgiri kazasına zaruretten dolayı zahire(tahıl) verilmesi üzerine ; Divriği, Hafik ve Sivas kazalarının bazı nahiyyelerine de ihtiyaçlarına binaen zahire verilmesi talebi hususunda gereğinin yapılması.

Koçgiri kazasında humma hastalığının ortaya çıkması üzerine tabib gönderilmesi isteği üzerine belediye teşkilatı olmayan kazlarda başka bir karşılık bulunarak tabib istihdam gereğinin Sivas

Vilayeti'ne bildirilmesi.

Yer kalmaması sebebiyle yenilenmesi gereken Koçgiri kazası ve mülhakatının nüfus defterlerinin tebyiz ve tebdilinde dikkat edilecek husular.

1896; Koçgiri kazası aşar memurları hakkındaki şikayetlerin tahliki.

1897; Sivas dahilindeki karışıklığın önlenmesi için bazı kaza kaymakamlarının değiştirildiği.

1898; Koçgiri kazası köylerinin mektepleriyle alakalı müfettiş Seyyid Abdurrahman Hilmi'nin hazırladığı rapor.

1902; Koçgiri kazasına tabi Kandil ve Karakaya köylerinin Kuruçay kazasına ilhakı.

1905; Sivas, Amasya, Koçgiri, sancaklarıyla Dêrsim sancağı kazalarından Kuruçay, Kemah, Gercanis, ve Çarsancak aşar müteahhid Misakoğlu Vartines'in...

1906; Koçgiri kazası Karacaviran nahiyesi Hamidiye Mektebi Muallimi Abdülvehhab Efendi'nin azledilerek yerine Mustafa Efendi'nin tayini ile diğer muallimlerin tayini.

Koçgiri kazasına bağlı Karakaya ve Divriği kazasına bağlı Ağıldıdere köylerinin mezkur kazalardan irtibatının kesilerek daha yakın ve müناسip mevkilerinden dolayı Erzurum vilayetinin Kuruçay kazasına bağlanarak (katıldığı) ilhak edildiği.

1911; Mahalli hükümetçe haneleri ni inşa etmek üzere kendilerine tahsis edilen araziye Alişan Bey ve avenesinin (yardımcılarının) müdahale ettiğinden ve çıkan kavgadan bahisle Koçgiri kazasına tabi Hamidabad (Maciran-Çit) nahiyesine bağlı Gelan karyesi

Sivas'ın Koçgiri kazasının Boğazviran (Boxazwêran) karyesinde sakin Beydağı Alişan Bey'in, Kuruçay kazasına tabi Çekmurt karyesi.....

Koçgiri sancağındaki nüfus ve hane miktarı ile ürün vergisini, koyun, keçi vergisini gösterir yazı.

1912; Koçgiri kazasına bağlı Hamidâbâd nahiyesinin isminin Ümraniye olarak değiştirilmesi.

1920; Dêrsim ile Koçgiri halkın tuz ihtiyaçlarını karşıladıkları Kemah kazası tuzlalarının hükümet tarafından idaresi ve zahire mukabilinde tuz verilmesi hakkında İdare-i Umumiye-i Dahiliye Müdürlüğü'nden (Genel Müdürlük İç Müdürlüğü) Erzincan Mutasarrıflığı'na çekilen telgraf.

1921; Dêrsim kurdlerinin vilayet dahilindeki tecavüzlerine son verildiği.

Koçgiri'de stratejik köyler kurulması-muhacirler

1861; 1) Sivas'ın Uzunayla mahallinde muhacirin iskanı ve bu muhacirle re eşkiya-yı aşayırın sarkıntılıklarının men'i için alınacak tedbirler.

2) Koçgiri Kaymakamı Abdi Efendi'nin rüşvet ve cerime olması hakkında tahkikat için Meclis-i Vala Mektubi Odası Mümeyizi Hadi Efendi'nin tayini Sivas'ta Mesudiye adında kaza teşekkülü.
3) Muhacirin iskanıyla ilgilenederek ferik tayini. 4) Uzunyayla'ya muvazzaf asker sevki ve ikamesi. 5) Uzunyayla'da turuk ve meabirin set ve bend olunması.

1865; Koçgiri'ye gönderilmek üzere olan muhacirlerin sevk ve irsaline dair.

1866; Koçgiri'nin Beydağı kazasında iskan olunan muhacirlere yapılan hanelerin ahali tarafından (bağışlandığı) teberru edildiği.

500 çeçen hanesinin Sivas Eyaleti'ne iskanı.

Sivas'ın Koçgiri sancağında bulunan muhacirlerin ihtiyacı olan evlerin ve zi-raat için gerekli olan tohumluk zahire bedelinin ahali tarafından karşılanmasıından dolayı memnun kalındığı ve bu olumlu teşebbüsün neşriyat yoluyla ilan edilmesi.

1867; Sivas ve Koçgiri sancaklarından hicret (göç) eden gayr-i müslimlere ait arazilerin nizamina uygun olarak müzayedeye satılıp gerekli işlemlerin tamamlanması.

1889; Koçgiri kazası Kemrez karyesi yakınında Yaluda nam mahalde yerli ahalinin tapulu arazilerine kars muhacirlerinin iskan ettirildiği, kaymakam

vekili Şevki bey karslı olduğundan dolayı onlara müsamaha gösterdiği beyanı üzerine tahkikat icrası.

1891; Koçgiri kazasının Gemriz karesi ahalisinin arazilerine muhacir iskanı hususundaki şikayetlerin incelenmesi.

1892; Koçgiri nahiyesine tabi Gemeriz kariesi ahalisinin mutasarrif olduğu araziye Batum muhacirleri iskan edilerek ahalinin mağdur edildiği hususunda tahkikat yapılması.

Kars muhacirlerinin yerleştiği Koçgiri kazasının Kurucaabad nahiyesinde hükümetin kendilerine tapuyla verdiği boş araziye yapılan müdahalelerin engellenmesi talebi.

1894; Koçgiri kazasında iskan edilen göçmenlerin yerleştirilmeleri konusunda meydana gelen sorunların-zorlukların hal edilme yöntemleri talebi.

Koçgiri kazası Yukarıdövenbiçen adlı mahalde iskan edilen muhacirlerden hayvanları için meralı yerde 4 tane ev inşa ettiklerinden dolayı aralarında düşmanlık çıktıığı ve bunun kaldırılması için bunların yıkılmasıyla bedelinin sahiblerine verilmesi gerektiği.

1902; Koçgiri'nin Kırkkuyu mahalinde iskan edilen muhacirlerin tapu ve emlak kayıtlarıyla Keçiborlu'da iskan edilecek muhacirlere arazi verilmesinde görevlendirilecek şahislara ne şekilde harcırh verileceğinin bildirilmesi.

ANEMNEZA Bİ KURMANCÎ

MEM XELİKAN

Axaftin û ziman, wesifek e ku însanan dike însan. Ziman wesifeke weng girîng e ku bê wî, netewbûyîn jî ne mumkîn e. Ziman saziyeke weng e ku gerek însan, gerek civat jî bi wê ve girêdayî ye: zanyarî, fen, huner, teknik bi wê bi cih tê û bi wê bi rê dihere.

Ziman nebû, navbera însan û meriyan de hevfehmkirin û peyman pêkanîn ne mumkîn e.

Jîyana civat û netewan, erf û edetên wan, bawerî, felsefeya jîyanê, çand-kultur û hunera wan bi zimanê wan tê teqîpkirin.

Ji mexluqên ser dinê, yên ku gelek berjewendîyen xwe heyî însan e. Ji wan berjewendîyan yek jî zîman e. Însanê ku jîyaneke civakî dodimîne saziyek wek ziman anîne meydanê.

Erê Odeya Bijîkan a Dîyarbekirê bi alîkarîya Kurdî-Derê, pirtûkek weşandiye.

ANEMNEZA Bİ KURMANCÎ
Mala wan ava be. Karekî pir girîng pêk anîne. Anemnez, hekata nexwaşiyê ye. Çima anemnez? Dema min, li Fakulteya Tibbê dixwand, mamosteyêne me digotin.

"Ji nexwaşen xwe anemnezê baş bigi-

rin. Li naskirina nexwaşiyê (teşhîs), para anemnezê ji %50 ye. Ji % 50 jî hûn ê teşhîsê bi analîz, rontgen û hwd bikin."

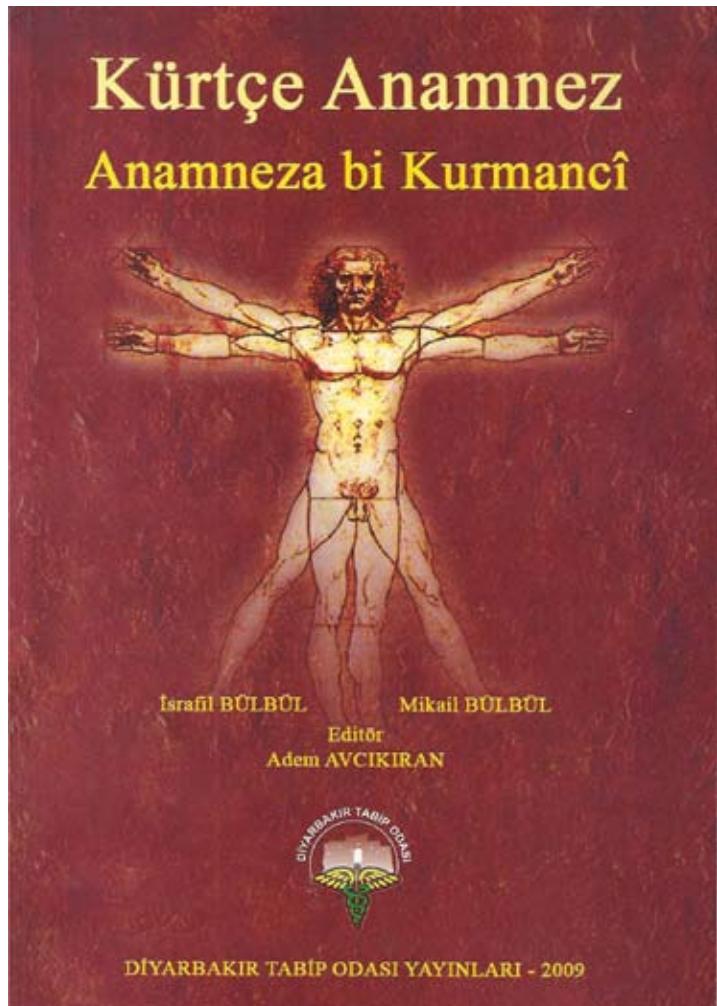
Toxtor (Bijîk), bi zimanî nexweş an nexwaşê nizanîbe, nikare anamnezê bigire. Wengê jî muayene ê bi nîvî bimê û ew ê bi kîmasî be. Bi alîkarîya wergerekî (tercûman) anemnez girtin jî ne baş e. Nexwaş, carcaran giliyên xwe yên mehrem nikare bi wesiteya werger kat ke.

Editorê, pirtûka *Anemneza bi kurmancî* Dr. Adem Avcıkiran, ji bo pirtûka anemnezê, ji bo hewcetîya weşandina wê, wisa dibêje:

"Li polîklînîkên me hem hejma-ra nexweşan zêde ye, hem jî hejma-ra nexweşen ku di serî de xwedî pirs-girêka ziman in û ji aliyê rewşa civakî û çandî ve kêm in, pir zêde ye. Bi taybetî ji ber ku zîmanê zikmakî yê piraniya mirrovê me yên ku li Anatoliya Rojhilat û Başûrê Rojhilat dijîn kurdî ye. Nikarin bi tîrkî bipeyivin. Eger bijîk, nikaribe bi Kurdî bipeviye, têkiliya di navbera bijîk û nexweş de ji seri de pêk nayê, gilî û ga-zinêne nexweş ne ji nexweş, ji kesê navberê tê pirsîn û hem anamnezeke nebaş tê girtin û hem jî ev yek mahremiyeta nexweş binpê dike.

Em bijîjk, baş zanin ku anamneza rast, a ku ji nexweş bi xwe tê girtin e. Gazin û çîrokên ku bi têkiliya wergêr tê girtin ne di cih de ne û rê li ber teşhîs û tedawîyên çewt vedike. Weke ku bijîjkê herî mezin Hîpokrat dibêje: "Karê bijîjkan ew e ku bi rîbaza ewilîn xisarê nede, di demeke kin de nexweşê xwe serast bike. "Ji bo ku ev bê kîrin anamnez ku gava yekem e, divê bi zimanê nexweş baş bê girtin. Xebatê zanistî teza ku dibêje: *anamnezeke baş ku ji nexweş tê girtin nîvê teşhîsê ye piştrast* dike."

Erê, carek din mala wana ava be. Di pirtûkê de, biçûk be jî, gramera zimanê kurdî û ferhengek jî heye. Ya herî mezin, Anatomîya însanan û navêñ nexwaşî û Orxanan (libat) yên bi kurdî hene. Dixwaze her bijîjkekî kurd, wê pirtûkê bi dest xwe bixe û bibe xwedîyê wê. **Oda Bijîjkêن Diyarbekirê**, wê pirtûkê kê xwest, bêpere ji navníşana wan re bi rîdike.

Navnîşan:

Diyarbakır Tabib Odası

Tel: 0412-2246431

diyartabib@yahoo.com

Defileya kînc û bergêñ jinêñ kurd

